

394265

ว่าด้วยภาษาต่าง ๆ ในสยามประเทศ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (แหม่ม บุนนาค) แต่ง

นางเพิ่ม พิบูลย์พัฒนากร

พิมพ์ครั้งแรกในงานศพ

พระพิบูลย์พัฒนากร (บัญญัติ ตันหาเศรษฐี) ผู้สาม

พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒

คำนำ

นางเพิ่ม พิชัยพัฒน์นากร ให้มาแจ้งความแก่กรรมการหอพระ
สมคสำหรับพระนคร ว่า จะทำการปลงศพสนองคุณพระพิชฌัยพัฒน์นากร
(บัญญัติ ศดิททเศรษฐี) ผู้สามี มีความศรัทธาจะรียบพิมพ์หนังสือในหอ
พระสมคหวิริญาณ เป็นของแจกในงานศพสักเรื่อง ๓ ขอให้กรรมการ
ช่วยเลือกเรื่องหนังสือให้ ข้าพเจ้าจึงได้เลือกหนังสือเรื่องว่าด้วยภาษา
ต่าง ๆ ในสยามประเทศ ที่พระยาประชาภิจักรจักร (แซ่ม ขุนนาค)
ได้แต่งไว้ ให้พิมพ์ตามประสงค์.

พระยาประชาภิจักรจักร (แซ่ม ขุนนาค) ผู้แต่งหนังสือเรื่องนี้เป็น
หลานสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงษ์ ได้เล่าเรียนกฎหมายใน
สำนักกรมหลวงพิชิตปรีชากรเมื่อในรัชกาลที่ ๕ แล้วเข้ารับราชการ
ในศาลแพ่งได้เป็นที่ขุนประชาคคิกิจ เคยตามเสด็จกรมหลวงพิชิต ฯ
ออกไปรับราชการหัวเมืองมณฑลชั้นนอก ตั้งแต่เสด็จไปมณฑลภาค
พายัพเมื่อชวอก พ.ศ. ๒๔๒๗ ในคราวนั้นได้เล่นบันฑาศคคิกิจเป็นหลวง
แล้วเป็นพระประชาคคิกิจ เมื่อตามเสด็จกรมหลวงพิชิต ฯ ไปรับราชการ
ทางมณฑลยบลเมื่อบเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ อีกคราว ๑ คราวหลังนี้ได้เป็นที่
หัวหน้าในการรยคคิกิจที่เมืองสถนครมียาเห็นใจความชอบ จึงได้เลื่อน
บันฑาศคคิกิจขึ้นเป็นพระยาประชาภิจักรจักร แล้วต่อมาได้พระวราชทาน
พานทอง รับราชการในตำแหน่งกรรมการศาลฎีกาอยู่จนถึงอนิจกรรม
เมื่อขมะแม พ.ศ. ๒๔๕๐.

พระยาประชาภิจักรจักรเป็นผู้รักเวียรภาษาแลชอชคคิกิจษาหาควมรู้
โบราณคคิกิจโดยขุณิสัย พยายามเวียรรู้ภาษาชงคคิกิจษาจนอาจะอ่าน

(๒)

คำหรือคำวาทที่ของกรักรู้ได้โดยลำพังตน ครั้นมีโอกาสได้ไปอยู่ในหมู่
ชนต่างภาษาตามหัวเมืองชายพระราชอาณาเขต ในคราวไปราชการ
ทุกคราวมา ก็อุส่าห์พยายามไต่ถามถึงภาษาแลเรื่องตำนานในท้องถิ่น
นั้น ๆ แล้วจึงนำมาหาคำหรือคำวาทประกอบสอยสวนในเวลาว่างราชการ
ในหน้าที่ ทำมาคั้งนี้เสมอ จนมีคนออกปากว่า “ถ้าพระยาประชาภิกร
ได้ ไปกินน้ำเมืองไหนแล้ว เป็นพศภาษาเมืองนั้นใด” ครั้นเมื่อ
พระยาประชาภิกรจักรจักรได้ รัชเลือกเป็นกรรมการหอพระสมุดวชิรญาณ
จึงแต่งตั้งหนังสือเรื่องตำนานแลเรื่องภาษาต่างๆ ส่งมาให้ลงพิมพ์ ในหนังสือ
วชิรญาณเนือง ๆ ส่วนเรื่องตำนานต่อมาพระยาประชาภิกรจักรจักร
ได้รวบรวมพิมพ์เป็นเรื่องต่างหาก เรียกว่า “ตำนานโยนก” ว่า
ด้วยเรื่องพงษาวดารเชียงใหม่เรื่อง ๑ นัยถือกันว่าดีกว่าพงษาวดารเชียงใหม่ฉบับ
ก่อนอยู่จนทุกวันนี้ พิมพ์แล้วก่อนพระยาประชาภิกรจักรจักรถึง
อนิจกรรมไม่ช้านัก หนังสืออนันยังมิอยู่ที่คุณหญิงประชาภิกรจักรจักร
ใครต้องการฉบับก็เห็นจะยังพอหาได้ แต่ส่วนที่ว่าด้วยภาษาต่าง ๆ
ของชาวสยามประเทศยังหาได้ใครรวบรวมออกพิมพ์เป็นเล่มหนึ่งต่างหาก
ไม่ พึงจะใครรวบรวมพิมพ์ ในสมุคเล่มนี้เป็นครั้งแรก.

ในหนังสือเรื่องนั้น พระยาประชาภิกรจักรจักรประสงค์จะอธิบายว่า
ประชาชนชาวสยามมีต่างกันโดยภาษาเป็นก่พวก แลภาษาที่ต่าง ๆ
กันนั้น ค้นเคิมมาแต่ภาษาใดเป็นมูล ได้สืบสาวเทียบเคียง แล
ยกอทธาพรรณให้เห็นโดยพิศดาร ยังไม่มีหนังสือเรื่องใดที่จะให้ความ
รู้เรื่องภาษาของชาวสยาม ดีกว่าหนังสือที่พระยาประชาภิกรจักรจักรแต่งนี้

(๓)

จึงเห็นสมควรพิมพ์ให้ปรากฏแพร่หลาย จะได้เป็นประโยชน์แก่นักเรียน
ทั้งปวง.

อนึ่งในการพิมพ์เล่มนี้ เจ้าภาพได้เรียบเรียงเรื่องประวัติของ
พระปิยะพัฒนาวงศ์มา ได้ให้พิมพ์ไว้ด้วยคำนำนี้ ให้เป็นที่
รึกกแก่ท่านทั้งหลายด้วย.

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาคุณคุณธรรม ซึ่งนางพิมพ์หนังสือ
เรื่องนี้ในการปลงศพของคุณพระปิยะพัฒนาวงศ์มา และเชื่อว่า
ท่านทั้งหลายผู้ที่จะได้รับไปคงจะอนุโมทนาด้วยกัน.

อุ้งง้วนพัพพะ สถานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๖ เมษายน พ. ศ. ๒๔๖๒

ประวัติ

พระพิบูลย์พัฒนานกร (บุกู้ย ตันตเศรษฐี)

ความจากไปแล้วด้วยธรรมคาแห่งสังฆาร แต่ความอาไโดยก็มีอยู่
ตามธรรมคาของความรักใคร่ ซึ่งจะได้กล่าวถึงในขั้น คือประวัติ
พระพิบูลย์พัฒนานกร เพียงที่รฤกได้บ้าง แลพอที่จะแสดงได้ว่า

พระพิบูลย์พัฒนานกรผู้นี้ เป็นบุตรพระพิบูลย์พัฒนานกร (เกียฮัน)
ภยานางพระพิบูลย์พัฒนานกร เกิดที่กรุงเทพฯ ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๒
เดือน ๓ บุกู้ยศศิก รุสศักราช ๑๒๓๗ นามเดิมบุกู้ย นามสกุลได้รับ
พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานในรัชกาลปัจจุบันว่า ตันตเศรษฐี

ความศึกษาวิชาหนังสือแลภาษาไทยเป็นสามัญ ทางข้างจีนรู้พอ
ที่จะใช้ทำการค้าขายได้ ซึ่งยังต้องต่อเนืองอยู่มากกับข้างจีน แต่ความ
นิยมเป็นหลักมั่นในทางอิทธิศาสตร์ศาสนาข้างไทย ได้เคยขอเป็นสามเณร
มาแล้ว แลเข้าเพื่อขณกศลในทางพระพุทธศาสนาอยู่นอง ๆ

ก็ทพทงหาเลี้ยงชีพ ตั้งต้นอาศัยด้วยความคุ้นเคยทำมากับบิดา
เป็นหลักถาน ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ทำภาษีอากรผูกขาดมา
หลายอย่าง ทั้งในกรงแลหัวเมือง สืบมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ จนรัชกาล
ปัจจุบัน ก็ทำการค้าขายมีโรงสีเข้าในกรงเทพ ฯ กับห้างที่สิงคโปร์
ที่เมืองจีน มียหือการค้าขายว่า เชียงก สืบเนืองกันมาจากทางบิดาได้
คงไว้ แลเป็นผู้ที่ได้รับมรดกบิดาการค้าขายารงวงษ์ตระกูลสืบมาตลอด
จนได้ทำการศฝสนองคุณบิดาการค้าด้วยความกตัญญูเอื้อเฟือแผ่แก่
ญาติมิตรเป็นอันมาก แม้จะมีผิดพ้องหมองใจกันบ้าง ก็คงมีความจริง
ที่ไม่ใช่จงใจเจตนาร้ายต่อ เป็นไปด้วยความจำใจชั่วครวยิ่งกว่าอื่น

(๕)

ด้วยเหตุที่พระบรมมหาราชวังเป็นที่พักพิงให้สืบทอดตระกูลเจริญมาประกอบ
ด้วยความสง่างามวิจิตรวิภาคที่ต่อไต่มาของอุลพระบาท พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวทรงในรัชกาลที่ ๕ และในรัชกาลปัจจุบันก็ทรงคุ้นเคยไปรค
ปราน ในรัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญา
บัตรชั้นตาศึกษาให้เป็นหลวงสวามีภักดีภวนารถ ในรัชกาลปัจจุบันทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานสัญญาบัตรชั้นตาศึกษาให้เป็นพระพิบูลย์
พัฒนานगर เป็นนามชั้นตาศึกษาศึกษาเคยได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
เป็นมาก่อนแล้วทั้งสองคราว สังกัดอยู่ในกรมท่าซ้าย ได้รับพระราชทาน
ยศเป็นอำมาตย์ตรี ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์ และเบี้ยหวัดกลับมาถึง ๒ รัชกาล ได้เป็นสมาชิก
เสือป่าสยามตั้งแต่แรกๆ ตั้งคณะเสือป่าขึ้นในรัชกาลปัจจุบัน ทั้งเป็นผู้
ที่เจ้านายทรงคุ้นเคยไปรคปรานมาก และข้าราชการญาติมิตรพ่อค้า
ราษฎรที่คุ้นเคยชอบพอกันมาก ประกอบด้วยมีอิทธิพลไม่ตรีชื่อตรง
แม้จะมีการเล่นหัวสนุกล้อเลียนอะไรกันบ้างก็เช่นไปในทางสุภาพมิได้ก้าว
ร้าวเอาเปรียบ

ครั้นมาในคราวเกิดโรคไข้หวัดใหญ่แพร่หลาย พระพิบูลย์พัฒนานगर
ได้ช่วยด้วยโรคนี้ ถึงแก่กรรมที่บ้านข้างวัดทองนพคุณจังหวัดธนบุรี
เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๓ อายุได้ ๔๔ ปี นางเพ็ญ
พิบูลย์พัฒนานगरภรรยาเป็นต้น ได้จัดการศพสนองคุณมาตามสมควร
แก่กาลนิยมทั้งฝ่ายข้างไทยและข้างจีนเป็นลำดับมา

ทรัพย์สินมรดกอันเป็นมรดก ได้มีพินัยกรรมของพระพิบูลย์พัฒนานगर

(๖)

ทำบทให้ไว้แก่นางเพิ่มพิบูลย์พัฒนานกร หนสนเช่นเดีวซึงกับธรรมคา
การค้าขายย้อมมีต่อกัน คงนางเพิ่มพิบูลย์พัฒนานกรไ้ให้กิจการวัยไ้
เสียตัวแล้ว

แลด้วยพระพิบูลย์พัฒนานกรมีบุตรภรรยาอยู่หลายคน นางเพิ่ม
พิบูลย์พัฒนานกรไ้มีความปรานเียงทรพิศสมบัติให้แก่ภรรยาแลบุตรที่
มีไ้เกิดกับตนไ้เป็นส่วนพิเศษอีกด้วย ทั้งรับอุปถัมภ์บำรุงอยู่ตลอดค
งนกิจการค้าขายในยี่ห้อเชื่งกักคงค้ำเนินเจริญรชไป พระอัมค้วย
ความสามัคคีปรองคองช่วยเหลือกันในญาติมิตรทั้งสองฝ่าย กวการค้า
ขายก็คงไ้ผลเจริญค้อมาเป็นทางที่ไ้ให้สกุลคณชคเรษผู้ไ้ค้ำรงถาวร
ด้วยควมวิฒนาการ คงเป็นไทยอยู่ในกรุงสยามเป็นข้าแผ่นดินของ
พระบาทสมเด็จพะเจ้าอยู่หัวรฎกประจำเกล้า ฯ ที่ไ้พึ่งพระบรมโพธิ
สมภารชูปเกล้า ฯ สืบค้อ ๆ มา หวังพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ เป็นค้พึ่ง
ค้อ ๆ ไปเป็นยิ่งใหญ่ พระเศษพระคุณเป็นล้นเกล้า ฯ หากที่สคมีไ้ คง
ค้งใจที่ไ้ไ้ส่นองพระเศษพระคุณ แลหวังว่าไ้ที่เคยมีความรักใคร่จะยัง
ไ้ความมอประการ ด้วยควมเมตตาอาวไ้แก่สกุลคณชคเรษผู้สืบไปค้วย

ในที่สุดนั้นนางเพิ่มพิบูลย์พัฒนานกรไ้เป็นหัวหน้ากิจการที่จะปลงศพ
พระพิบูลย์พัฒนานกรตามประเพณีไทยณวัดทองธรรมชาค ช้างบ้านใน
วันที่ ๑๓ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๒ เวลาเย็นจะไ้รับพระราชา
ทานเพลิงประสมผู้ไ้เคารพรักใคร่ทั้งญาติมิตรไปปลงศพ แลอุทิศกุศล
ผลบุญให้แก่พระพิบูลย์พัฒนานกรผู้ไปสุ่ปรโลกแล้ว

สัพเพ สัฆารา อนิจจา สัพเพ ธัมมา อนัตตา

สารบัญ

ว่าด้วยภาษาต่าง ๆ ในสยามประเทศ	หน้า	๑
เทียบภาษาไทยใหญ่ กับ ภาษาไทย	”	๕
เทียบภาษาไทย, มอญ, เขมร, ชม, ซ่า	”	๑๑
ว่าด้วยมูเซอ	”	๑๖
ภาษามูเซอ	”	๑๖
ว่าด้วยขมุ	”	๑๘
ภาษาขมุ	”	๑๘
ว่าด้วยส่วยซ้าง	”	๑๘
ภาษาส่วยซ้าง	”	๒๑
ว่าด้วยช่าย่าเหิน	”	๒๒
ภาษาช่าย่าเหิน	”	๒๕
ว่าด้วยช่ายริเวณ	”	๒๗
ภาษาช่ายริเวณ	”	๒๗
ว่าด้วยช่าสุ	”	๓๒
ภาษาช่าสุ	”	๓๓
ว่าด้วยช่าตะโฮย	”	๓๔
ภาษาช่าตะโฮย	”	๓๘
ว่าด้วยช่าเง็ง	”	๔๓
ภาษาช่าเง็ง	”	๔๔
ว่าด้วยช่าสอกแลช่าสยวน	”	๔๘
ภาษาช่าสอก	”	๔๘

ภาษาข้าสพวน	หน้า ๕๒
ว่าด้วยข้าระแวง	” ๕๖
ภาษาข้าระแวง	” ๕๖
ว่าด้วยข้าปะเสลา	” ๕๘
ภาษาข้าปะเสลา	” ๖๐
ว่าด้วยข้าคำพวน	” ๖๔
ภาษาข้าคำพวน	” ๖๔
ว่าด้วยข้าอาลั๊ก	” ๖๗
ภาษาข้าอาลั๊ก	” ๖๗
ว่าด้วยข้ากระแสง	” ๗๓
ภาษาข้ากระแสง	” ๗๖
ว่าด้วยข้าชาติสกลาง	” ๗๗
ภาษาข้าสกลาง	” ๗๗
ว่าด้วยข้าจราย	” ๗๓
ภาษาข้าจราย	” ๗๔
ภาษาข้าระแคว	” ๗๗
ว่าด้วยข้าพนอง	” ๗๐
ภาษาข้าพนอง	” ๗๐

ว่าด้วยภาษาต่างๆ ในสยามประเทศ

บัดนี้ จะกล่าวด้วยภาษามนุษย์ชาติต่าง ๆ อันมีในแคว้นแคว้นมหา
ประเทศนี้ แต่ความที่ใดเคยพบเห็นแลจกจำมาอย่างละเอียดละออ แม้
ไม่สามารถจะให้ครบทุกภาษาได้ ก็แต่พอเป็นทางสังเกตกำหนด
รู้หมู่มูลของภาษาชนที่มชาตินามต่าง ๆ ซึ่งเราทั้งหลายเคยได้ยินชื่อ
นั้น จะให้รู้ได้ว่าชนชาติใดใช้ถ้อยคำภาษาอย่างไรเกี่ยวข้องอยู่ในหมู่ใด
เป็นเค้ามูล

ในสยามรัฐมณฑลประเทศนี้มีหมู่มนุย์นิกรชนซึ่งต่างกันโดย
นามชาติเป็นหลายสิบภาษา แต่เมื่อได้สังเกตกำหนดคำภาษาที่ละม้าย
คล้ายคลึงกันเข้าเป็นหมู่ ๆ คือรวมคนหลาย ๆ ชาติเข้าเป็นภาษาหนึ่ง
ซึ่งควรจะได้เห็นว่า เป็นภาษาเดียวกันมาแต่โบราณ แล้วเปลี่ยนแปลง
แผลงกลายไปตามหมู่ภาษาที่ใกล้เคียงเข้ามาจะคนปนตามตำบลที่อยู่
ต่างกัน แลเปลี่ยนกันไปตามกาลสมัย จึงได้มีนามชาติแตกต่างกัน
ออกไปเป็นหลายภาษา เมื่อใดเทียบเคียงรวมกันเข้าแล้วก็อาจได้เห็น
ได้ว่า ในมหาประเทศนี้มีภาษาที่ต่างกันแต่เพียง ๔ หมู่ ๔ อย่าง คืออย่าง
ภาษาไทยหมู่ ๑ อย่างภาษารามัญแลเขมรหมู่ ๑ อย่างภาษาพม่า
แลกะเหรี่ยงหมู่ ๑ อย่างภาษาแขกชวามลายูหมู่ ๑

ในหมู่ภาษาอย่างเดียวกับไทยนั้น คือภาษาไทยใหญ่ซึ่งลาว
 เรียกว่าเจียว ผรั่งเรียกว่าซ่านตามเสียงพม่า แลภาษากระแซว่า ซัม
 เซิน ลือ ลาว ฉวน เหล่านี้เป็นต้นในภาษาหมิ่น แม้มีสำเนียงหนักเบา
 ไม่เหมือนกันแลคำพดบางคำไม่เหมือนกันทีเดียวก็ แต่ถ้อยคำแล
 ประโยคประธานที่ใช้พูดภาษาก็ยังคงเป็นอย่างเดียวกันโดยมาก
 พอรับเค้าได้ ไม่ต้องเรียนไวยากรณ์อีก เช่นคำไทยพูดว่า “อยู่ที่นี้”
 ภาษาไทยใหญ่ว่า “อโยคี่ไน” ภาษาฉวนว่า “เอ้อทือไน” ภาษาไทย
 ว่า “หีบของเองนี้ย่อมกว่าหีบของซ่านคเคี้ยว” ภาษาไทยใหญ่ว่า
 “หีบของสั่วเจ้าไนอ่อนแ่สกว่าหีบของต้อซ้อคก่าเหลวเย้า” ภาษาฉวนว่า
 “โหยไนของหยอกกว่าโหยขอชยโหมกอีก” เช่นนี้เป็นต้น ภาษาหมู่
 ไทยนี้สังเกตเห็นว่ามุลภาษากลายมาแต่จีนพากย์โดยมาก

ในหมู่ภาษาอย่างรามัญแลเขมรนั้น คือ เมง มอญ เขมร,
 ชมู, ตะเมต, ล้วยต่าง ๆ กวยต่าง ๆ ซองต่าง ๆ ข้าต่าง ๆ อีก
 หลายสิบชาติ นอกจากชาติจรายกับระแควซึ่งอยู่ในหมู่มลายู แล กย
 ก้อ แม้ว เย้า ซึ่งอยู่ในหมู่จีน กระเหรียง ยาง มเซอ ซึ่งอยู่ใน
 หมู่พม่า นอกจากนั้นแล้วเป็นอย่างภาษา มอญ เขมร เป็นพันทั่วไปทั้ง
 ฝ่ายใต้ฝ่ายเหนือ จนที่สกัดกันต่อกับจีน มุลภาษาจีนก็ มอญ เขมร น
 สังเกตเห็นว่ามีภาษาจีนคโโบราณเป็นพันเคิม น่าจะเป็นเนื่องเดียวกับ
 พวกทราวี้เคียพฤกามีพ้อันเป็นชาติเคิมในประเทศอินเคียรซึ่งภายหลังได้
 ผสมกับพวกเหนือที่เรียกว่า โกลาเรียนฤกกลาน่าจะเป็นเคิมมาอย่างเคียว
 กันในประเทศนี้แต่ช้านานก่อนกาลที่ชาติอินได้แผ่เข้ามา เช่นพม่าเข้ามา

ตั้งในระหว่างมอญกับไทยใหญ่ใกล้ชื่อก็คิดกันมาช้านาน ก็มีได้ทำให้
 ภาษามอญดูๆไทยใหญ่ใกล้ชื่อก็คิดกับภาษาพม่าเลย ส่วนมอญกับเขมร
 ดูๆไทยใหญ่เช่น เชา มณี ช่ระ กระแซ เป็นต้นก็อยู่ห่างกันกับไทยมาก
 เพราะมีประเทศอื่นคั่นอยู่ แต่ภาษาก็คงตรงกันเหมือนกันอยู่ คือไทย
 กับเขมรดูๆภาษาเหมือนกัน มอญกับเขมรแลช่าภาษาเหมือนกัน
 ทั้งจะได้คักคำพูดภาษามอญเขมรกับช่าลงศาตราเทียบเคียงกันไว้ข้างนำ
 ค้อไปนี้

ในหมู่ภาษาอย่างพม่านั้น คือ พม่า กระเหรี่ยงต่าง ๆ แลต่าง
 ต่าง ๆ ค้องชู้ มูเซอแลอื่น ๆ ซึ่งใช้ถ้อยคำแลช่ระโยคประธานคล้าย
 กัน เช่นคำถามว่า “มาแต่ไหน” ภาษาพม่าว่า “แบกะล้าตะแล”
 ภาษายางกระเลว่า “โฮยเลล้าแซ” ภาษามูเซอว่า “เหาะเปาะไล้ไล้”
 มาช่ระอะไรภาษาพม่าว่า “ยาเกชะลาแล” ภาษายางว่า “มาลาต้าแล”
 ภาษามูเซอว่า “เหาะเปาะไล้ไล้” ทั้งนี้เป็นต้น มวลภาษาหมื่นสังเกศ
 เห็นว่าเป็นภาษาจีนธิเบตเป็นมูลเดิม แต่พม่านั้นคือภาษามคธไทยมาก
 แต่สำเนียงแปร่งไปเช่นกัจจะเปกเกชะ อัมมะเป็นเม็งมะ นาฬิกะเป็นนาฬิ
 อธิปคินทร์เป็นชี่ปะยิน ดังนี้

ในหมู่ภาษาอย่างชวามลายุดูๆจามนั้นเป็นภาษาสืบมาจากเขาเกาะ
 ในทเลทิศใต้ ช่นมาจัยทางปลายแหลมมลายูแลแหลมกัมโบ้ชา คือ
 ภาษาแซกจามที่เรียกแซกเขมร แลภาษาช่าจรวาย ช่าระแก้ว ช่าละลม
 แลอื่น ๆ อันมีอยู่ในระหว่างแดนญวนกับเขมรค้อกัน แต่ช่าเหล่านั้น
 แม้มีมูลภาษาอย่างจามก็ค้ แต่ในกาลยั้งก็กลบกลายปนเปไปกับ

ภาษาลาวเขมรแล้วพวกเขาช่วย ถึงคนที่รู้ภาษามลายูจะฟังก็คงไม่สามารถจะทำความเข้าใจให้ชัดได้ เพราะคำก็คล้ายประโยคก็คล้าย เช่นคำพูดภาษามลายูว่า “อินิมานายาลัน” ทางนี้ไปไหน แต่ภาษาข่าจรายแลระแคว “บาลันนัตลันนาว” คำว่าวันนี้ ภาษามลายูว่า “อินิซารี” แต่ภาษาข่าว่า “ซารวยัน” กล้ายกกันไปตั้งนี้เป็นต้น

อนึ่งเป็นเครื่องนำคิดแลควรพิศวงด้วยภาษาคนที่เป้นชาติเดียวกัน แลแม่อยู่ใกล้กัน แต่เมื่อชาติความวิสาสะมิได้มีสัมพันธ์มิตรไปมาหากัน ก็อาจที่จะทำให้ภาษาคลาคเคลื่อนเปลี่ยนกลายไปที่ละเล็กละน้อย ล่วงกาลนานเข้าก็อาจที่จะแตกออกเป็นต่างภาษาจนพวกกันไม่เข้าใจได้ เช่นภาษามอญกับเขมร แลเขมรกับข่าช่วยกวยของต่าง ๆ ซึ่งจะคณนานับแต่โดยข้อเป็นหลายสิบชาติขึ้น เมื่อข้าพเจ้าได้ ไปทำราชการตามปลาย ค่านเขตรแดนพระราชอาณาจักวัน ได้พบเห็นคนเขาย่านาๆชาติหลายเขต หลายภาษา ซึ่งถลตหรือถลตต่าง ๆ กันอยู่เป็นพวกเป็นหมู่ ต่างพวกต่างไม่มีความวิสาสะต่อกัน แม่หมู่บ้านอยู่ใกล้กันทางเพียงสักชั่วโมงเท่านั้น ก็ยังแตกออกเป็นต่างภาษา พวเขาไม่มีความกัน แต่ถ้จะจดเอาคำพูดเป็นคำ ๆ มาเทียบทานกันก็เห็นได้ว่าเป็นภาษาเดียวกันแท้ เพราะคำตรงกัน ผิดแต่สำเนียงกับระเียบถ้อยคำคลาคเคลื่อนกันไปเท่านั้น เหตุฉนั้นทำให้คิดเห็นว่าคนชาติเมงศ์ญาติที่ไต่กระจัดกระจายเป็นเขาย่าไปย้งเพราะมีคคิลทิธิอย่างใดอย่างหนึ่งแต่เดิมมา มีเรื่องถลตคคิลคคิลชาติตระกูลกันเป็นต้น เป็นเครื่องห้ามความวิสาสะ เป็นเหตุให้ชาติเลื่อมกลายประเทศฤาประชุมชนที่มีความเจริญเพราะมีความวิสาสะต่อกัน

แม้ยู่ต่างห่างไกลกันเพียงใดก็ดี เมื่อมีความวิสาสะถึงกันก็ยิ่งให้ความ
เจริญย่อมยิ่งเกิดขึ้น ยิ่งกันแลกันให้เป็นประโยชน์ใหญ่ยิ่งจนถึงที่
เราไปเป็นมาแลเป็นอยู่กัน

ภาษาไทยใหญ่

อเมียว มหาราชสถานัน
อันว่าจำห้างหอเขาเจ้าข้า
ใน กำปอจาเทิง เมืองน้ำ
เมืองหล่อย หอคำต่างปรา
สาทสยท ห้วยห่งคองลอง
ข้าคำข้าทาง ม่านยทาง
นอกทางในเฮ็กเป็นหุ่น
ร่างนกพองของโต
กินรำกินรยขณลิ่งห่ง
เม็ยจุม เป็นพุ่มเป็นข้าง
เฮกเต็มราชปรางค์มอกคำ
มอกแสงข้าทางม่านย
งแลบตวยใหม่ใสกัถิ
นาคเซคิม เคมในนินคอ
หอโหลงนั้นเข้า

เจ้าอินกำแก้วมุนสูง มีใน

หอณจำมิง ยิงคารวาแซ
ป่า อินชุนยียชุนจางสียป่า

ภาษาไทย

อนง มหาราชสถานัน
อันว่าจำพวกห้างหอเขาเจ้า
เขาใน กำพอกล่าวถิง เมืองน้ำ
เมืองคอย (คือเมืองนาย) หอ
คำแยปราสาทงามห้วยลก
พรวนแลกระตัง ปีคทองล่อง
ชาคจำหลักลายทั้งนอกทั้งใน
ทำเป็นรูป มยรา สิงโต กินรา
กินรี นรสีห ลายกนกเป็นพุ่ม
เป็นชั้น ทำเต็มราชปรางค์
คอกคำ คอกแก้ว ทาชาคจำ
หลักลายเขาะรวง ใหม่ค
สทใสทึ ูพยักษี นาค เณอ นก
เต็มในหอหลวงนั้นแล้ว

เจ้าอินกล้าแก้วบุญสูง

อยู่ในหอณจำมิง ยิง
คำรวจ ๓๐ หมู อินชุนคำ

ภาษาไทยใหญ่

นันจั้งทิงลูหลอมทวย
 ออยู่เล่ ๆ เย้า
 บั้งอันลักขณะอั้งคะ
 กิริยาในม่านในหอนันจ่า
 มีทังชวยล่ำมเชิงนาง
 อคิต้อ อกาต้อ อไม้ต้อ
 โกลกต้อ อทิงต้อ เปง
 ทังเส็ง เหลอเสในซำมี
 โกล่ำมตามไทตามโต คน
 หยิบแอบยี้ แคยคั้น แอบ
 ยว แอบเน้ง เซเล็ก อต้อง
 อเย้า มีอยู่ครู่ยาม
 เหลอเสในมีค้ายคำ
 สิบสองคำ คายจั้งเสงสิบ
 สองหมาก ซ้าวีหางนกยง
 สี่หลง ซิดสิว & อัน มีแจ่ม
 แตรของยาง ตึงแห่คิงเง็ก
 ปัตรา เจแวง ป่าคแซง ปงเซ
 ป่งโต ป่งยี่หน่อง มองวู
 ซ้ำคำซ้ำห่าง หอกบั้งอุมคำ

ภาษาไทย

รวง ๑๐ หมุ่นั้น ทรวงทวา
 คุกแลอยู่เสมอ ๆ แล้ว
 ฟังอันลักขณะอั้งคะ
 ในบ้านในหอนันจ่า มีทัง
 พนักงานชายแลหญิง
 คนซิบร้องพื่อนว่าทำคนตร
 เขาที่ประสมทังสิ้น นอก
 จากนั้งยังมีมหากเล็กตาม
 ไทตามตัว คนเชิญแอบหมาก
 รวงพระยาค แอบยว แอบ
 เมียง มวนโอสถ รัยใช้ไป
 มา มีอยู่ทงครู่ทุกยาม
 นอกจากนั้งมีค้ายทองคำ
 สิบสองเล่ม คายผั่งพลอย
 สิบสองผล บั้งพัคหางนก
 ยง & เล่ม แซ่ & อัน มีสังข์
 แตร มีโหรทีก กระเจียบ คะเซ
 ระนาค ฆ้องวง ฉาย กลองยว
 กลองใหญ่ กลองนำพล ฆ้องใหญ่
 ใหญ่ ปัตทองล่องซาท หอก

ภาษาไทยใหญ่

ชุ่มเงินสียหกแล้ง จ้องคำ
 สียสองโล้ง เหนอราช
 ปรางคั้นน่มุงบึงม่านย่อง
 บ้าคำเซตช่างจำโง่งทำคว้าง
 เปนช่างเปนพวง ปรางเสใน
 ซ้ำมือสองแก่ง คนหียบหอก
 หียบกัซงซำไนมี ๑๒ โห่ ๆ
 ไทนเย้เซาสามสีย กัซงดุง
 แพนเชว แพนแตง ซะกะหลัด
 ซำไนมีไว้ใส่ ๆ เย้า
 ที่นำหออูนันกัซงเย้เล่า
 เอาจุกแจ่งลัอมจอมมละฝ่าง
 ฉาหอนัน ป้อรอยคมคั้น
 คับจอมแกวงมันไว้ใส่ซา
 ในตราหว่างต่อหอดำนั้น
 มีเจมูเหียน ป่านม่านเย้กัน
 น้ำหนองพองม่อไหลหล่อ
 ไหลมุดไว้เซ่ ๆ ซ่า ๆ นำหว่าง
 ปากควันออกเปนปากคูนึง
 คละ นำวันตกเปนปากคุดะ

ภาษาไทย

คอทองคอเงิน ๑๒ เล่ม
 กลดคั้นทอง ๑๒ คั้น เหนือ
 ราชปรางคั้นนตากตเพคานประ
 คัยกระหะบักทอง เปนลวด
 ลายเปนซันเปนพวง ไซ้
 แค่เท่านั้น ยังมีพันักงาน
 เชิญพระแสงหอก พระแสงปืน
 เซานมี ๑๒ หัว ๆ ละบี่สียสามสีย
 ปั้นดงแพรวเขี้ยวแพรวแดง
 ลักกะหลาดชาวนมีไว้ใส่ม่อ ๆ
 แล้ว ที่นำท้องพระโรง
 นนบนละขอก ๆ คังเวียง
 ราชล้อมรอยผ้า พอรอย
 เต็มค้ำนกว้างฝ่านัน
 ในที่ว่างต่อหอดำนั้น
 มีสวนอกทยานราวกับบ้าน
 ป่านกัน มีนงวงน้ำธารน้ำ
 ไหลหล่อไหลมุดพุดอยู่สู้ ๆ ล้า ๆ
 นำประตุควันออกเปนประตุ
 ไชย ทวันตกเปนประตุคนวน

ภาษาไทยใหญ่

เขียวค้อเจิงนางเก้า น้าไต๋
 น้าเหนอ เป็นขุนหมู่กั๊มาตยา
 เสนาปติยาบิยาคำของอู๊พ้า
 ตะก่าเขาเข้าออกคาศากว่ามา
 ริมปากคูนันไว้อึงค้อย้าย
 อยู่จู้ครู่ยามเช้า
 คั้นคั้นไต่น้าวันออกนั้
 ขี้ก๋ย่ำสมากซ้าค้ำซ้าทางลั้ม
 ไว้อ้อยไล่ ๆ ที่ริมคั้นคั้นไต๋
 นั้ยานเสลียววา ปลูกไว้เส้า
 มลินแก่่งใหญ่มันห้าคืบ
 เจ้คืบสูงมันสามลีสองวา
 เม่อไต้อลค้อเจ้าเข่นเจ้า
 มีจ้างไล่จีนไล่ลงคั้นไต๋
 น้าวันออกนั้
 ท้อย้อหอคำมีในพะโต
 เมี้ยวแลกางเวงสั้น่าส่าก
 เมี้ยวยะลาน เข็กเข่นคูปกาค
 เซทาน เข่นเข่นสองหลัง
 สามหลังรวมกัน แกวงเซ

ภาษาไทย

นำไ้่น้าเหนอ สำหรับข้าราชการ
 เสนายกั๊ นักบวช พ่อค้ำ ราษฎร
 เข้าออกห้องที่เขียวไปมา
 ริมประตูนั้นไว้พลตระเวน
 เผื่ออยู่ทุกครู่ทุกยามแล้ว
 เจริงบันไต๋บ้านควันออก
 นั้ขี้ครวซั่วครึบี่กทองล่อง
 ซากลั้มไว้เสมอ ๆ ที่ริม
 เจริงบันไต๋นั้ห่าง ๓๐ วา มี
 เส้าองใหญ่ ๕ คืบ ๗ คืบสูง
 สามลีสองวา เม่อ
 ไตเจ้าเมือของอยู่จิงไต๋จีน
 ลงบันไต๋ควันออกนั้
 ที่ค้งหอคำอยู่ใน
 ท่ามกลางเมืองมีประตู
 แลถนนไปสี่ทิศ ทำเป็น
 เวอนคลาคพะสาละ เวอน
 ฝากระดานตึกกันสองหลังข้าง
 สามหลังข้าง กว้างคลาค

ภาษาไทยใหญ่

ทานนั้นขานกันพ้อมมีเซาวา
 คั่งไว้แท่งหม่อน้ำเย้แทง
 เย้แท่งที่จอกทั้งเวงโหลง
 นั้นเย้า เมอจันแท่งชาคนพ้อมส
 กั้นคักนำชาคอง เมอชอเมอฝน
 ร้อมกันเคาะทรายเคาะทรายออกชนไล่
 ลัพเขนชมเขนแอ่งล้ำ ๆ
 หัววันเย้ปอกเย้ปอกแต่กาด
 แต่ชาชอขายโคแลงเสื่อผ้า
 ของกินหลายเชื้อหลายล้ำ
 มีพ้อมเป้งทั้งโหลงเย้า
 อันเขนในเวงโหลงลุก
 นั้น ไว้ทั้งแก่ปอกแก่ย้อม
 เย้เขาเย้สิบเย้โท ไว้ฮ้ายไว้
 กาง โย่งถ่อ เมี้ยวล่อเมี้ยวทิง
 สนั่นสำยเสเย้า
 เหลอนนั้นม่านนอกนาฮ้า
 ฮึงย่องนนั้น อมิ่งค่อคันทา
 ซึ้งก้างโหเหงถมลงล้ำม

ภาษาไทย

นั้นห่างกันระยะ ๒๐ วา
 มีร้านน้ำละแท่ง ๆ ทยอก
 ทั้งเวียงหลวงนั้นแล้ว
 เมอยามแล้งชาคนพ้อม
 กั้นคักนำรดถนน เมอเขยก
 เมอฤดูฝนพ้อมกันชนทราย
 ชนอีกดมไม่ให้เขนชมเขนแอ่ง
 หัววันค่อครึ่ง แต่คลาด
 ชอขายชอใช้เสื่อผ้าของ
 กินหลายเชื้อหลายล้ำ
 มีพ้อมประชุมทั้งหลายแล้ว
 ในเวียงหลวงนั้นมทั้ง
 นายหมวกนายทอง ๓๐ คน
 ค่อคน ๒๐ คนค่อคนไว้
 ค่านชนอน กรมเมืองพล
 ๓๐๐ คนทั้ง ๔ ทิศแล้ว
 นอกจากนั้น บ้านนอกนา
 ย้าค่อนนั้น มีควาตั้งผู้
 ใหญ่บ้าน อำเภอ นายหมวก

ภาษาไทยใหญ่

จะเรเกา ไ้เท้าอะมูทาม
ขันทังมีค้อมคำจ้องคำ
ขันทังไ้ไ้น่าท่า ไ้ไ้
อมทาเยก้อย่นเขากินเซอ
เข้าทว่านสืบหลังเยสังเซา
หลังเยสัง เซาซาในลู้คำ
ทันลวันไ้เข้า

ภาษาไทย

นายกของสารวัคคีตรวจ
เสมีนคนใช้ หัวคักพลรบ
ให้ทังมีค้อมขันทอง
ให้ไ้ไ้น่าท่า หัวคักพล
รบละคน ๆ ให้ทันทาพอเข้า
ปลุกคนละ ๓๐ ท่างข้าง ๒๐
ท่างข้าง เขาซาวันเรียกค่า
ทันเรียกวันไ้แล้ว

ไทย	มอญ	เขมร	ขมุ	ข่า
กิน	๗๗ ไต่	เคย, ๒๖๖ เคย,	๒๖๖ ประ๓	๒๖๖ แ๓, ๒๖๖ ประ๓
น้ำ	๗๗ ๓าค	๓๖๓ ทัก	๓๖๓ อม	๓๖๓ ๓าก, ๓๖๓ ๓าก
ลม	๓๖๓ ยา	๓๖๓ ๓ะยอน	๓๖๓ ๓ัน๓เ๓อ๓ย	๓๖๓ ๓ะ๓ว, ๓๖๓ ๓ะ๓ย
ไฟ	๓๖๓ ๓ะ๓ค	๓๖๓ ๓๓๓๓๓๓๓	๓๖๓ ๓เ๓๓๓	๓๖๓ ๓๓
คันไม้	๓๖๓ ๓ะ๓๓๓๓	๓๖๓ ๓๓๓๓๓	๓๖๓ ๓ค๓๓๓๓๓	๓๖๓ ๓๓๓๓๓
ข่า	๓๖๓ ๓เ๓๓	๓๖๓ ๓เ๓๓	๓๖๓ ๓๓๓	๓๖๓ ๓๓๓๓, ๓๖๓ ๓๓
ภูเขา	๓๖๓ ๓ะ๓๓๓	๓๖๓ ๓๓๓	๓๖๓ ๓ะ๓๓	๓๖๓ ๓ะ๓๓
หิน	๓๖๓ ๓	๓๖๓ ๓๓๓	๓๖๓ ๓๓๓	๓๖๓ ๓ะ๓๓, ๓๖๓ ๓ะ๓๓
แม่น้ำ	๓๖๓ ๓เ๓๓	๓๖๓ ๓๓	๓๖๓ ๓๓๓	๓๖๓ ๓ะ๓๓๓๓
ลำคลอง	๓๖๓ ๓เ๓๓	๓๖๓ ๓๓	๓๖๓ ๓๓๓	๓๖๓ ๓ะ๓๓๓
ฟ้า	๓๖๓ ๓ะ๓๓	๓๖๓ ๓ะ๓๓	๓๖๓ ๓ะ๓๓	๓๖๓ ๓ะ๓๓, ๓๖๓ ๓ะ๓๓
บ้าน	๓๖๓ ๓๓๓	๓๖๓ ๓๓๓๓๓	๓๖๓ ๓๓๓	๓๖๓ ๓๓๓๓๓
เรือน	๓๖๓ ๓๓	๓๖๓ ๓ะ๓๓๓	๓๖๓ ๓๓	๓๖๓ ๓ะ๓๓๓, ๓๖๓ ๓๓
คน	๓๖๓ ๓ะ๓	๓๖๓ ๓ะ๓	๓๖๓ ๓ะ๓	๓๖๓ ๓ะ๓๓๓๓๓
ช้าง	๓๖๓ ๓เ๓	๓๖๓ ๓๓๓๓, ๓๖๓ ๓๓	๓๖๓ ๓ะ๓๓	๓๖๓ ๓๓๓๓๓
ม้า	๓๖๓ ๓๓๓	๓๖๓ ๓๓๓	๓๖๓ ๓๓๓๓	๓๖๓ ๓๓๓, ๓๖๓ ๓๓๓
โค	๓๖๓ ๓เ๓๓	๓๖๓ ๓๓, ๓๖๓ ๓๓๓	๓๖๓ ๓๓๓	๓๖๓ ๓๓๓๓๓
กระบือ	๓๖๓ ๓เ๓๓	๓๖๓ ๓ะ๓๓๓	๓๖๓ ๓๓	๓๖๓ ๓ะ๓๓๓๓๓
สัตว์	๓๖๓ ๓ะ๓๓	๓๖๓ ๓๓	๓๖๓ ๓เ๓	๓๖๓ ๓๓๓๓
นก	๓๖๓ ๓ะ๓	๓๖๓ ๓๓, ๓๖๓ ๓๓	๓๖๓ ๓๓	๓๖๓ ๓เ๓, ๓๖๓ ๓เ๓,
ถั่ว	๓๖๓ ๓ะ๓๓	๓๖๓ ๓ะ๓๓	๓๖๓ ๓ะ๓	๓๖๓ ๓๓

ไทย	มอญ	เขมร	ขมุ	ข่า
ไก่	จาง	เมอน	เวียร	เวียร์
งู	ลัม	ปัว	ปัว	บิระบี
เต่า	อะรต	อันเต็ก	เต็ก	เต็กอันเต็ก
ปลา	กะ	ไทร	กาก	คอกากะตว
เข้าเปลือก	เขาะ	สะเวา	เงาะ	แจแจชะ
เข้าสาร	เฮ้า	อังกอ	ริงโกะ	แพแพปราย
อาหาร	เป่ง	ขาย	มา	ปอนชวน
บิศา	อปา	เฮา	ยง	เปอะเมาะบอยข่า
มารคา	มิ	แม	มะ	เมะ, อะมา, เมะ
พี	ยัว	ของ	ไต	อู, โมะ
น้อง	เตะ	กะโอิน	แอม	เอาะ
บุตร	โกน	โกน	กอน	กวนกอน
หลาน	มวย	มอน	มอน	มอนโมน
เขย	ขมัน	โกนปะชา	ปะชา	ปะชา
สีกั	คะเอาะ	โกนเจ้ม	กะมัน	กะมัน
บู	นาม	ฉน้ำ	บู	น้ำกะมอ
เดือน	เซะเคาะ	แซ	มง	ไตแค
วัน	งวย	เง	ปะสวาง	งัยตะงัย
คืน	ตอม	ยบ	ปะเซ็อง	มั้งมะล้า
เล็ก	ค็อค	ค็อค	แนะ	เกะ, แกะ, เต็ก
ใหญ่	โนก	ทม	นำ	คิ, คี

ไทย	มอญ	เขมร	ขมุ	ช่า
ใกล้	ซึก	ทียบ	ละ	เจิม, แจเคียม, ทัย
ไกล	ชวย	ฉงาย	จะ	จรงาย, ชรงาย, ตะง
สูง	เลิง	กะบว	เปอะ	จรง, ยรง, ไทรง,
ต่ำ	ซอ	เคียบ	ทาว	แคบแปนยะ
ซ้าย	ละซ้าย	แวง	เว	ฉะเคียว
ขวา	ละเบ็ง	สคำ	คำ	ฉะมา
มืด	กะตอม	ระงัก	เซ็ง	มั้งมน
สว่าง	งวย	พล	สวาง	ปล้องาย
เย็น	เขาะ	ทรวเจียก	กัก	กลิมมติ
ร้อน	กะทาว	กะเท	ว่าง	ไค้ไควน
อ่อน	ทวน	ทวน	ฮันจิม	คนชคน
แข็ง	ประงอ	ริง	แวง	เคะ
หนัก	เซ็ง			
เบา	ซา			
คึก	คะ		เลิก	เนียม
ซัว	แประ		ปะเลิก	ฮินียม
ไม้	มัว	มิน	วา	อิ, มะ, ฮอน,
มี	โมง	เมียน	ปะ	เก็คบิกเอิน
โน้น	ฮิโต๊ะ	โน, นุ,	น	โฮโต๊ะเต๊ะ
นี้	ชะเนาะ	แนะ	น	เนแน
ไค้	เกอะ	ยาน	ยะ	เทาเทา

ไทย	มอญ	เขมร	ขมุ	ช่า
รับ	เค็ม	เตง	เตง	เคิ่นเวาระบิต
อยู่	นุ้ม	เนา	โนว	เนา, โยละ, ตก
กิน	เจียะ	ชี	เยอะ	ซา, ร่อง, จา
ทำ	โกลน	เทอ	เออะ	เยอะเมิม
นั่ง	ชะไ้	ซังกัม	เตม	กมตะกงอก
นอน	เค็ก	เคค	ชี	กุกซันงัน
เดิน	กวก	กา	ยอก	ตะกักค็อกค็อก
ขึ้น	คะเตา	เซา	ระตง	ยง, บัง, บอง,
ไป	ตา	โตว	ยอก	คักค็อกค็อก
มา	เกลิง	โม	ไก	เ, ยว, ยอ,
รัก	ชาน	สลัน	ชอม	คะมง, มะฮง, ชาน
ซัง	ปะต	ระเขิม		เคอเมซัง
โกรธ	เนี้ยว	เคิง	เค็อง	อัน, เคิบ, ซ้ำ, ัน
กลัว	ภย	ชลาต	คลาต	โมะ, ตะโมะ, ม่า
๑	ม่วย	มย	มวย	มย, ไมน
๒	ยา	ย	เขอ	ย่าน, เซอ
๓	ไซ้	โย	โย	แป, เยง
๔	ยอน	ยอน	โยน	ยอน, ปรวน
๕	ปะชอน	ปรำ	เซิง	เซิง, ปะคำ
๖	กระวาว	ปรำมวย	เตา	เตา, ทราว
๗	กะเปาะ	ปรำย	ปะ	เปาะ, ตำเปอะ

ไทย	มอญ	เขมร	ขมุ	ช่า
๘	คขวาง	ปว้าโย	ทาม	ทาม ตังฮัม
๘	คะจิก	ปว้ายวน	จิน	จิน ชิน
๓๐	เจ้าระ	จันค้อบ	จิก	จิก ทุค
๓๐๐	กลอม	กะล้า	มะกรว้า	มะกะล้ามะกลวม

ภาษามเซอ

มนุษย์ชาติมูเซอนั้นเป็นกะเหรี่ยงชนิดหนึ่ง ซึ่งหาใคร่บดบังอยู่ตามไหล่เขาแลยอดเขาอันเป็นสันน้ำแม่กกกับน้ำแม่คงตั้งแต่แดนเมืองฝางกัยเมืองหาง (วังรุ้ง) ขึ้นไปถึงเชียงใหม่ แลระหว่างเชียงใหม่กับเชียงใหม่ มีแนวคอกยผ้าห่มปกด้วยถ่านไฟเขียวเป็นต้น

รูปพรรณแลความประพฤติกี่ มีมันผสมลากหรือยลลอคแลลานทำสถานที่อยู่แลทำอะไรใช้น้ำไม้ยางนองผลสมงวันแลอื่น ๆ ก็คล้ายกับกะเหรี่ยง แต่ผู้ชายนั่งกางเกง ผู้หญิงนั่งยอง ใช้ผ้าเนื้อหยาบทอเอง สีน้าเงินแก่แลสีดำเป็นพื้น ผู้หญิงมักประดับกายด้วยลวดเงินแลลวดทองเหลืองทำวงสวมคอแลข้อมือ แลทำเป็นห่วงร้อยหู ผู้ชายแทบทุกคนมักสยบิยา สยบด้วยกลิ้งกินขุ่น แลกินน้ำชาแซกเกลือ ชานนั้นเป็นชนิดใบเมี่ยง เกือบเอามาปรุงแล้วผิงแดดให้แห้ง อัดกระบอกไม้ย่างหลังคาไฟจนเป็นขี้กขงมีรสขม เมื่อจะกินต้องผ่ากระบอกเอาออกทุยชนน้ำร้อนแล้วคักเกลือพอแก่รสขมฝาดให้อ่อนลง

ภาษาคำพูดของมนุษย์จำพวกนี้ เป็นระหว่างภาษาจีนกับภาษามกลาย ๆ แต่สำเนียงคล้ายกะเหรี่ยง ใค้คักคำพูดภาษามูเซอนไว้พอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

กินว่ายิ น้ำเย็นว่าเออะ ลมว่ามะห่อ ไฟว่าซาลา ไม้ว่าเซอะ ทองว่าซี เงินว่าฟู เจี้ยวว่าขอ ปลาว่างา สกกว่าวะ เนื้อว่าฉา ช้างว่าขอ ม้าว่าโม คนว่าอะถ่อ หม้องว่ายูลูกู้ กลองว่าแจกู้ ขันว่านะกข มีกทายว่าอะเถะ บ้านเรือนว่าเต๊ะ ภาชนะถ้วยชามแลขันเวียกแค ก็คือ

ถั่วยสามเรียกละครแค ตะเกียงเรียกกระมาแค ชันน้ำเรียกพุแค กระโดน
 เรียกละครแค คนที่เรียกอาวัก กานาเรียกกอล่าฟือ แอขหมากเรียก
 อชกช ยาบหริเรียกสิสิ กลองสุมยาเรียกซุซุไม้ซัดไฟเรียกอบิแสะ
 คชค เกาขเรียกกชชย ทินอนเรียกคอสสะตุ หมอนเรียกกอนแก มุ้งเรียก
 ะกะ ลือผ้าเรียกอาวัก ลือเรียกโกยิ ปีกาว่าอาฆ่า มารคาว่ามะเอ
 พชายว่างะวิ พหึงว่างะวิหน้า นังชายว่างะแยะ นังหญิงว่างะมิชยา
 ลูกว่างะยา หลานว่างะซาฆ่า ชายเรียกชช หญิงเรียกยะมิ ที่ว่าคะ
 ไม่ค้ำว่ามะคะ ใหญ่ว่าแทก เล็กว่าซุแท มากกว่ามา น้อยว่าอยิ โกลว่าอือ
 ทนาเว้นว่าท่า ร้อนว่าชช ร้อนหนักว่าชชชะ น้ำร้อนว่าอือชช น้ำ
 ชาวว่าล่าอือ โน้นว่าใจะ นัวว่าช มีว่าช ไม่มีว่ามะช เอาว่าย ไม่เอา
 ว่ามะย แล้วว่าช ยังว่าสิ อร่อยว่าเหม ไซว่าไก มาว่าไต ไซไหนมา
 ว่าเหาะไกก็ไล ไซที่ไหนว่าเหาะเปาะไกเล นังว่ามีค้ำ นอนว่าชะเอ ยิน
 ว่าคะอิตุ่ย เคนว่ากัย กินว่าจา กินเข้าแล้วฤาออจายูล่า กินแล้วจาย
 ชัย ยังไม่ได้กินมะล่าจาลี่ พคว่าไม พคมีหญิงว่างะมชไม ถั่วยว่าแค
 เออว่าโย้ว ฤว่าล้า ไปบ้านด้วยกัณฤว่าเตะแคไก่อะล้า ยทกลอนของ
 พวกมูเซอซังซัยร้องกันนั้นนี่จึงหวะระชะคำสำผัสค์แลร้องทำเสียงคราง ๆ
 ครวญ ๆ ทำเสียงคำท้ายฤาอักษรปลายยาทให้สทำงานอยู่ในคอนาน ๆ ยท
 กลอนนั้นนี่ถึงต่อไป

ชาเลคำลาน มะบยะแถกะลาซิว ถ้อมะถ้อยะชือชปลักชอฆ่าเบ้
 ะเซชชะคิเข้าเว้ ชอฆ่าแกกะช้อล้า ชอแนล้าหนุตะแกเล้าชอนาตียะช
 ะปอกกะคาล่า

ภาษาขมุ

มนุษย์ชาติขมุนี้เป็นชาติเขมรบ้างฤาชาวอย่างหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่
ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเหนือนครเหนือเมืองหลวงพระบางขึ้นไป ในระหว่างแคว
เมืองหลวงพระบางกับเมืองหลวงภูคา รูปพรรณก็คล้ายกับเขมร แต่
ช่องตาขาวผมหายผิวกายดำโดยมาก สำเนียงแต่คำพูดภาษาคคล้าย
กับเขมร ถิ่นศาสนาเรื่องเล่าถ้อยคำต่าง ๆ นี้ก็ดกของมโหรีทุกเย็น
ของสำคัญในหมู่ท้องถิ่น ภาษาขมุนั้นมีดังนี้

กินว่ายะเคะ น้ำว่าอม ไฟว่าเพลิง ลมว่าฮันเต็รฮอย ภูเขาว่าบก
แม่น้ำว่าโอมน้ำ บ้างว่าคงชวัญ ท่งว่าคง ทางว่างอน คันไม้ว่าคัก
สอง หนึว่าจัก บ้านว่ากั้ง เรือว่ากาง เรือว่าชลง น้ำฝนว่าอม
ชะมาก น้ำค้างว่าเหมฮอย น้ำมีนว่าเมย ห้วยว่าคำเปาะอม หนองว่า
คำปรังอม ฟ้าว่าลระวาง ฮาติคัยว่าหมักพลี จันทร์ว่ามวง ดาวว่าสมิง
ฟ้าร้องว่ากือวือ กลางวันว่าประสว่าง กลางคืนว่าประเซียง ยัวฮัย เดือน
ว่ามวง วันคืนว่าปะ คนว่าขมุ เท็กว่ากอนแน ผู้หญิงว่ากอนหนุ่ม ซ้างว่า
สะจั้ง ม้าว่าฮัมปรัง วัวว่ารมโปะ ควายว่าตราก หมูว่าเชิง เสือว่า
ชะวาย หมิวาเซาะ นกว่าชิม กาวากระฮัก ปลาว่าดาก ภูเขาตะคัง
ไก่อว่าเอียร มกั่วหมุก บัวว่าเต็น ย่าว่ายาก บายว่าหะ ตาว่าตาก
พ่อว่ายง แม้วว่ามะ ลูกว่ากอน ฟ้าว่าโต น่องว่าแฮม ด้วัวว่าเกละ เมีย
ว่ากำตราก หลานว่ามอน ฒมว่าเกละ เล็บว่าตะมอง ฟันว่าร่าง หน้า
ว่ากะคา ตั้วว่าคู้ แขนว่าคอก ขาวว่าปลู น่องว่าปลอง คิ่นว่าเจิง มือว่าคิ
ที่ตั้งว่าลุย หลังว่ากันตรอง เข้าเข็ลือกว่าเงาะ เข้าสารว่าวังโก๊ะ เข้า

สุกว่ามา เกล็ดว่าม่าน ผ้าห่มว่ากันตรก กางเกงว่าเคี้ยว เสื่อว่าแคย
 หมอนว่าคะเนยชะ หมวกว่าวอม ทินอนว่าสลี เหล็กว่ากันตรก ทองคำ
 ว่าชิง เงินว่าคะมุน ทองแดงว่าหลาด ก้ายใหม่ว่าฝ้าย ตะกั่วว่าจัน
 คายว่าคะมึง ขวานว่าโสก จอบว่าซอกก เลี่ยมว่าคันลา นำไม้ว่า
 เหมาะะ หอกว่าเปลี้ยกั ฆ้องว่าระเป่าง กลองว่าเปรียง ซ้ายว่าอะ
 ขวว่าคำ ในว่ากลอง เหนือว่าตังเยื่อ ใต้วาจารย์ ควันคว้ามักยริกุก
 ควันออกคว้ามักยริเลียน สูงว่าเปอะ คำว่าจารย์ ใหญ่ว่านำ เล็กว่าแนะ
 สั้นว่าเล็ก ขาวว่าวาง ไกลว่าละ ไกลว่าจะ ขาวว่าตรอก แดงว่า
 ยิม คำว่าเชื่อง เขียวว่าจะงาน คำว่าเล็ก ซัวว่าปะเล็ก เย็นว่ากั ร้อน
 ว่าว่าง อ่อนว่าชันจิม แขงว่าแรง เปรียว่าเจ็ด นึ่งว่าเต็น นอนว่าชิ
 เต็นว่ายอก ยืนว่ารุคัง วิ่งว่าตัง เร้วว่าเวย ซัวว่าค้อย หลับว่าชิ ตื่น
 ว่าเวก ใ่วว่ายอก มาว่าไก่อ กินเข้าว่าเปอะมา กินน้ำว่าเอือกอม ฮายน้ำ
 ว่ามูมอม ร้องให้ว่ายาม ร้องเพลงว่าซัย ทำงานว่าอะอะเวียก พุกว่า
 ไพรม คิดว่าเก็ด คำว่าสะเงย ฟังว่าคำแยง ฉานน้ำว่าสิกันจะะ วนัน
 ว่าสะกั พุ่งน้ำว่าเยื่อม มรินว่าสมวย มีว่าอา ไม่มีว่ายะอา ริงว่า
 สะเมอะ ใ่วไหนมาว่ายอกตะเมย ทางนี้ใ่วไหนว่างอันยอกตะเมย กินเข้า
 กัยะไรว่าเปอะมากัตะเมอะ เจ้าชื้อไรว่าเาะจือเมอะ

ภาษาส่วยซ้าง

ภาษาส่วยนั้นเป็นภาษากลาง สำหรับพวกปะกำหมอซ้างซึ่งหากิน
 ด้วยการแทรกโพนคล้องซ้างตามถิ่นแม่น้ำโขง เป็นภาษาครหมอซ้าง
 ไม่ว่าคนจำพวกใดชาติใด ถ้าเรียนเป็นหมอซ้างแล้วต้องเรียนรู้ภาษา

ส่วนนี้ด้วย เพราะเมื่อเวลาออกแทรกโพนข้างนี้ เข้าพอนอนประกำ แล้ว ต้องใช้ภาษานี้ไปกว่าจะสิ้นเวลาการแทรกโพน

วิธีของพวกหมอลำเมื่อจะออกแทรกโพนนั้นต้องยกเฉลวห้ามบ้าน โดยรอบบ้าน มิให้ผู้ใดมาเข้าบ้านขึ้นเรือนแลผีคลุกถูกเมีย ส่วน บุตรภรรยาที่อยู่ข้างบ้านก็ห้ามมิให้ออกจากบ้านเรือน แลห้ามมิให้ แต่งกายแลทาเครื่องหอมมิขมิ้นเป็นต้น ฝ่ายหมอลำมละคือสำนึกซึ่ง เป็นความสำคัญต่อกายข้างนั้นต้องกระทำการเส้นไหว้ ประกำคือเชือกขาด ค้วยเหล้าเข้าเป่าไก่อบายสี่ตอง ผ่ามุ่งห่มคนละลำวัย การเส้นนั้นต้อง ทำเวลาพระอาทิตย์แรกขึ้นพอเห็นแสงทองแล้วปลุกเศกข้างค่อค้วยมนต์ ต่าง ๆ ถ้าเข้าสารหว่านซัดขั้วตรงดวงแสงเสร็จแล้ว ต้องออกเดินใน เวลาวันยอแสง เมื่อพิกนอนตามทาง ต้องแคะไฟสามกองสุ่มพัน ไว้ให้ไค้ระยะกัน แล้วยิงไฟกองขวาก่อน แล้วยิงกองซ้าย แล้ว ยิงกองกลาง ในระหว่างไฟสามกองนั้น ไว้เชือกขาดแลเชือกโยน เวลาอนหมอนอนหันศีรษะตรงเชือกขาด มละต้องนอนต่อปลายเท้าหมอลำ แลเมื่อนั้นจะห่มผ้าคลุมศีรษะคลุมปลายเท้าไม่ได้ ต้องระวังกองไฟไม่ให้ดับได้จนตลอดคืน เวลาถึงมละต้องจัดเข้าบ้านไว้เป็นส่วน ๆ แล้วยุเอาขันเข้าคนละขัน เส้นเชือกขาดกล่าวคำว่า เขมาวาย ถวายกำหหลวง ขอโชกหมาน จุการผู้เข้าทอนแย็ก ครั้นเมื่อเส้นเชือกขาดแล่มละต้อง จัดกำเข้าให้หมอลำก่อน แล้วยิงมาจัดกำเข้าของคน เมื่อจะกินพร้อมกัน กล่าวคำว่ามละที่บายโคมแล้วเชิญกำเข้าโถยเยอแย็ก กล่าวแล่มหมอลำ ต้องกินเข้าคำหนึ่งก่อน มละจึงกินตามโถยลำคัย แลยังมีมวธอน ๆ

ในระหว่างมะกัษหมอลหลายประการ จะกล่าวในที่นี้จะยืดยาวไป
 ในที่นี้ประสงค์แต่จะเก็บคำพจนานาถช่วยข้างไว้พอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้
 กินว่าธรรณี บ้าคงว่าแจ้ง เขาว่าโห่งน หินว่าก้อนเข็ย กววดว่า
 ก้อนเข็ย หลังทรวายว่าธรรณีทรวาย น้ำว่าจาว น้ำฝนว่าจาวสอง น้ำค้าง
 ว่าจาวหมอก แม่น้ำว่าเซ หัวขี้ว่าคอง หนองว่ากะตะ ต้นไม้ว่าสลา
 คันหญ้าว่าสเนียค ลูกไม้ว่าชะเลยสลา คอกไม้ว่าผกาสลา ลมว่าเบิก
 ไฟว่าพวค ข้างพลายว่าค้อเพรว ข้างพังว่าค้อชนาย ข้างเนี้ยมว่าค้อ
 เนี้ยม ปลูกว่าเค็ยะ ขอบว่าม้งเจ็ย เชือกบาศว่าโยยาศ ทามว่าทาม
 เชือกผูกค้อว่าโยน โยนชะสังกราน ม้าว่าแสะ วัวว่าโค ควายว่ากระ
 บือ คนว่ามนุษย์ ผู้ชายว่ามนุษย์เพ็ย ผู้หญิงว่ามนุษย์ชนาย เต็กว่า
 มนุษย์หลัง เสื่อว่ายาก หมี่ว่าแสมะ กวางว่าทะโละ ฟานว่าถั่วเน็ค
 นกว่าสะแอน กาวว่ากา ผมว่าสมอน หัวว่าโปง หน้ว่าแพนท ตาว่า
 พระเนก ปากว่าบ้อง คอว่าระกอง แขนว่าโก มือว่าโก ขาวว่าไต ตัน
 ว่าทาย ท้องว่าน่าน้ำ หลังว่าระกอง นั่งว่าเค็ต นอนว่าเค็ยะ เดินว่า
 โทย ยืนว่าเค็คยีน กินว่าโกย อยน้ำว่าสยจาว กินหมากว่าโกปลสลา
 สยยว่าตวคยั้งเคา หงเข้าว่าซำเขมา เข้าว่าเขมา เกดือว่ากระลัด ปลา
 ว่าสลา พริกว่าใจเค็ เปรี้ยวว่าส้ม หวานว่าขยั้ง เค็มว่าเคงของ จัก
 ว่าจัก ฆมว่าฆม หอมว่าเข็กหอม เหม็นว่าสะอูป เสียงร้องว่าเสียงโอม
 ไปว่าคฺย มาว่ามา เร็วว่าพมวณู วจิงว่าแล่น หยคฺว่าปลง จำลของว่า
 เค็ยะแยง วิตคนว่าสายแสง งวงข้างว่าไคงวง งาข้างว่าจอลอง หู
 ข้างว่ามุลิ น้ำเค็ว่าโพงยั้งยัด เทาว่าเค็ยะ หางข้างว่าสมอน หยคฺว่า

เข้า เชือกทั้งหมดคว่ำคุณปะกำ ช้างป่าว่าของปะกำ คล้องว่าโคย เว้น
 ว่าเชิงลม ฝักว่าโยน เสือว่าโยนอีก มีคว่ำหลวย คาบว่าหลวยงัว
 หม้อเข้าว่าเคียงเขมา หมากว่าสลา พลุว่ามาตีพ ปูนว่ากำไป ยาวว่า
 บังเตา ลิงค่างว่าแสมะ หมูว่าคองออย ใหญ่ว่าขี้ต เล็กว่าหลิง น้ำ
 ฤกว่าจาวกั้ว นาคันว่าจาวเทียบ เห็นขยว่าหอย ร้อนว่าเคือกต เย็นว่า
 แหงก อาทิตย์ว่าแสงทอง เคือนว่าแสงประกาย ดาวว่าแสงประจัน
 กลางคืนว่ากลางโคก มีคว่ำหน ทางว่าค่าน ทิ้งว่ากระตะ หวายว่า
 สองคอง ขันว่าขังบอก ลูกว่าชะเลย ฟันว่าจาว เลี้ยวว่าไป หลับว่า
 เคียะ คินว่าพวก ลูก ๆ ว่าแงย ๆ คุว่าโชติ เห็นว่าสม ด้ว่าชอย
 ชั่วว่าปะออน ปะกำเรียกมะ ว่ามะค้อ มะขานว่ากำ ถ้ามะค้อมะทน
 ว่ามะ ช้างแทงว่าค้อชอง ช้างพิศสลัคว่าพะมอน ช้างเขี้ยวว่าโคะเท
 ช้างคิ้วว่าแคะ หัวร้อว่าโอมหัว ควันออกว่าแสงทองเขาะ ควันคกว่าแสง
 ทองล่อง ขี่ช้างว่าพาคค้อ สืบขอช้างว่าจาวค้อฤจาวยังเจียว บ้านว่า
 สิงลม เหล็กไฟว่าเหล็กกำพวก เงินว่าเลียงเงิน คำว่าเลียงคำ ทอง
 เหลืองว่ากระคาย ทองแดงว่าทองแดง เสือว่าเคียะ กิ่งฤจั้งเห็นขย
 ว่าแย็ก

ภาษาข่าข่าเหิน

ข่าข่าเหินนั้นเป็นช่าชาติหนึ่งซึ่งอยู่บนสันเขาใหญ่ระหว่างน้ำเซกของ
 กับน้ำเซโตนซึ่งเป็นแควแยกจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ภูเขานั้นเป็นแผ่น
 กินสูงอย่างที่ภาษาอังกฤษเรียกว่าเทเบิลแลนด์ มีแม่น้ำเซโตนโอบ
 อยู่ฝ่ายเหนือ แม่น้ำเซกของโอบอยู่ฝ่ายใต้ ทำให้ภูเขานั้นเป็นปรี

มณฑลเกือบจะกลมรอบ หลังเขาเป็นทุ่งใหญ่เรียกทุ่งหลวง ภูเขา
 นั้นเต็มไปด้วยหมู่เขานานาชาติ มีเขาวรีเวธอยู่ในท่ามกลางจอมเขา
 รอยนอกเขาวรีเวธออกมาจึงเป็นเขาคิเขาย่าเหิน ตามไหล่เขาลงมาเช่น
 ที่อยู่หมู่เขาระโอบ เขาชินที เขาคลัง เขาคะปาก เขาคะเหาะ เขาคีเจ็ก
 เข่าแท เข่าสม เข่าตะมอเลบ เข่ากะยือ เข่าจำยาว เข่าละยาว เข่าแคนซัง
 เข่าพร้าว เข่าออง เข่าโอง เป็นเขาคิเข่าทำนาทั้งสิ้น เข่าจำพวกนี้เข่านาน
 ในการชุกดินเกลือกกันคินนา ๆ ของเข่าจำพวกนี้ยกคินเป็นคินหนาประ
 มาณ ๓ คอกสูง ๒ คอกข้าง ๓ คอกข้าง สำหรับขี้น้ำฝนที่ไหลหลั่ง
 ลงมาจากเขาให้ซึ่งอยู่เป็นคั้น ๆ ชั้น ๆ ลงมาแล้วทำนาตามไหล่เขา
 ไร่นาโดยรอบ เบื้องค้ำในตงเชิงเขาลงมาหน้าเขากองแลเขาโคนนั้นมีเขาคิ
 เข่าต่าง ๆ อีกจำพวกหนึ่ง ซึ่งเป็นเข่าน้ำเข่านานในการเดินเรือแลการ
 หมายลาทำไต้ย่างต่าง ๆ คือ เข่าส เข่าสอก เข่าไม้ เข่าเงง เข่าสปน
 เข่าสะทัวะ เพศภาษาของเข่ามีชื่อทั้งหลายเหล่านี้จะได้กล่าวต่อไปเบื้องหน้า
 ในที่นี้จะกล่าวแต่จำเพาะเพศภาษาเข่าย่าเหินก่อน เข่าย่าเหินนั้นเช่นเข่า
 ที่เข้มแข็งว่องไวในการต่อสู้ชก ใช้ธนูต่าง ๆ มีดอกชอกแลธนูไม้
 เป็นต้น เข่านานทั้งว่นยาต่าง ๆ เช่นที่นี่ยังมีธนูย่ำเกรงแก่เข่าชาติอื่น ๆ
 เคยเป็นทหารมาแต่โบราณ ยี่สิบยังมีหมูกองเป็นหกหมวด คือ หมวก
 ขุนยราชา ๑ จำหลวง ๑ ขยงศึก ๑ ขยงหลวง ๑ คำภุชชา ๑ แก้ว
 วงษา ๑

ที่อยู่ของเข่าจำพวกนี้ทำเป็นโรงยกพนค้ำ ๆ เพียงคอกหนึ่ง ฤ
 คอกเศษ มีฝารอบหลังคาคาค ๆ ทำยุงเข้าไว้ตรงหัวนอน ทำไว้เข้า

แล่นขี้อูเข้า ในระหว่างแค่เดือน ๑๒ ไปจนถึงเดือน ๓ เป็นฤดูหนาว
 เขาซึ่งเรียกว่าขี้อูเข้าหลวง ต้องทำพิธีเส้นไหว้ แลเว้นการเสพ
 เมถุน ห้ามยานเรือนมิให้ผู้ใดไปมาครั้งหนึ่ง ครั้นถึงเดือนห้าม
 พิธีเขื่อน้ำ ๑๒ วัน ในเวลาทำการเขื่อน้ำก็ห้ามมิให้ผู้ใดไปมาหาสู่ เต็ก
 แลผู้หญิงมิให้ออกจากเรือนกว่าจะเสร็จการ การเขื่อนานนั้นคือวางยา
 เขื่อน้ำนอกนาที่ค้ายลกระตามวังมลนาตักเขื่อน้ำน้อย ยาเขื่อนั้นใช้ราก
 ง้วนซึ่งเป็นไม้มีพิษชนิดหนึ่ง ใบเหมือนใบเงิน ดอกแดง ต้นเหมือน
 ต้นสลอดอน้ำ ไม้ชนิดนี้ไม่ว่าเขื่อน้ำหรือยากราก เป็นยาพิษที่มีฤทธิ์
 ทำให้คนถูกสัตว์ซึ่งกินเข้าไปตายได้ในขณะเดียว เมื่อได้เอายานเขื่อน้ำ
 ลงในน้ำแล้วปลาเล็กใหญ่ทั้งหลายก็ตายลอยไปเป็นอันมาก ในระหว่าง
 นั้นเขื่อน้ำก็ไม่อาจที่จะอาบกินน้ำในแม่น้ำนั้นได้ การเขื่อนานนี้ ๓ ปี
 ครั้งหนึ่ง ในระหว่างปีที่ไม้ไผ่เขื่อน้ำต้องมิพิธไปศึก ๓ ปีต่อครั้ง
 เหมือนกัน ไปศึกนั้นคือไปรบที่ชายาจรชเลยมาเส้นผิของศึกคนหนึ่ง
 ในฤดูหนาว วิถีที่เส้นนั้นคือ เขาชเลยผู้จะต้องเส้นมาอาบน้ำชำระร่างกาย
 ภายให้สะอาด แลประทับภาอให้หมคคงคงามแล้วเขาเข้ามคณเข้ากับ
 หลักเหมือนดังจะประหารชีวิต แลวิถีเหล่าเข้าหมโก่งของต่าง ๆ
 มาเส้นไหว้ที่ตัวคนนั้น แลแล้วเขาออกเหล็กเขาขอที่ตัวคนผู้นั้นสมมุติว่า
 แทงตายแล้ว จึงตัดเอาแค้นไปเส้นผิของศึก สมมุติว่าได้ตัดศีรษะ
 ขาศึกมาเส้น ครั้นเสร็จการแล้วก็ปล่อยขเลยนั้นไป ขางที่ก็ชายฤ
 แลกลิ่งของกับพวกลูกค้า ไปในระยะ ๓ ขอกระยะหนึ่งมักจะมีพิธเส้น
 ใถ่เสียบท่าย คือเอาใถ่เข้าพิธเส้นไหว้แล้วเขื่อน้ำใถ่คอกใถ่คูลอหิต ถ้า

โลหิตข้างขวามากกว่าซ้ายว่าเจ้านายเขาเปรียบไฟร์ ถ้าโลหิตข้างซ้าย
 มากกว่าข้างขวาว่าไฟร์เมืองมักขัดแย้ง ถ้าโลหิตเสมอกันเป็นคี่ อีก
 อย่างหนึ่งเขาได้ไถ่มายศ ถ้าตรงกันอยู่เป็นคี่ ถ้าขีคเบื้องขวาว่า
 เจ้านายเขาเปรียบ ถ้าขีคเบื้องซ้ายไฟร์มักกระต้างกระเคื่อง ถ้าขีค
 เรือนชั้นเรือนใหม่ คั้งเขาเหล็กวางตามคั่นบันได เทียบเหล็กชั้นเรือน
 เป็นพิธีของข้าพวคน ภาษาข้าย่าเหินนมคำพุกคั้งนี้ คินว่าแยะ
 หินว่านิ้ว กรวดว่าผาก ทวยว่าประเขี้ยว ภูเขว่าลูโว ข้าว่าขี ทุง
 ว่าเทรน ทางว่าทวง คันไม้ว่ากลอง คันหม้อว่าขีค ลูกไม้ว่าเป็กลอง
 คอกไม้ว่าเขื่อนกลอง ไซไม้ว่าขลากลอง ไร่ว่าว่าเมื่อน บ้านว่าสำรอก
 เรือนว่าระนาม น้ำว่าตาก น้ำฝนว่าตากเขือ น้ำคั้งว่าตากขรุบ น้ำ
 ผิงว่าตากสรุก น้ำมันว่าขุก แม่น้ำว่าเน ห้วยว่าขะนง ท้องว่าเกลง
 ย่อว่าคม เมฆว่าหยวก ฟ้าวว่าแกร ลมว่ากิว แคคว่าปรั้ง ฮาติคัย
 ว่าเนือย จันทรว่าเค ดาวว่าดาวัน ไฟว่าอิณ วันว่าเนือย คินว่าม้ง
 ขิวามอ เดือนอ้ายว่าเคื่อง เดือนขัวว่าเคเอือน เดือนสามว่าเคโกว เดือน
 ๔ว่าเคอะ เดือน๕ว่าเคชะเรียง เดือนหกว่าเคตวง เดือนเจ็ดว่าเคควาว
 เดือนแปดว่าเคยล่อง เดือนเก้าว่าเคสาค เดือนสิยว่าเคอมรวย
 เดือนสิยเอ็ดว่าเคกรัน เดือนสิยสองว่าเควัง คนว่ามนุย ข้างว่าระวาย
 ม้าว่าแสะ โคว่ากรัก กระบือว่าโคโรโกก หมูว่าจุน แรคว่าเมย
 หมิวว่านกลาง เสือว่ายาโยง กวางว่ายวย ฟานว่าเขาะ นกว่าจั้น
 ปลาว่าปลาก เต่าว่าเต็ก ถาวว่ากฮาก ไก่ว่าเอียน มคว่าโมค

ปลตกว่าพรู ฐว่าแกมมู คนเด้าว่ามยุกระ คนหนุ่มว่ามะนยเคะ
 ลุกว่ากวน บู้ว่ายอ ย่าว่าเย ยิกว่ามิ มารกว่าเอ ลงว่ามิ ย่าว่า
 ไร่ย พี่ชายว่าม พี่หญิงว่าเยะ น้องชายว่าเอะะ น้องหญิงว่าทะยิ
 ผัวว่ากลอ เมียว่าคิเย เขยว่าเมียค สใ้ว่ากะเมียค หลานว่างอน
 ผมว่าซวก ขนว่านุ้ย เล็บว่าเพีย ฟันว่าบง ลันว่าเขียค หนั่งว่าสรวค
 เนื้อว่าหมาก ยากว่ามะลวียิน กระตุกว่าเครื่อง คีศะว่าควย หูว่าขี้ค
 หน้าว่าโง คาวว่ามัต จมูกว่ามู คางว่าหมาก แก้มว่าควค คิ้วว่า
 ควนมัต คอว่าคตอง แขนว่าหลตค ขาวว่าขล น่องว่าขวย มือว่าคิ
 นิ้วว่าขวก เท้าว่ายง เหวว่ามะนอย คอกว่าคโอิ เข่าว่าโถ ออกว่าเกลิม
 นมว่าไ้ทะ ท้องว่ากลาก หลังว่าก เข่าเปลือกว่าแะ เข่าส้าวว่าแพ
 เข่าเหนียวว่าขวนควน เข่าเจ้าว่าขวนมาก ฝ่าว่าอัน เล็บว่าขี้ เกดือว่ายอ
 เหล็กว่ากวาน ซมว่าขรัก ทองว่าเยง ทองเหลืองว่าเจียง ทองแดงว่า
 คองเขา ตะกั่วว่าตราค ฝ้ายว่าขร่าย ไหมว่าคต มีคว่าเขียค จอมว่า
 เลียม คายว่าคาว ขันว่าชืหนาค นำไม้ว่ายะรา ฆ้องว่ากอง กลอง
 ว่าคเรา ม้าพ่อว่าทาย พริกว่าข่างาย มะเขือว่าเคีย ผักว่ายะตอง
 ส้มว่ายวะ มะพร้าวว่าเปรเปรธา เลือกว่าคาก มันว่าขวม ปูนว่าโยน
 อ้อยว่ากราว เจ้าว่าซา ข้าวว่าธา เขาว่ามุก ย่าว่าไซ นายว่ายะ เพื่อน
 ว่าแมนะ พี่ว่าเอะะ น้องว่าชาย ญาติว่ากรี่สูง นายบ้านว่ากระสรวค
 เจ้าเมืองว่ากระเมือ่ง ขำระควมว่าชากรี่ ขวว่ามา ข้ายว่าเขี้ยว ข้าง
 นำว่าเงิน ข้างหลังว่าขี้ค เห็นว่าคิไลง ใต้ว่าคิไ้ระ ทวันออกว่า
 เนอຍຍະ ทวันตกว่าเนือยลค นอกว่านอก ในว่าโตน หนีว่าแน ไน้น

ว่าโชะฤๅเกาะ ขนว่าตั้งยระวอง ล่างว่าคี่แบระ หลายว่าคู้ น้อยว่าเก๊ะ
 โกลว่าแวง โกลว่าคัย ร้อนว่าไ้ระ เย็นว่ามอน อ่อนว่ากั้น แขงว่าแย๊ะ
 เบ็ยกว่าคราก แห้งว่าชะรัง สูงว่ายะรุง คำว่าคั้น ใหญ่ว่าคิ น้อยว่าเก๊ะ
 หลวมว่ากิว คับว่าชั้ กลมว่าบลวม แขนว่าคต๊าก ยาวว่าโก๊ะ สั้น
 ว่าและ ขาวว่ายอก เหลืองว่าคึม แดงว่าคุ่น คำว่าแวง ที่ว่าเน็ยม
 ชั่วว่าเค็ยะ หวานว่างาม เค็มว่าคัง ชมว่าคัง จืดว่าจมา ผาคว่าปรีค
 เค็อนหงายว่าเคื้อ เค็อนมีคว้ามังมัน เช้าว่าไ้ระ สายว่าปยาน เท็ยง
 ว่าคี่เน็อย ย่ำว่าเงเน็อย เย็นว่าบ๊ คำว่ามัง กลัวว่าโมะ กล็ยคว่า
 ชะเว็ม โกรธว่าอินเค็ย รั้กว่าคะมะชง ชังว่ามีน สนุกนั้ว่าเว็ค เจ็บใช้
 ว่าไ้ระยิ สยายว่าเน็ยม เมาวว่าย คั้นว่าเหย็ยค เจ็บว่ายิ แลยว่ายาย
 เหม็นว่าโค่น หอมว่าระออม เผ็คว่าฮ่า

ภาษาข่าบริเวณ

ข่าบริเวณนั้นอยู่บนจอมเขาใหญ่ปลายน้ำเซเข็ยนเซก้าพชซึ่งไหล
 มาต่อลำน้ำเซกอง วิถีนุ่งห่มแลทำนองบ้านเรือนคล้ายข่าย่าเหิน แต่
 เช่นข่าฝ่ายพลเรือน ถือพระเรือน พระไก่ขัวญ พระกะมา พระเขน
 คื่อผีต่าง ๆ นั้นเอง ภาษาถึคล้ายกับข่าย่าเหิน แต่พูดไม่เข้าใจกัน มี
 คำที่ผิดเพี้ยนกันอยู่หลายคำสำเนียงต่างกัน ดังมีเป็นตัวอย่างต่อไปนี้
 ดินว่าป่าแ้ะ แผ่นดินว่า โกรมป่าแ้ะ หินว่าตำมอ กรวดว่า กรวย
 ทราบว่า นาด ภูเขว่า ขรุ ย่าว่า ยะเร ทุ่งว่า เย็นน ทางว่า ตรวง
 ต้นไม้ว่า ค้อมลง คอกไม้ว่า เยื่อลอง ลูกไม้ว่า กายัง คั้นหญ้า
 ว่า ชั้ นว่า เว็ร์ ไร่ว่า เม็ร์ บ้านว่า ประนำ เรือนว่า เนม

น้ำ ว่า คาค น้ำฝน ว่า คาคเมื่อ น้ำค้าง ว่า คาคมูก น้ำฝน ว่า คาคชค
 น้ำมัน ว่า ชัก ห้วย ว่า หะนอก หนอง ว่า เกลน บ่อ ว่า เยี้ย แม่น้ำ
 ว่า ตะไล เมฆ ว่า ทะเมิน หมอก ว่า ยวค ลม ว่า ตะขิว ฟ้า ว่า
 เกริม ฟ้าผ่า ว่า แกร ฟ้าร้อง ว่า กริม ฟ้าแลย ว่า เปรียบยราง
 แดก ว่า ไ้ระ อากิพย์ ว่า ตะงัย เคื่อน ว่า ไซ คาว ว่า ตั้วร ไฟ ว่า
 วน วัน ว่า ตะงัย คิน ว่า มัง เคื่อน ว่า ไซ บัว ว่า กะมอ คน ว่า มะนยชะ
 ช้าง ว่า รวย ม้า ว่า แซ วัว ว่า กรอก ควาย ว่า กระบือ หมู ว่า จุน
 แรก ว่า หะนัยชา หมี่ ว่า เกา เล็ช ว่า เกลือ นก ว่า เง็น เต่า ว่า
 ทวก ปลา ว่า กา กา ว่า กระฮัก ไก่ ว่า เข็ยร มด ว่า ชะมค
 ปลวก ว่า ฮันเค็ยร กวาง ว่า ยวย ฟาน ว่า เยาว งู ว่า ยี คนแก่ ว่า
 มะนยกระ คนหนุ่ม ว่า มะนยไป้ระ เด็ก ว่า แมะกรวน บัญ ว่า ขอ ตา
 ว่า เข็ย ช่า ว่า เยี้ย ยาย ว่า เยี้ย พ่อ ว่า ฮ้ายขอย แม่ ว่า ฮ้ายเมาะ
 ลุง ฮาว ช่า น้ำ ว่า มิ ลูกชาย ว่า กอนตะกวง ลูกหญิง ว่า กอนเป้ระ
 พี่หญิง ว่า ยาย น้อง ว่า ฮื้อ ฉัว ว่า ฮ้ายกรอ เมีย ว่า เกร็ย ลูกเขย
 ว่า ประสาว ลูกสไ้ว่า เม็ยก หลาน ว่า ฮามอญ ผม ขน ว่า คัก
 เล็ย ว่า กระเน็ย ฟัน ว่า ชึง หนึ่ง ว่า ทรวยทุณะ เนื้อ ว่า จัก ปลาย
 ว่า มาง กระตูก ว่า กระตอง หัว ว่า ทวย หู ว่า คิก หน้า ว่า เง็ช
 ตา ว่า มัต คิ้ว ว่า กระของมัต แก้ม ว่า ตะบอ กุมุก ว่า มุ คาง
 ว่า กะมาก คอ ว่า ตะลอง แขน ว่า ลวค ข่า ว่า เบลตา น้อง ว่า ยวย
 มือ ว่า ตี คิน ว่า เบ็ง เหว ว่า กะนอย คอก ว่า เข็ยง เข้า ว่า โกน
 นิ้ว ว่า ช้วค ออก ว่า ทรัก นม ว่า ไ้ระ ท้อง ว่า กลาก หลังก ว่า กัวค

เข้าเปลือก ว่า แะ เข้าสาร ว่า แพ เข้าสูก ว่า ฮาย เข้าเหนียว ว่า
 ชะนง เข้าเจ้า ว่า อะมาก เกลือ ว่า เขาะ เลือ ว่า ฮัย ผ่าหม่า ว่า ฮี
 ผ่ามั่ง ว่า โปรม เหล็ก ว่า มาน เงิน ว่า ยรัก ทอง ว่า เยง ทอง—
 เหลือง ว่า เจียง ทองแดง ว่า ยา ตะกั่ว ว่า ตราก ค้าย ว่า ปราย
 ไหม ว่า ประชุก พร้า ว่า เขยก ขวาน ว่า จะเมื่อ ขอบ ว่า กะยาล
 เสียม ว่า อะเวียม ทาย ว่า คาว ยัน ว่า ฉะนาค น้ำไม้ ว่า ฉะนา
 หอก ว่า ฮอก ฉิ่งลา ว่า ตะกาย ฉิ่งชุม ว่า กอง กลอง ว่า กอ
 ยี่ ว่า ยี่ ฮอ ว่า กรอ แคน ว่า เคน ทาย ว่า ไชล ช้า ว่า ไช
 เจ้า ว่า เซอ เขา ว่า แม นาย ว่า กระ นายบ้าน ว่า หน้า เกลือ ว่า
 เมาะ ซ้าย ว่า ซาเอียว ขวา ว่า ซามา นั้น ว่า เคาะอะ นั้น ว่า เขียเขีย
 ไนน์ ว่า เสิงเอง นอก ว่า ประดิน ใน ว่า ประเฮะ เหนือ ว่า ยลิ่ง
 ใต้ ว่า ยระเคาะ ตถ ว่า ตงชะปถ ออก ว่า ต่งชะเกด้าะ โกล ว่า กลอ
 กง ว่า ตะตอง คำ ว่า ฮันไต้ย สูง ว่า ยะรง มาก ว่า ตู้ น้อย ว่า เก็ด
 เขิน ว่า ยัวก ร้อน ว่า ไค้ ฮ้อน ว่า ฮัน แขง ว่า วัง เขยก ว่า ยัว
 แห่ง ว่า สิริง ใหญ่ ว่า คี เล็ก ว่า เก็ด กวาง ว่า ฮอง แคน ว่า รวย
 โกล ว่า ยัลยัล โกล ว่า งาม คิง ว่า ทวง หย่อน ว่า คัวก กลม ว่า
 แฮวัน แขน ว่า ลาก ๆ ยาว ว่า ไก่อะ สั้น ว่า และ ขาว ว่า ปอก
 เหลือง ว่า แฮอะแมค แคน ว่า ตุม เขียว ว่า แฮอะแจ้ คำ ว่า ยง
 คี ว่า กะยวง ฮัว ว่า กะยะ เป็ริยว ว่า ยัวะ หวาน ว่า เจิม จิต ว่า
 ยลาง เค็ม ว่า ฮ้า ขม ว่า คิง ผาค ว่า เคียค เผ็ด ว่า ฮารค์ หอม
 ว่า ฮอม เหม็น ว่า ยู เจ็บ ว่า ยี ปวด ว่า กยิ แสบ ว่า แยะ คัน

ว่า ซุก เม่า ว่า ขูล สุนกนี้ ว่า ยาย ทกซ์ ว่า ทุก รัทษ ว่า เจ็บ
 ซึง ว่า เองลย โกรธ ว่า กะลย เกลี้ยก ว่า อื่น กล่า ว่า กลธม กลัว
 ว่า โมะ เข้า ว่า เพราะ ลาย ว่า อยาน เทียง ว่า ของทะงัย บ่าย ว่า
 ปรักทะไง เย็น ว่า เขอะ เตือนหงาย ว่า ซึบซัน เตือนมัต ว่า ชะลย
 ๑ ว่า มวย ๒ ว่า เขอร์ ๓ ว่า แยะ ๔ ว่า ปวน ๕ ว่า ซอง ๖ ว่า เตรา
 ๗ ว่า บ้อ ๘ ว่า ทาม ๙ ว่า จีน ๑๐ ว่า ไร้ ๑๐๐ ว่า มวยกล้า ๑๐๐๐
 ว่า มวยล็ก ๑๐๐๐๐ ว่า มวยเซน คค ว่า วาง ทรง ว่า เจิง นัง ว่า
 งอก นอน ว่า กย เติง ว่า ค้อก วัง ว่า ยาว เต็น ว่า ลธม หลับ
 ว่า จัน คั้น ว่า เขอ หาย ว่า ซึเประ คอน ว่า กอง เจ็บ ว่า เยื่อ
 ถ้อ พาย ว่า วาค้อก ไป ว่า ทะก้อก มา ว่า บ้อ หยท ว่า เคียว กินเข้า
 ว่า ของออย กินหมาก ว่า เคียวหมาก สบาย ว่า เข็คชิต อายน้า ว่า
 โสมทาก อม ว่า กะระง กลัน ว่า ลัน คาย ว่า ละ เลี้ยว ว่า เคี้ยว
 ทำ ว่า ยัน ทำไร้ ว่า ยันม้อร์ โดนว่า ประคัวเอียร ทอผ้า ว่า ไค่น
 คำซาย ว่า บรอกแต็ก รัชคัก ว่า ต๊ะ ร้องเพลง ว่า มางรอง ร้องให้
 ว่า เบือน หัวเราะ ว่า กะฮาร์ คุ ว่า กลธม กอก ว่า ทนท รุย ว่า มุก
 กัก ว่า กัย ขย ว่า เขียว ตี ว่า อขค ฟัน ว่า ช่วค แทง ว่า แจ็ค
 ถีบ ว่า กลี ยิง ว่า เปน แย่ง ว่า ฤๆ ลู้ ว่า คำทวน จับ ว่า ซารัย
 ซัน ว่า ไชว ลง ว่า เคี้ยว ซกติน ว่า จา ตักน้ำ ว่า เข็คทาก คำเข้า
 ว่า ทะแยะ ปลูกไม้ ว่า เคี้ยว ไหว้ ว่า ยา ถัม ว่า กะมัว เมย ว่า ประคัก
 เอน ว่า เรือง เลี้ยว ว่า ซาเวียร กลัย ว่า อิจัน หมุน ว่า วัน หลับตา
 ว่า กระสอคมัต ยิงฟัน ว่า เลี้ยวขึง หาว ว่า ซกเลี้ยว เรอ ว่า แะระเอะ

ตก ว่า เต๊อะ ใส ว่า กระทบ งาม ว่า กระทบ เคี้ยว ว่า ละขาด หยิก ว่า เกร็ด ช่วน ว่า เกรียบค อดน ว่า สวด พุด ว่า มาง เว้าสาว ว่า มางแคแมเปราะ คิก ว่า ระเคิน ใจ ว่า จะเขิม ตกใจ ว่า ควิตกล่อม อดยากได้ ว่า มวยอะบิต ขด ว่า เมียง ให้วว่า ข้า ส่ง ว่า ยวน รัย ว่า เก็ด เรียก ว่า เกลอะ ฆาน ว่า คอล งาม ว่า ลา ทอบ ว่า คอล มีว่า เกิด ไม่มี ว่า อดนเกิด ใค้วว่า บิต ไม่ใค้วว่า อดนบิต รั้วว่า อดน เห็น ว่า ไคน์ ใค้วบีน ว่า อะฮอง แม่นจริง ว่า ทรอ ผิด ว่า โลย ถูก ว่า ซัง คี้ฎา ว่า เนียมลอ ไม่คี้ว่า อดนเนียม คินคี้ว่า เนียมมาก ๆ ทำไม ว่า บินบิม เมื่อไร ว่า ฮันตางัย พรุ่งนี้ ว่า ังย มีวัน ว่า เขริง วันวาร ว่า ทงยฮัย อยู่ที่ไหน ว่า ไค้ทะทักวี่ ชายเท่าใด ว่า แนคังเต็ก อะไร ว่า ฮันแนะ ทำงาน ว่า บิมแจ ไร ว่า เยนฯ เร้ว ว่า งามฯ ซ้ำ ว่า นายกะนาย อยู่ ว่า กวี ถึง ว่า ยี่ อย่า ว่า ยอง ไปด้วยกัน ว่า แระอะเรน อยู่ด้วยกัน ว่า โจนเรน หมกแล้ว ว่า ไค้ค บังเหลื่อ ว่า นะ แล้ว ว่า เจ๊ะ ใคร ว่า ฮันเฮ๊ะ เขา ว่า ัจอก เลยไป ว่า ไล่ล— สะแระ เขากย์ใคร ว่า ไทซาัจอก บ้านนี้เรียกอะไร ว่า ฮันประนำแน ทางนี้ไปไหน ว่า คองแนโตะซาแระ เจ้าชื่อไร ว่า ังงาเมาะเซอ ไป ไทนมา ว่า ไค้ซาฮี่ กินเข้าแล้วฎา ว่า ะฮางของลอ ยังไม่กิน ว่า นะฮอนจง กินแล้ว ว่า เจ๊ะจง สบายฎา ว่า อดนฮายี สบายคี้ว่า โดยุกโกแมะ เจ้าเขนซ่าอะไร ว่า เซอฮันซาข่าประนำ มีลูกกักคน ว่า เซะฮายิกอน มีสองคน ว่า โดยฮ้ายเบอร์นะบิกอน

ภาษาข่าส

ข่าสนั้นเป็นชาติเขาน้ำร้อนตามริมแม่น้ำเซกอง แลเซเขย่นเซก่าพอ
แขวงเมืองแสนอย่างแลแขวงเมืองอัตข้อย จำนาญในการค้ำน้ำหาปลา
เกินเรือ ถ้าเรือลูกค้าไปมาชนล่องจะต้องข้ามแก่งที่ล้ำคญ มีแก่งหลวง
แก่งจันทยานเป็นต้น ต้องเอาไครยก้ำลึงข่าสเอาเรือชนล่องคล่องแคล่ว
จำนจำนาญยิ่งนัก ถ้าขี้ไตในเมืองลาวทำพิธีอาศษข คือได้เรือแข่งเรือ
ต้องเรียกข่าสมาเป็นเรือมเหล็กขเข้าในพิธีการอย่างพวหมณ

ข่าจำพวกนี้รูปพรรณมีกล้ำสัน ผู้ชายบางคนก็คักมเหมือนลาว
บางคนก็อเพคเคิม คือโกนผมข้าง ๆ เหนือหูทั้งสองข้าง ไว้แต่ท่าม
กลางคี่ะคตอกท้ายทอย แล้วข้วนเป็นเขยข้าง เกล้าเป็นมวยไว้หลัง
ข้าง ผู้หญิงบางคนเกล้าผมท้ายทอยเหมือนมอญ บางคนก็เกล้าไว้
กลางๆ กระหม่อมมอย่างลาว นุ่งถุง เจาะหว้างอย่างกระเทวียง ทำค่างห
ค้วยไล่ไม่อย่างหนึ่งคล้ายโสนฎาไล่หญ้าปล้อง เรียกว่าเขยว ไม่ใช่
งาฎาเขากระบุกๆชำระแวง ชายนุ่งผ้าเตยขาวเขยวคราม หญิงนุ่งถุงมีริ้ว
ค้ำ ๆ แดง ๆ สดขัยกัน ทอในครัว เรียกว่ากระคางขอย สวมมาไลย
ลูกขี้ตเม็ดเล็กส้เหลือง ผู้ชายพันคอด้วยกระคตลวคทองเหลืองเล็ก ๆ
พันเป็นหลอด ๆ ร้อยรอบคอ มีเขยเงินสองเขยอยู่ตรงอกคล้ายเสมา

บ้านเรือนทออยู่ไม้ล้อมรั้ว ซอยอยู่ริมน้ำ ปลูกเรือนเป็นร้านสูง
มีชานกว้าง แล้วทำกระท่อมท้ายหลังเล็ก ๆ ตั้งบนชาน คล้ายกับท้าย
หลังแพไม้ซอสนัก รั้วเรือนมีขนลมก่ายกัน ปลายขนลมเป่นรูปเขา
กระบือ เส้นลมชานเรือน ไม่มีไม้รั้วไม้เส้นด้วยกระบือแลสุกร ใช้

แต่ไก่ ปลา เต่า กระจก กินอาหารเข้าเห็นขวิดเข้าเข้าอย่างลาว
ใช้อาหารนำไม้อย่างใหญ่คั้นยาวถึงวา

ถลตทอเส้นผาสนา เมื่อเส้นตองถลต่อไว้ในมือ กำหนดเส้น
ไว้ขละ ๒ ครั้ง คือในเคอนทกแรกลงมือปลอกเข้าไว้ครึ่งหนึ่ง เมื่อ
รุกเข้าถวนวกเข้าแล้วอีกครึ่งหนึ่ง การรอกเข้าไม่ใช่ทำยาถวนเอาไม้
ฟาก ใช้แต่มือกำเข้ารอกทวงเท่านั้น ก็มีการเส้นพิเศษ เมื่อจะ
โกนผมคักผมควรวไรตองเส้นทกครั้ง ก็เมื่อเวลาแต่งงานถวนวิวาท
นั้นเลี้ยงสุราแลไก่ แล้วเจ้าขวิดตองสวมค้ายมงคลขันขันโค เอาเหล็ก
ควงรอกค้ำมคั้นขันโคให้เหยียบเหล็กขันไปทกคั้นจนสคขันโคแล้วตองเอา
นารกเท้าแล้วงเข้าเรือน วิถีคอกขวิดใช้นารอนแลอยู่ไฟเหมือนลาว
วิถีรักษาไข้เจ็บ เมื่อเอาน้ำขยาล่างทวคคแล้วรอกเอาน้ำนั้นไปประพรม
คนไข้แลขยขนเป็นคั้น คายตองคักทิวเรือรบคพแทนทียแล้วผง ถ้า
ผู้คายมทอพยตองเอาทพยของผู้คายผงตงไว้ทวคกัน ลทททททามถล
คือห้ามหน้งแรก เทียบ ปลาไหล ไม่เอาเข้าบ้าน แลกันแล้วในเคไฟ
ไม่ให้คนอื่นจับตองถุทำให้เคลอนท การหาเลี้ยงชีพคอรบขางเคินเรือ
ทำไร่ ทาปลา ลานเสื่อหวาย ข่าพวงนเป็นส่วยเข้าเม่า เข้าคอก พริก
ชิงกระตังลำแพนเท่านั้น

คำพูดภาษาข่าสุนนมดงนี้

กิน ว่า เต๊ะ แผ่นกิน ว่า ปาเต๊ะ หิน ว่า หมอ กระจก ว่า ตรีระ
ทวาย ว่า หาค ภูเขา ว่า ษนัม ป่า ว่า ปรี ทุง ว่า ตรีน ทาง ว่า

ทรง คันไม้ ว่า ลอง หย้า ว่า บัค ภา ว่า เมียม ไร่ ว่า เมื่อน
 บ้าน ว่า สก เรือน ว่า นาม เรือ ว่า ทอค น้ำ ว่า ทาก น้ำฝน ว่า ทากเมื่อ
 น้ำค้าง ว่า ทากมัต น้ำฝน ว่า ทากสุก น้ำมัน ว่า ทากปลูก ห้วย ว่า สะเนาะ
 หนอง ว่า คบง บ่อ ว่า จะนะ แม่น้ำ ว่า ทาเล ลม ว่า กะเขื่อน เมฆ
 ว่า ยุก ฟ้า ว่า เปลง ฟ้าร้อง ว่า เปลงแต่ะ ฟ้าแลบ ว่า ละเหลียบ
 แดด ว่า ไต่ อากาศ ว่า ตะงะย จันทร์ ว่า ชัย ดาว ว่า ปะทอล
 ไฟ ว่า อุดง วัน ว่า เงย คัน ว่า มัง เกลือน ว่า ชัย ชี ว่า ตะมอ
 คน ว่า ตะแอมนิ สัตว์ ว่า เจ็ด ช้าง ว่า เราะ ม้า ว่า แซะ โค ว่า คันไซง
 กระบือ ว่า กระบือ หมู ว่า จุก แรค ว่า ระเมือะ หมู ว่า จะเกาะ
 เสือ ว่า เขือ เนื้อ ว่า บัต นก ว่า เจิม เต่า ว่า ชันค้อก ปลา ว่า ค้อ
 กว่า ว่า กะฮาก ไก่ ว่า เอียล มด ว่า ระโมค ปลา ว่า ตะเคียล
 งู ว่า ยี คนแก่ ว่า มนิกระ คนหนุ่ม ว่า ตะนาน เต็ก ว่า ตะกอน
 ชี ว่า ยอ ย่า ว่า ยะ ตา ว่า มี ยาย ว่า ยะ บิดา ว่า เมาะ มารดา
 ว่า เมะ น้ำ ว่า งี ชาว ว่า ไ้ระ ลูกชาย ว่า กอนกอลอ ลูกหญิง
 ว่า กอนตะเลีย พี่ชาย ว่า มิชะเมียม พี่หญิง ว่า มิชะเมียมสอง ผู้
 ว่า ยอ เมีย ว่า เคีย เขย ว่า ฮาวา สใ้ว่า วาว หลาน ว่า ตะมวน
 ลม ว่า สก ขน ว่า สะยก เลี้ย ว่า เควียะ ฟัน ว่า ยิง ลิน ว่า ทะเขียค
 หนึ่ง ว่า สะรวท เนื้อ ว่า จัก ปาก ว่า ยอลั กระตุก ว่า กะเคือง
 หัว ว่า ทัวะ หู ว่า ตะบัต หน้า ว่า ตะเงือน ตา ว่า มัต คิ้ว ว่า กระเขล
 แก้ม ว่า ตะปวก จมูก ว่า มุ คาง ว่า กาง คอ ว่า ทะลของ แขน
 ว่า ลวก มือ ว่า คี ขา ว่า ยิง เท้า ว่า ตะปาง เหว ว่า กะเคือม
 คอก ว่า เต็ก เขา ว่า ตะโกน นิ้ว ว่า ตะกัวค อก ว่า ตริัก นม

ว่า เต้าะ ท้อง ว่า ยาก หลังว่า โก่อะ ที่นั่งว่า กม เข้าเปลือกว่า แจะ
 เข้าสารว่า แผล ผัวว่า สอนย เลือว่า ฮัย เกลือว่า เบาะ เหล็ก
 ว่า ตะเมื่อ เงินว่า ปรัก ทองว่า เยง ทองแดงว่า ตะกันจ๊ะ
 ทองเหลืองว่า ตะบันตวล ตะกั่วว่า ตวาก ท้ายว่า เทา ไหมว่า ตะเลียบ
 มีค ว่า เข้มค ขวานว่า ประเน็น จอย ว่า เวียม คายว่า คาว เลียม
 ว่า เวียมแจ๊ะ ชันว่า ซ้ำปลอง นำไม้ว่า สะนา หอกว่า หอก
 พ้องว่า กอง กลองว่า สะกิม แคนว่า ประกะชา ข้าฤาว่า เขา
 เจ้าว่า เซา เขาว่า ประคิ บ่าวว่า ปรีย นายว่า ตระจัน นายบ้าน
 ว่า ตระชก เจ้าเมืองว่า ประตะ เพื่อนว่า เกลาว่า อินโต๊ะ ซ้าย
 ว่า เอียว ขาวว่า มา นั้นว่า แอ นั้นว่า แน โนนว่า เต้าะ นอก
 ว่า เข็อง ไนว่า กระนำ เหนือว่า กระลิ่ง ใต้ว่า กระเมื่อะ ตวันตก
 ว่า ตะเงยหลุก ตวันชอกว่า ตะเงยเยื่อะ คอนว่า กรอ ลุ่มว่า คาย
 มากว่า ขวน น้อยว่า กวย เข็นว่า เขียม ร้อนว่า ไต่ อ่อนว่า เตน
 แขงว่า กระยัย เข้มกว่า สะบ๊ะ แห้งว่า จรัม สูงว่า ยวด คำ
 ว่า คาย ใหญ่ว่า ตี เล็กว่า เกะ กว้างว่า เตื่อะ ยาวว่า ไช้
 สั้นว่า และ ไกลว่า เคียบ ไกลว่า จะงาย คิงว่า ยิง หย่อนว่า คุ่น
 กลมว่า ป้อม แขนว่า ยาก ขาวว่า ยอก เหลืองว่า จ๊ะ คำว่า ขยง
 เขียวว่า กระแจ๊ะ คีว่า เนียม ซัวว่า ฮีจ๊ะ เป็ริยวว่า ยัวะ หวาน
 ว่า งาม จักว่า ระจ๊ะ เค็มว่า ห้ม ขมว่า คัง ผาคว่า ซัก เต็ค
 ว่า ฮัม หอมว่า ตะออม เหม็นว่า ไต่ เขียวว่า ยี ปวดว่า สะแต
 แลยว่า แจ๊ะ คันว่า ตะขวก เมวว่า บุล ศขว่า สุนก ทุกข์ว่า ยรก
 รัก ว่า ตะมร ซังว่า ฮังขวม ซลาตว่า สะโมะ กล้าว่า ม่า เข้า

ว่า กิม สายว่า ยวคมีกตะเวย เทยง ว่า มักตะเวยเขือ ย่าย ว่า มัก—
 ตะเวยยวัค เข็น ว่า ยวัคคะโอน เเทอนหงาย ว่า ไซคิม เเทอนมิก
 ว่า ไซเคื้อะ นัง ว่า กม นอน ว่า งัน เเทิน ว่า ค็อก ย็น ว่า เียง
 วัง ว่า แตยัน เคัน ว่า สะกั หลัย ว่า งันหลวค ติ่น ว่า ยือ หาย
 ว่า อันเปวัค คอน ว่า ยม ถ่อ ว่า ถ่อ พาย ว่า อุม ไป ว่า ค็อก
 มา ว่า จิ หยุค ว่า กิม กินเซ้า ว่า จองยอน กินหมาก ว่า จำมะลัว
 สยยา ว่า ไพปะชุก อายน้ำ ว่า โฮมคาก อมน้ำ ว่า เคียงคาก กลัน
 ว่า ลัน เลีย ว่า เติยล ทำไร ว่า ยมเมื่อน ไถนา ว่า ประจวน ทอผ้า
 ว่า ตะทาน ค้าขาย ว่า ค็อกคัก วยคัก ว่า ประนม ร้องเพลง ว่า อันคั
 วังให้ ว่า ยม หิวระะว่า จะชาน ชูว่า ตาน กอคว่า กรโยะ กัก ว่า กัย
 ค่อย ว่า ทะระะ คี ว่า สะยา ฟัน ว่า ย้อค แทง ว่า แจก ถีย ว่า กชัค
 ยิง ว่า ประย่น แแย่ง ว่า กะทอม ยุค ว่า คิม จัย ว่า รัย ชัน ว่า เค็ก
 ลง ว่า เคื้อะ ชุคกิน ว่า จะปะแ๊ะะ คักน้ำ ว่า เฮาะคาก คำเข้า ว่า ประแ๊ะะ
 ปลูกคั้นไม้ ว่า ตะคัม ไหวว่า ขอย กรายว่า ตะยัวะ ยกชัน ว่า โคมประคัก
 วางลง ว่า สะคิม กัม ว่า โคน เวย ว่า ยวัง เอน ว่า ยันแกงเฮียค
 เลียว ว่า จันคัก กลัย ว่า ชัน หมน ว่า ตะชัน หลัยตา ว่า ลินมัต
 ลัมตา ว่า ปละมัต ยิงฟัน ว่า เลียคยง หาว ว่า หาย เรอ ว่า เระ
 อาเจียน ว่า เคื้อะ ไซ ว่า กะออก จาม ว่า จะแ๊ะะ เคียว ว่า ยาม
 คาย ว่า ละ หยิก ว่า ยวัค ช่วน ว่า ครวาก ถอน ว่า คูก ไปข้างน่า
 ว่า คอกคิเง้อม ถอยหลั้ง ว่า จิกคักตะค็อก พุค ว่า ยันยวัค เล้าความ
 ว่า สะมางแะละ คีค ว่า สะเข็ค ตวัคตรง ว่า ยักตงเตา ทั้งไร

ว่า นวอิระ ทกใจ ว่า อิศระโนะ ขยาดไต้ ว่า ธัญ ขอ ว่า อาลา
 ให้ ว่า ธำ ส่ง ว่า ยวน รัช ว่า อ็อก เรียก ว่า กะโลง ขาน ว่า ปทวล
 ทาม ว่า ตะงา คอบ ว่า ฮี มี ว่า ก๊วก ไม่มี ว่า อักวก ไต้ ว่า เทอซ์
 ไม่ได้ ว่า อิศากซ์ รั้ว ว่า เราะเอ เห็น ว่า เทอ ได้ยิน ว่า เซ็ง จริง ว่า คาว
 ไม่จริง ว่า อิศากว ก็ฎว่า จะม้งเฮ ก็ชิว ว่า จะม้ง เมื่อไร ว่า อิมะ
 ที่ไหน ว่า ยุมพะงาย เท่าไร ว่า พวนอะแฉ อะไร ว่า งายอิต๊ะ อย่งไร
 ว่า จังายอะแฉ เร้ว ว่า บัน ซ้ำ ว่า ยาน อย่ง ว่า ถัว ถึง ว่า บั
 อย่งทำ ว่า ยของโยม หมกสัน ว่า โตกอิลแล ยังเหลือ ว่า มะสิน ยังไม่มา
 ว่า อิศันคอก มาถึง ว่า คอกขี้ ถึงไหน ว่า บัเตียนงาย อย่งที่ไหน
 ว่า กัวเตียนงาย กินเข้าแล้ว ว่า ซายายของ ถก ว่า จอ ผิด ว่า อิจอ
 มี ว่า กอกต เชน ว่า ยะมิง คาย ว่า กะเจ็ค ใหม่ ว่า อะนาว เก่า ว่า เจือ
 เคยอัน ว่า จงแน แต่ก่อน ว่า จงแฉ ภายหน้า ว่า จงไซ วัณนี้ ว่า ตะงายแน
 พรงัน ว่า ซายละไร มวันน ว่า สมบรา ยัน ว่า กะมอแน ยันว่า กะ—
 มอเต๊ะ นำแล้ง ว่า ยามปรั้ง นำฝน ว่า ยามเมื่อ นำหนาว ว่า ยาม—
 สะเต๊ะ นำร้อน ว่า ยามงม แก่ง ว่า ยิวระ หาด ว่า กวนละ วังนำ
 ว่า ทากวาย น้ำตก ว่า ทากยวนเข้ยะ น้ำพุ ว่า ทากมวน หนอย ว่า
 สะเยือก หิว ว่า จู ทำน้ำ ว่า กำยของตาก ผ่ง ว่า ยี่หะ รก ว่า ซัม
 เตียน ว่า เตือน ผลไม้ ว่า ตะยั้ง ผลส้ม ว่า ตะยั้งยัวะ ผัก ว่า อลาตอง
 ถัว ว่า ซีตัก มะเขือ ว่า หมากอ็อก พัก ว่า กะกัก แดง ว่า ตะยง
 มัน ว่า ขวม เลือก ว่า พระเวา มะพร้าว ว่า ตะวง หมาก ว่า หมาก
 พลุ ว่า สลามตุ ปูน ว่า กำไพล อ้อย ว่า กะทาว ทาล ว่า ทาล
 ยา ว่า ฮัก ขอชา ว่า ฮลาฮัก

๓๘

นัย ๑ มวย ๒ ขาน ๓ แยะ ๔ โปน ๕ เซิง ๖ เตรา ๗ เข็ช
๘ ทาม ๙ จิน ๑๐ จิก

ข้าตะโอย

ข้าชาติตะโอยนั้นเป็นข้าเสานา ข้านาญในการชุกย่อยกัณหา
กัณหาน้ำตามไหล้เขาแลเซิงเขา เป็นข้าส่งเจ้าแก่ลาว ข้าจำพวก
นี้ย่อยอยู่ตามไหล้เขาภูเกล้าภูนาในแขวงเมืองสาลวัน กับตามไหล้เขา
หมี่ใหญ่ขึ้นเป็นสันน้ำเซกองกับเซโคน คือในแขวงเมืองอัตตะปือ ข้า
ชาตินี้มีชื่อจำแนกออกไปเป็นหลายอย่างตามชื่อเขาที่อยู่ คือ ๑ ข้าแท
๒ ข้าตะปาก ๓ ข้าเทิก ๔ ข้าเหาะ ๕ ข้ากระยี้ ๖ ข้าอินทึ ๗ ข้าร่มโพย
๘ ข้าคลัง ๙ ข้าออง ๑๐ ข้าโลง ๑๑ ข้าทวง ๑๒ ข้าสม ๑๓ ข้าจำปาว
๑๔ ข้าท้าว ๑๕ ข้ากองซัง ๑๖ ข้ากระนอเลย ๑๗ ข้าชิน ๑๘ ข้าแคมซัง
๑๙ ข้ากระยือ ๒๐ ข้าละยาว ๒๑ ข้าตงอง รวมชานาในแขวงอัตตะปือ
๒๒ คำยลเป็น ๒๓ ชื่อภาษาอย่างเดียวกัน แต่สำเนียงเพี้ยน ๆ กันบ้าง
การทำนาของข้าพวกนี้ใช้ไถด้วยแรงโค คำยลหนึ่งต้องมีคอกโคกลาง
เป็นคอกใหญ่ ไม่ว่าโคของใครรวมเลี้ยงแห่งเดียวกัน ในที่นั้น
ต้องมีข่อยปลาก้วย บ้านเรือนที่อยู่ ๆ ตามไหล้เขาปลูกต้นกล้วยต้นไม้
มีผลต่าง ๆ พริกมะเขือผักต่าง ๆ ปลูกไว้กับบ้านเป็นหมู่ ๆ คล้าย
กัณลาว

การนุ่งห่ม ชายนุ่งเตี๊ว หญิงนุ่งถุง เหมือนกันกับข้าอื่น ๆ แต่
ข้าพวกนี้รยพรพรรณวรรณมีวิมอม ผมห่าเกล้ารุงรังไม่เรียบร้อยเหมือน
ข้าพวกอื่น เป็นข้าเสานาแท้ น่าใจก็ฉลาดต้นไม้เข้มแข็ง สำหรับแต่ข้า

พวกอันแลตวามารยค้ำยไยช่าย ข้าพวกนักลวข้าชาติระแวงเหม็อนกั้งหน
กัษแมว หากหาไครยอยู่ในความย้องกันของพวกลาวหงตั้งอยู่ได้ ถึง
คั้งนั้นขางบ้านก็ถุกย็เกือบ ๆ หมคบ้าน เพราะเช่นข้าเซืองแท้ไม่มี
ฝมือในการรยพุงซึ่งไยยอย่างใดเลย

คำพูดภาษาข้าตะโอยมีดังนี้

คิน ว่ายะแตะ แ่นคิน ว่ายะแตะกรีม หินว่า ตะมอ กรวด ว่ากรวย
ทราย ว่าผาก ภูเขา ว่าภู ข้า ว่าปรี ทุง ว่าปรี ทาง ว่าครอง คั้นไม้
ว่าเกลาอง คั้นหญ้า ว่าอ้ำบัก ดอกไม้ ว่าเยอตอง ผลไม้ ว่าตะวัง ไร่
ว่าชะแร นา ว่าเมื่อ บ้าน ว่าชรก เรือน ว่าชนาม เรือ ว่าคัก น้ำ
ว่าตัก น้ำฝน ว่าตากเมือ น้ำค้าง ว่าตากเมือค น้ำฝน ว่าชค น้ำมัน
ว่าชุก ห้วย ว่าชะนอ กหนอง ว่าตะยัง บ่อ ว่าตากราง แม่น้ำ ว่ามะใน
ลม ว่าตะเขือ เมฆ ว่าปะต้อร์ ฟา ว่ากรีม ฟาร้อง ว่าเลอกรีม ฟาแลย
ว่าตะเลียบ แดก ว่าเตา ขาคิตย ว่าตะงัย จันทร ว่าเกือ ทาว ว่าค้อร์
ไฟ ว่าอธ วัน ว่าตะงัย คิน ว่ามิ่ง เตือน ว่าคะนาว บี้ ว่ายาทกะมอ
คน ว่ามะนย คนแก่ ว่ามะนยกระ คนหนุ่ม ว่าแมเปราะ เด็ก ว่าแม
ตระกอน ผู้หญิง ว่าระคี่ ผู้ชาย ว่าระค้อ บี้ ว่ากระคาม ย่า ว่าม้าย
เข็ย ตา ว่าเข็ยม้าย ยาย ว่าม้ายม้าย พ่อ ว่าเข็ย แม่ ว่าม้าย ลุง
ว่าชาย บ้า ว่าชายม้าย น้า ว่าเอะม้าย ตา ว่าเอะเข็ย ลูก ว่าถอน
พี่ ว่าชาย น้อง ว่าเอะ ตัว ว่าค้อ เม็ย ว่าครค้อ เขย ว่ากระเซา
สใ้ไร ว่ามาเข็ยก หลาน ว่ากะมอณ ผม ว่าชอก ขน ว่าชอกมัว เล็ย
ว่ากระเน็ยค ฟัน ว่ายัง ลัน ว่ากระเข็ยค หนึ่ง ว่าชวด หนึ่ง ว่าผาค

คุณ ว่าเกรียง คีตะ ว่าทวย ปาก ว่ายิว หู ว่ายี่ต หน้า ว่ามัต ทา
 ว่างุง คิว ว่ากะตุก แก้ม ว่าโมง จมูก ว่ามุก คาง ว่าตุเขย คอ ว่า
 ทรอง แขน ว่าลวด ขา ว่ามะลู มือ ว่าตี เท้า ว่ายึง เหว ว่ากระนอย
 คอด ว่าเกียง เข่า ว่าตะเกา นิ้ว ว่าตระปวยต์ อก ว่าตริก นม ว่าเต้าระ
 ท้อง ว่ากลาก หลัง ว่ากัก ทิ้ง ว่าไซ ข้าง ว่าซารอย ม้า ว่าแสะ
 โค ว่ากร้อก ควาย ว่าตระบือ หมู ว่าจุนร์ แรก ว่ากระเมือย หมี่ ว่า
 ะเกา เสือ ว่าเกือ เนือ ว่าเม็ด นก ว่าเงิน เต่า ว่าเค็ก ปลา ว่าครือ
 กว ว่าโกฮาก ไก่ ว่าเอียร์ มด ว่าโหมต ปลวก ว่ากำตรก กำเขียร์
 งู ว่าอะบี เขาเข็ลือก ว่าแระ เข่าสาร ว่าแพ ผัว ว่าจิมยาน เสือ ว่าฮัต
 เกลือ ว่าบอ เหล็ก ว่าตะมือเปรย เงิน ว่าจิง ทองคำ ว่าเย็น ทอง
 แดง ว่านาย ทองเหลือง ว่าทอง ตะกั่ว ว่าต๊าก ก้าย ว่าปลาย ไหม
 ว่าลอง มีด ว่าเขี้ยก ขวาน ว่าตะเมือ จอบ ว่าเตง เสียม ว่าเควียง
 คาย ว่าดาว ขัน ว่าสินาค น้ำไม้ ว่าชนะนา หอก ว่าฮอก ช้อง ว่ากอง
 กลอง ว่าชะเกอร์น ปี ว่ายี่ ม้าพ้อ ว่าพาย สีซอ ว่าประซอรอ แคน
 ว่าแกน บ่าวทวย ว่ากระตอ ขี้ ว่าโฮ เจ้าฤาถ่านว่าไซ เขา ว่ายา
 นาย ว่าพระแยะ กำนันบ้าน ว่าแซนมัน เพื่อน ว่ากะเลอ ว่าเขี้ยว ซ้าย
 ว่าชะเอี้ยว ขวา ว่าชะมา นั้น ว่าอันเต้าะ นี้ ว่าแน โน้น ว่าตี นอก ว่า
 ตะเมียน ใน ว่าตะคี เหนือ ว่าคนตี ใต้ ว่าตะเจ้าต์ ควันคก ว่าตะงัยลุด
 ควันออก ว่าตะงัยคัก คอน ว่ามัน คำ ว่าคาย มาก ว่าอ น้อย ว่าเกย
 เย็น ว่าเสียม ร้อน ว่างม ช้อน ว่าเต็น แขนง ว่าล้ง เข็บ ว่าตะกัก
 แห้ง ว่าจว่า สูง ว่าจรอง เตี้ย ว่าคาย ใหญ่ ว่าตี เล็ก ว่าเก๊ะ กว้าง

ว่ายวณ แดข ว่าออบ โกล ว่าทบี โกล ว่าระงาย กิ่ง ว่าลัน หย่อน
 ว่าควน กลม ว่าจักขวิ ยาว ว่าเกา สั้น ว่าละ ขาว ว่ายอก เหลือง
 ว่าเทียม แดง ว่ายันทม เขียว ว่าเกลอง คำ ว่าเมี้ยว คี ว่าเนียม
 ไม่คี ว่าอเนียม เขียว ว่ายวิระ หวาน ว่างาม จัก ว่ายลาง เค็ม ว่าซิม
 ขม ว่าอันคัง ผาต ว่าชุต เผือก ว่าพาร หอม ว่าชะออม เหม็น ว่าชม
 เขียว ว่าจิ ปลูก ว่าไซ้ แสย ว่าเจย คัน ว่าเกียก เมฆ ว่าย สุก
 ว่าชะง่า ทุก ว่าน้ำ รัก ว่ากะมวง ชิง ว่าอือระเมิด ไกรธ ว่า
 คอก เกลือก ว่าระเอิม กล้า ว่าโกมา กลัว ว่าอิม่า เข้า ว่ากะงัยจะระ
 สาย ว่าลึงตะงัย เทียง ว่าตะงัยเวียง บ่าย ว่าตะงัยชินจอก เป็น ว่าย
 คำ ว่ามึง เคียนหงาย ว่ายิเตรอ เคียนมิก ว่าอโรคมึง คค ว่าชะ ครง
 ว่าตะอง นึ่ง ว่ากอม นอน ว่ากย ยืน ว่าเอิม เคน ว่าคักคันดี วึ่ง ว่า
 จักแอ เค้น ว่าปะตัม หลับ ว่างัน คัน ว่าชริง หาย ว่าอราก คอน ว่า
 ยุน แยก ว่ายะ พาย ว่าอุม ไป ว่าคอก มา ว่าจิ หยุค ว่าช้า กินเข้า
 ว่าของขั้วร กินหมาก ว่าจาหมาก สบาย ว่ายักชัค ขายน้า ว่าโซมตาก
 ขมน้า ว่าเยตาก กลิ่น ว่าลัน เสียว ว่าเลี้ยว ทำไร ว่าตะงัยยะเบิม ทอ
 ผัว ว่ากระต่าย คำขาย ว่ากระโต๊ต รบคัก ว่าเอิมชริก ร้องเพลง ว่า
 มึงมาง ร้องให้ ว่าเขื่อน หัวเราะ ว่าจะเฮาเตรือน คำราม ว่าตะเมิด
 ถอด ว่ากำยระ อย ว่ามุก กัด ว่ากัย ค่อย ว่าเจ็ค คี ว่าเป็น ฟัน ว่า
 ปีวต แดง ว่าเจ็ค ถึย ว่าจิ แยม ว่ายัก จัย ว่าวิย ชิน ว่าคักขาว ลง
 ว่าจรู ขุดคิน ว่าจะแยะ ตักน้ำ ว่าจะกะตักก คำเข้า ว่าตะไว ปลูกไม้
 ว่าระคำ ให้ว ว่ายอย กราย ว่ากะอัว กัม ว่าโกม เงย ว่าเงอย เอน

ว่าเอน เลี้ยว ว่าชะเอี้ยว กลัย ว่ายวก หลับตา ว่าลึบมัต ลืมตา ว่า
 ชรวงมัต บึงพัน ว่าอับัง ทาว ว่าหา เรอ ว่าอะระชะ ธาเงิน ว่าเคื่อ
 ใส ว่ากะอ็อก จาม ว่าเงะ เคี้ยว ว่าเปรือ คาย ว่ากะเยา หลีก ว่าจะ
 เกิด ช่วน ว่ากรวย ถอน ว่าอชก พุก ว่ามาง พุกผู้หญิง ว่ามางแม
 เปรือะ คิค ว่าจิกิม ใจ ว่ายะเฮิน สักัง ว่ากำกั้น อยากไค้ ว่าโงน
 ขอ ว่ากะอ็อก ใ้ ว่าอ้า ล่ง ว่าละยวน รัย ว่าชะคาระ เรียก ว่าระเทา
 ขาน ว่าเฮอ ตาม ว่าเคชะเคื่อ มี ว่าเฮิน ไม่มี ว่าอิเฮิน ไค้ ว่าเทา
 ไม่ได้ ว่าอิเทา รัย ว่าไต เห็น ว่าอะไต ไม่รัย ไม่เห็น ว่าอิไตอิอะไต ไค้
 ยิน ว่าหะคน รัย ว่าเคียม เท็จ ว่าอิยิ คี ว่าเยาะ คิฎา ว่าเยาะคะแคว
 มีฎา ไม่มี ว่าเฮินอิเฮิน ทำไม ว่าเกยชะเคาะแคว เมื่อไร ว่าอแม พุ่งนี้
 ว่าโง อยู่ที่ไหน ว่าซาเคยกู่ เท่าไร ว่าเมินหะไค้ อะไร ว่าแงหะเคี้ยแคว
 ท่างาน ว่าเมิมการ เรว ว่าแรง ช้า ว่าเฮอระเฮอ อยู่ ว่ากู่ ถึง ว่า
 หะยิ ออย่า ว่ายอ กัย ว่ากะเคื่อ หมก ว่าไค้คิ บัง ว่านะ บังไม่มา ว่า
 นะยะยือ แล ว่าชะ เลย ว่าเลย ใคร ว่าคา เอา ว่าอ็อก เอาถัยใคร
 ว่าคาหะอ็อกแคว อยู่ที่ไหน ว่าชะเคยกู่ บ้านนี้เรียกอะไร ว่ากชรก
 ไซแคว ทางนี้ไปไหน ว่าตรงแนชะค็อกแคว ไปไหนมา ว่าเคยหะค็อก
 กินเข้าแล้วฎา ว่าซาแลงองแลซา กินแล้ว ว่าองซา กินเข้าถัยอะไร
 ว่าอิยิเฮินเทราวอิยิ สบายฎา ว่าเนียมกัอิค็อกอิเนียม เจ้าเป็นข้าอะไร
 ว่าจากรกชรุก ๆ อันควี เป็นไพร่ของใคร ว่าและทะมวย มีบุตรกัคน ว่า
 ชิกอนแบฮาระแคว นับ ๑ ว่ามวย ๒ ว่าปาร์ ๓ ว่าแย ๔ ว่ายวน ๕ ว่าเชิง
 ๖ ว่าเตรว ๗ ว่ายะ ๘ ว่าทาม ๙ ว่าจัน ๑๐ ว่าจิก ๑๑ ว่ากร้า

ข้าเจ้

ข้าเจ้ นั้นเป็นข้าจำพวกหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ตามทงใหญ่ เจ้เขา ใน บริเวณแม่น้ำเซกของแขวงเมืองอัตตะปือ เป็นชาติที่ชำนาญในการตัดไม้ ผ่านากทำกระดานแลขดเรือ ทำได้ชนิดน้ำมันยาง ค้าง ค้อยของ ข้าจำพวกนี้มักทำเรือนอยู่บนยอดไม้ ใหญ่ เรียกว่าชะเนาะ คือผูกห้าง วางคานกับค่าคยไม้ แล้วตั้งเสายนคาน มุงหลังคาเสฝาไม้ไม้ข้าง ใหญ่ข้าง พาดพะองตามลำคั้นแลค่าคยสำหรับชนลง เมื่อเราไป ตามลำแม่น้ำเซกของพหุหมู่บ้านข้าเจ้บนยอดไม้สูงสวาง เป็นหมู่ใหญ่ เหมือนวังนกน้ำพิศวง ข้าจำพวกนี้ม้วยพรณมักเป็นคนผอมสูง โดย มาก การนุ่งห่ม ชายนุ่งเดี่ยว หญิงนุ่งตุ้ม เหมือนกับข้าชาติอื่น แต่ทอผ้าไม่เป็น ใช้ผ้าของข้าอาลักแลข้ากระเสง โดยมาก ความ อรรมชาติของเขาไซ้โยลือกไม้อย่างข้าสลาง ข้าชาตินี้เป็นไพร่เมือง อัตตะปือ ถือรัตพระไชย คือพระไชยเชษฐาธิราชเจ้าล้านช้าง แล ถือผู้ต่าง ๆ พระไชยเชษฐาธิราชได้จัดให้เป็นพวกส่งส่วยไม้กระทาน เรียกว่าเจ้เข้พวกหนึ่ง ส่งส่วยได้ชนิดน้ำมัน เรียกเจ้กระของ (คือได้) พวกหนึ่ง เป็นเลขวัตละมามแลวัตหลวง จำพวกหนึ่ง เรียกว่าเจ้วัต พวกที่เป็นเลขวัตนั้นไม่รับเงินแลทอง หากินด้วย การทำไม้ชนิดแลสานกระบุงกระบายแลกเปลี่ยนวัตดต่าง ๆ แลอาหารมา เลี้ยงชีวิต ไม่ทำการป่าณาติบาท เป็นข้าสัดยชอกว่าพวกอื่น

คำพหูพจน์ภาษาจีนนามตั้ง

ดินว่าอะระ หินว่าหมอ กบฏว่ากั้ว ทรายว่าไฟต์ ภูเขาว่า
 จันคู ข้างว่าบริ ท่งว่ากรอ ทางว่าตรง ต้นไม้ว่าคำตอง หน้่าว่าตะงาก
 ไร่่น่าว่าม้อริช บ้านว่าสวก เมืองว่าล็กตี่ เรือนว่าสะราม น้่าว่าตาก
 น้่าฝนว่าตากบ้อ น้่าคั่งว่าตากไสย น้่าฝนว่าตากซก น้่ามันว่าซุก
 ห้วยว่าอะเราะ หนองว่าอะยั้น บ่อ่น้่าว่าตากฮอม แม่น้่าว่าปุยง เมฆว่า
 ยุก ลมว่าปะยัย ฟัวว่าแกร ฟัวร้องว่าแกรประชะระ ฟัวแลยว่าแกร
 ปลั่ง แกกว่าก อากิตยว่ามะตะงัย จันทรว่าไซ คาวว่าปะต๊วร์ ไฟว่า
 อด วันนว่าตะงัย คินว่ามิง เกือนว่าไซ บี้ว่ากะมอ คนว่ามะนิ ซ้าง
 ว่ารั้ว ม้่าว่าอะระ โคว่ากรก กระบือว่ากระบือ สกัว่าอะรุ แรตว่า
 ะมัย หม้่าว่าละเกา เส้ชว่ากะลี้ เนื่อว่าเฮา นกว่าเง้ม เต่าว่าอิด้อก
 ปลาว่าซ้อ กาวว่ากะซ้อก ไก่ว่าเอ็ยร์ มคคว่าอะโมค ปลอกว่ากัณสุก งู
 ว่าระบี่ คนว่ามะนิ คนแก่ว่ามะนิกะ คนหนุ่มว่ามะนินาว เก็กว่าเมคกอน
 บี้ว่าคิเข้่าะ ย่าว่าคิมิ คาวว่ามิเข้่าะ ขายว่ามิมิ บิดาว่าเข้่าะ มารดา
 ว่ามิ ลุงว่าจุก ข้างว่ามิชะบี่ น้่าว่ามิเฮอะ ฮาวว่าเฮอะ ฟ้ชชว่าไซเข้่าะ
 ฟ้หญิงว่าอิ น้องชายว่ามะกลอ น้องหญิงว่าเฮอะแมชชี ฉัวว่ากลอ
 เม็ชว่าคี่ริ เขยว่าอะชาว สไล้ว่ากะมัน ลกว่ากวน หลานว่ามวน
 ฌมว่าศิก ขนว่าศิกม้อร์ เล็ชว่ากะเจ็ช ฟันว่ายัง ลันว่าเขยค
 หน้่งว่าสรวต เนื่อว่ามาค ปากว่าอะมาก กระตูกว่ากรัง หัวว่าคยส์
 หูว่าสะยี้ต หน้่าว่ามัต คาวว่ากะโลงมัต คิ้วว่าเกรงมัต แก้มว่าขัวร์
 จมูกว่ามูมัต คางว่าตองฮอย คอว่าหะรง แขนว่าจอก ขาว่าคตอง

มื่อว่าคี่ เท้าว่าชะปางขึง เหวว่าชวย คือกว่าเก็ยง เจ้าว่ามชะเกกา
 ันว่าสขั้ว ออกว่ากรีก นมว่าเต้าะ ท้องว่ากลาก หลังว่ากั ันั่งว่า
 สปลกกรัก เจ้าเปลือคอกว่าเื้อะ เจ้าสารว่าแพ ันว่ากัันระ ็ลือว่าฮัย
 เกลือว่าเบาะ เหล็กว่าตะมือ เงินว่าเงิน ทองคำว่าเย็ยง ทองแดงว่า
 กะมัย ทองเหลืองว่ามัยโปก ตะกั่วว่าต๊าก ไหมว่าคัลล มีคัวว่าบยเราะ
 ขวานว่าตะมุยกะนอ จอบว่าเสียม คายว่าคาว ันว่าชะนาค ัน่าไม้ว่า
 ชะวา หอกว่าหก ันั่งว่ากอง กลองว่าชะกัอิ้ว ันว่าฮั้วร์ ซอว่าร้ว
 แคนว่าคั้วร์ ข้ำว่าเงิน เจ้าว่ายะนิ เขาว่าเขา เราว่าฮั้มคก มันว่าฮั้มค
 ย่าวว่าเสง นายว่ายะ ผู้ใหญ่ว่ากระ ผู้ใหญ่บ้านว่ากระสูง เพื่อนว่าเกลอ
 ันว่าเบาะชะเนน ันั่งว่าเบาะโนติ ันั่งว่าเต๊ะชะเต้าะ นอกว่าควยขึง
 ันว่ากะนง เหนือว่าควย ันั่งว่าคั้ว ันั่งออกว่าตะงัยฮัยฮัค ันั่งคก
 ว่าคัคขึงขลค ันั่งว่าเต้รีน ลุ่มว่าตาค มากกว่าโอน มากฤไม่มาก
 ว่าโอนยัโอน ๆ ันั่งว่าแก๊ะ เย็นว่ามทิ ร้อนว่าโคะ อ่อนว่าคน แขง
 ว่าเคะ เข็ยกว่าสาก แห้งว่าซัง สูงว่ายะรุง ต่ำว่าตาค ใหญ่ว่าคิ
 ิกลัวว่าทัย ิกลัวว่าจรงาย กลมว่าขวม แขนว่าปธา ยาวว่าโก
 สันว่าละ ชาวว่าขอก เหลืองว่าจา แดงว่ากะเบะ เข็ยว่าเง็ยว คำว่า
 กะฮอม คัวว่าเน็ยม ซั้วว่ากะยะ เบริยว่าหยุ เค็มว่าฮ้า หวานว่าคาม
 ักว่าบวาง ขมว่าคัง ฝาดว่าฮิด ฝืดว่าชะระ หอมว่าสะโอม เหม็น
 ว่าโต เจ็ยว่ายิ คันว่าเก็ยค เมว่าบยุ คั้วว่าสนก ทุกขั้วว่ายาก ัก
 ว่าคะโมง ซังว่าซัง โกรธว่าขันคาย เกลี่ยคัวมัน ักลัวว่ากะมำ
 ักลัวว่ามนิทะมำ เข้าว่าเค็ม็งก สายว่าควา เท็ยงว่าร้วระตะงัย ข่ายว่าฮำย

เห็น ว่าถึงกลืน ก็ถอนหายใจ ว่าแคะ แคะมึน ว่าแคะโรด นั่ง ว่าตระกูล
 นอน ว่ากยชัน เห็น ว่าตะก ยิน ว่ายะของ ว่าง ว่าจิสระคือ เห็น ว่าจะโตะ
 หลับ ว่าลัย คน ว่าไร หาย ว่าตราบ กอน ว่ายน แยก ว่าบะ ไป ว่า
 คก มา ว่าอิ หยค ว่าตอง กิน เข้า ว่าของขี้ว กิน น้ำ ว่ายิตตาก สยขา
 ว่ายิตตค อายน้ำ ว่าอิโฮมตอก มม ว่าย้า กลืน ว่ากระโหมค พันไร
 ว่ายอมนัน โถนา ว่าเป็นนา ทอผ้า ว่าตะไต ร้องเพลง ว่ายวน ๆ ร้องให้
 ว่าย้ม หัวเราะ ว่าจะฮาว ขุดดิน ว่าจาหะแบระ ปลูกไม้ ว่าคำคำตอง
 ยิงพัน ว่าชะกิน ทาว ว่าชาติ เรอ ว่าเวก ฮาเจียน ว่าคี่ โอ ว่ากระฮก
 ขาม ว่าระ เคี้ยว ว่ายว้อ คาย ว่าละ พุก ว่าเพาะ คิด ว่ากั้น คังไร
 ว่าเกละเกลิน ตกใจ ว่ากลีเกลิน อยากรู้ ว่าเงินเคา ขอ ว่าล่า ให้
 ว่าอ้า ส่ง ว่ายน รัย ว่าจก เรียก ว่าเกลา ตาม ว่าตะงา คอย ว่า
 หะเตา มี ว่ายิต ไม่มี ว่ายิต ใต้ ว่าเตา ไม้ ใต้ ว่ายิตเตา เขา ว่าจก
 ไม่เอา ว่ายิต รู้ ว่าเลาะ เห็น ว่าจกไต ใต้ ยิน ว่าจกคำ ก็ฎา ว่า
 เยาะชู มีฎา ว่ายิตชู ทำไม ว่าตะยกเมะ เมื่อไร ว่าไมโซ ทำอะไร
 ว่ายอมนาย เร้ว ว่าชค ซ้ำ ว่าเปรน อยู่ ว่ายลี้ ถึง ว่ายี่ ฮยา ว่ายอ
 หมก ว่าโตย เจ้าชื่อไร ว่ากระคังเตชะโซ อยู่บ้านไหน ว่าชกกายกู่ไส
 จะไปไหน ว่าชงวยหะคกเว ไปไหนมา ว่าชกกายชะคัง พันธุ์อยู่สยาย
 ฎา ว่าเนียมโซชิเยร์นจาว สยายไม้แจ้ใช้ ว่าเนียมกฤษิเยร์น กินเข้า
 แล้วฎา ว่าประยาชชะของจาลแล้วโซ กินแล้ว ว่าชะของแล้ว กินเข้า
 กัยอะไร ว่าชกกายชะของ กินเข้าเป่ล่า ๆ ว่าของอิมิ เจ้าเป็นข้าอะไร
 ว่าไซงายเป็นเจน มีลูกก็คน ว่าสิวชะยิโกนเจ้า อยู่ต่อกินคันทนา ว่ายอชะ

วิเศษตกชะคักกุกเนียบมเนอ ทางนี้ไปไหน ว่าจุงมะแนะขอแฮอินตัก เมื่อไร
จะถึง ว่าตะมูนซำบี บึงใกล้ๆไกล ว่าจะงายโซทัยโฮ ๑ ว่ามูบ ๒ ว่า
ยาร ๓ ว่าแป ๔ ว่าปวน ๕ ว่าเซ็ง ๖ ว่าคเวา ๗ ว่าปะ ๘ ว่าทาม
๙ ว่าจิม ๑๐ ว่ามะจิก ๑๐๐ ว่ากะลำ ๑๐๐๐ ว่าพัน

ภาษาข่าสอกแลข่าสปวน

ข่าสอกกับข่าสปวนนี้เป็นชาติข่าน้ำ อยู่ตามริมลำน้ำเซกของตอน
ปลายฝ่ายเหนือเมืองอัตตะปือไปต่อแดนเมืองสาละวัน บ้านเรือนที่อยู่แล
นุ่งห่มแต่งกายก็คล้ายกับข่าสอข่าโอย แต่ภาษาผิดเพี้ยนกัน พวก
ไม่มีใครรู้ความกัน ทั้งลทธิที่ถือถือเทวดาท่างกัน ข่าสอกถือผีสามอย่าง
คือผีเรือนเรียกพระเรือน ๑ ผีลมแลน้ำเรียกพระลมแล้ง ๑ กับผีเข
นางนอนเรียกว่าพระแสง ๆ เป็นผีใหญ่ ต้องเส้นไหว้ด้วยโคกระบือ
แลสกรบละครึ่งเสมอทุกปี แต่พระเรือนนั้นเป็นผู้ให้ความสุข ค่ำ ๓ บ
ึงเส้นไหว้ครึ่งหนึ่ง เส้นด้วยกระบือ ๑ สกร ๑ ไก่ ๑๐ เหล้า ๑๐ ไท
พระลมแล้งนั้นเส้นในเคียนหกบละครึ่ง แต่เส้นด้วยเข่าสารอย่างเดียว
เมื่อเส้นไหว้นั้นผู้ชายต้องเอาไม้ถ่อเรือยาว ๗ ศอกค้ำไว้หว่างแขนแล้วเข
าโคนเขากระบือ เข่าน้ำเต้า ผู้หญิงยืนเรียงกันเป็นแถวๆ หันหน้า
ตามกัน ฟ้อนรำพร้อมๆ กัน ถ้าคนที่ช่วยใช้ไม้สบาย ก็เอาแต่ก้ำก้ำ
ผูกข้อมือไว้ ถือว่าเป็นของขำขั้โรคได้ อนึ่งถือห้ามมิให้เอาของถล้วย
หื้อของชันเรือน มิให้เอาเชือกผูกคอหม้อ มิให้เอาเต้า จะกวด ฟัก แฟง
ถั่วฝักยาว ผักแพว (คือเงินทนหอม) เข่าบ้านฤๅษณ์เรือน ห้ามมิให้
พาดไม้ฤๅษณ์ของที่ชันเรือน ผู้ใดขึ้นทำผิดบ้านต้องแปลงบ้านด้วย

กระบือ ๕ ตัว ไก่เล็ก ๓ ไก่ใหญ่ ๕ สุราหู ๑๐ ไท ผ่านุ่งห่ม ๒ สำหรับ
 สายแรก ๓ คู่ หม้อ ๓ ใบ ชาม ๓ ใบ สากตำข้าว ๑ กระบุง ๑ ใบ
 มีด ๑ เล่ม การทำกินของข้าพวงนี้ทำไร่ข้างทำนาข้าง ขึ้นหม้อแล
 ไร่ข้าง ไท ต่าง ๆ สานเสื่อชนิดหนึ่งเรียกว่าสากกระตี่ สานกระบุง
 ตะกร้าต่าง ๆ ร่อนทองคำทรายในแม่น้ำ ส่งส่วย หม้อ ไท ไร่ข้าง
 ต่อเมืองอัครวิเศษ เมื่อเวลาข้าพเจ้าได้ไปในค่ายลบ้านข้าเหล่านี้เขาได้
 วิจารณ์เหมือนพิศเนติ คือมีผู้หญิงชนแฉวขี้ขี้ ผู้ชายเขาน้ำเต้า
 แฉวกระบือ แล้วเขานำสุราทุก ๆ ไทที่ตั้งพินันรวมกันมาขึ้นหนึ่ง เขา
 มาชพบาคทมิถุเทหาแลทองแลวงจเขากลับไปเจอลงในไทเดิม แลวก
 ไทไร่ข้างเลี้ยงลูกกัน แต่ข้าสยวนนั้นการนุ่งห่มแลเรือนบ้านที่อยู่ การทำกิน
 ก็เช่นอย่างเดียวกับข้าสอก ผิดกันแต่ภาษาเพี้ยน ๆ กันโดยลทธิที่ถอล
 ต่างกันออกไป คือ ข้าสยวน ถือพระแสง กับพระศอกแลฉยะยลา การ
 เส้นพระแสงใช้ ๕๐ ไท โค ๓ กระบือ ๓ สกร ๓ ไก่ ๗ เป็นอัครวิ
 ค่ายลหนึ่งเส้นขลครั้ง แต่พระศอกเส้น ๓ ข้ต่อครั้งในกำหนดวันเพ็ญ
 เดือนห้า กำหนด ๖ วัน ๖ คืนจึงเสร็จ แต่ฉยะยลานั้นเส้นด้วยเจ้า
 กับไก่ เหล้า ๔ ไท ไก่ ๔ ตัวเป็นอัครวิ ข้าสองซาดินมีฉยะยคำ
 ใช้ภาษาพูดเพี้ยน ๆ กันข้างตั้งจะกล่าวต่อไป

คำพูดภาษาข้าสอก

ดิน ว่ายะแทะ แฉนดิน ว่ายะแฉน หิน ว่าตะมอ กรวด ว่าเปริยว
 ทราย ว่ายะหาค ภูเขาว่าทะเลาะ ข้า ว่ายระกิม ตง ว่าคิง ทัง ว่าเคว็น
 ทาง ว่าครุง ต้นไม้ ว่าเคิมลอง คอกไม้ ว่ายลอง ผลไม้ ว่าคาวัง

ค้นหญา ว่าขัต นาวาเมอร ไร ว่าระเมย ข้าน ว่าสรุก เรือน ว่าชะวม
 เรือ ว่าตุก น้ำ ว่าตาก น้ำฝน ว่าตากมือ น้ำค้าง ว่าตากเมิด น้ำฝง
 ว่าตากชุต น้ำมัน ว่าปรุก ห้วย ว่ารวย หนอง ว่ากระบ้ง ข่อน้ำ ว่า
 คากเขิม แม่น้ำ ว่าเมะตาก ลม ว่ายระยุ เมฆ ว่ายุย ฟ้า ว่ากริม
 ฟ้าร้อง ว่ากริมฤ ฟ้าแลบ ว่าแกรแคะ แดก ว่าไ้ระ ฮาติคัย ว่าตะงัย
 ันตร์ ว่าเกิต ทาว ว่าปะคั้วร์ ไฟ ว่าอน วัน ว่าเมอ คิน ว่าม้ง เกือน
 ว่าเกิต เกือนนี้ ว่าเกิตแน เกือนน้า ว่าเกิตนาว เกือนก่อน ว่าเกิตนัว
 ย ว่ากะมอ คน ว่ามะนุย คนแก่ ว่ามะนุยกระ คนหนุ่ม ว่ามะนุยเนา
 ช้าง ว่าชารวย ม้า ว่าแชะ ไค ว่าจะกริม กระบือ ว่าตะบือ สุก
 ว่าจน แรด ว่าระมัย หมี ว่าจะเกา เลื้อ ว่ายลี้ กวาง ว่าคุย ฟาน
 ว่าไกรย นก ว่าเงิน เต่า ว่าเต็ก ปลา ว่าคักอ ทา ว่าก้อก ไก่
 ว่าเอียน มก ว่าโสมก ปลวก ว่าอันตรก งู ว่ายิ เต็ก ว่าตะกอน ู
 ว่ายอ ย่า ว่าเย ตา ว่ายอ ยาย ว่าเย พ่อ ว่ายอ ย แม่ ว่ามะ ลุง
 ว่ามิ ย้า ว่ากะมิ อาว์ ว่าไ้ค น้อง ว่าเอ๊ะ ลูกชาย ว่ากวนกลอ
 ลูกหญิง ว่ากวนศรี ฝัว ว่ายอ เมีย ว่าตรี เขย ว่าปะชาว สใ้กั ว่ากะมัน
 หลาน ว่ากะมวน ผม ว่าชอก ชน ว่าชอกมัว เลี้ย ว่ากระเนย ัน
 ว่าบ้ง หนึ่ง ว่าชวด ัน ว่าจัก ฆ่า ว่ามาง กระตัก ว่าก้อค คีค๊ะ
 ว่าคุย หู ว่าตะบือค หน้า ว่าทะงี ตา ว่ามัต แก้ม ว่าโมง จมูก ว่ามู
 คาง ว่าตะเฮย คอ ว่าอารอง แขน ว่าลวด ขา ว่ายลู่ น้อง ว่าทะเกา
 เท้า ว่ายิง มือ ว่าคิ เหว ว่าพังครวย คอก ว่าตะเบา เข่า ว่าตาเกา

นัว ว่าตะขีวค ออก ว่าตริก นม ว่าเคาะ ท้อง ว่าตอก หลั่ง ว่ากุก ที่นั้ง
 ว่าแตรัก เข้าเปลือก ว่าแจ เข้าสาร ว่าแพ เข้าสัด ว่ายัวเงิน ผัวห่ม
 ว่าประเต็ง ฝ้านั่ง ว่าระนาย เลือ ว่าธาว เกลือ ว่าเมาะ เหล็ก ว่า
 กั้นชุม เงิน ว่าเงิน ทอง ว่าเขี่ยม ทองแดง ว่ากของกิม ตะกั่ว ว่าตวาก
 ค้าย ว่าปราช ไหม ว่าไม มีค ว่ายัต ขวาน ว่าตะมีอ รอย ว่าเป็ยม
 กาย ว่าตาว ยัน ว่าสนาค นำไม้ ว่าสะโระ หอก ว่าหอก ฆ้องลว่า
 ทำย ฆ้องหึง ว่ากของ กลอง ว่าสกอร์ ยี่ ว่าเกาะ ซอ ว่าซลล แคน
 ว่าแคน ทาษ ว่าตระตอ ฉัน ว่าโฮ ท่าน ว่าไซ เพื่อน ว่าอะม ซ้าย
 ว่าชะเอียว ขวา ว่าชะมา นัน ว่าเตาะแธ นั ว่าเตาะแน โนน ว่าติเ
 นอก ว่าโสะยวี ใน ว่าโสะเน้ย เหนือ ว่าติเบง ใ้ ว่าโ้ะเอ็ก ควันตก
 ว่าตระยัลล ควันออก ว่าตระยัลล ยน ว่ากะติ ล่าง ว่ากะโ้ะ มาก
 ว่าเิน น้อย ว่าเกย ใหญ่ ว่าติ เล็ก ว่าแก เย็น ว่าชะง่า ร้อน ว่าไ้ะ
 ช้อน ว่าคัน แขง ว่ายัง เย็บ ว่าตะตอก แห้ง ว่าชะวัง สูง ว่ายะรุ่ง
 คำ ว่าตาย กว่าง ว่าค้อ แคน ว่าอ้อย ไกล ว่าเค็ย ไกล ว่าจะงาย
 กิ่ง ว่าเซ้ง หย่อน ว่าคัน กลม ว่าปอม แขน ว่าปลาท ยาว ว่าโก
 สั้น ว่าและ ชาว ว่ายอก เหลือง ว่ากิม เขียว ว่าอายุ กำ ว่าอายุง
 ติ ว่าจ๊ะ ไม้ติ ว่าไ้ะ เปรี้ยว ว่ายาย หวาน ว่างาม จืด ว่าสาย
 เค็ม ว่าฮัม ชม ว่าคัง ผาต ว่าชะหาย เ็ดต ว่าฮาร์ หอม ว่าชะออม
 เหม็น ว่าโคร์ เหย ว่ายิ แสย ว่าเยะ คัน ว่ายวด เมฆ ว่ายุ สบาย
 ว่าสนุก ทุก ว่าโคย รัค ว่าเมิต ชิง ว่าตะอะ โกรธ ว่าอาอุก เกลี้ยก
 ว่าเขิม ถล้า ว่ามัว ถลัว ว่ากะนุ เข้า ว่าชะเวาะ สาย ว่ายรุ่งตะย

เที่ยง ว่ากระจับเที่ยง บ่าย ว่าสะแวง เข่น ว่าขะงำ แล้ง ว่าขี้ คำว่ามั่ง
 เกื่อนหงาย ว่ากระเกิต เกื่อน ว่ามัตเกิดโรค คค ว่าคค ทรง ว่าตริง
 นัง ว่าถู นอน ว่างัน ยืน ว่าเยิง เคน ว่าค้อก แล่น ว่าตระยาว เค้น
 ว่ากระเกาะ หลับ ว่างัน คั้น ว่าไร หาย ว่ากรวาก คอน ว่าขุน แยก
 ว่าขะ ถ่อ ว่าถอ พาย ว่าอ้อม ไข ว่าค้อก มา ว่าขี้ หยุค ว่าคุน กิน
 ว่าจอง อม ว่ากระบุง ถลัน ว่าเส้น คาย ว่าสะ กินหมาก ว่าจาทหมาก
 สุกยา ว่าชุกยาชุก อานน้ำ ว่าโฮมตาก เลี้ยว ว่าชะฮาก ทำ ว่าเขิม
 ไถนา ว่ายัวร์ ทอผ้า ว่าคายน์ คำขาย ว่าเต็กเวียก รม ว่ายิว ร้องลำ
 ว่าเริง ร้องให้ ว่าขี้ม หัวเราะ ว่าสะฮาว คุ ว่าน้ำ กวด ว่ากรูก ขู
 ว่ามค ขย ว่ากระตะ ค่อย ว่าเจิงเกาะ คี ว่าวัก ฟัน ว่าเกาะ แทง
 ว่าเจ็ด ถีบ ว่าจรี ยิงปืน ว่าเขน แ่ง ว่าอิจ้อ จั้วว่ารัย ขึ้น ว่าคัก
 ลง ว่าตี ชกคิน ว่าขายะแทะ ตักน้ำ ว่าเกาะตาก คำเข้า ว่ายะแง ปลูกไม้
 ว่าขี้ก ไขว้ ว่านย กัม ว่าโกม เงย ว่าเงย เอน ว่ายิต เลี้ยว ว่าชะฮิว
 กลี้ย ว่าวัง หมอน ว่าโมร์ หลับตา ว่าปลิมมัต ลืมตา ว่าปลิมมัต หาว
 ว่าฮาย เวอ ว่าเคือะ ใส ว่ากระฮ้อก จาม ว่าเจะ เคี้ยว ว่ายวี หยิก
 ว่ายาเล็ด ช่วน ว่าครีท ถอน ว่าคัง พุก ว่ามาง คิท ว่าคัก ใจ
 ว่ายะเซิม ตกใจ ว่าขี้ตยะเซิม อยากรู้ ว่าฮาโงิน ซอว่าซอ ให้อำ
 ลัง ว่าขุน รัย ว่าจ้อก เรียด ว่ากระเลา ขาน ว่าเคือ ตาม ว่าตะงา มี
 ว่ายิต ไม่มี ว่าตะยิต ใ้ ว่าเคา ไม้ใ้ ว่าตะเคา รั้ว ว่าจ้อ เห็น ว่าไคย
 ไ้ยีน ว่าฮากัง คีว่าเนียม จริง ว่าแมน มีฎา ว่ายิตเค เขาฎา ว่าจองเค
 ผู้ใด ว่าชะยา ทำอะไร ว่าเขิมงาย เมอใด ว่าเมือเมือ วันนั ว่าอินตะรัย

พุงนี้ ว่างัย มวันนี้ ว่าบรา วานนี้ ว่าไซคองัย อยู่ที่ไหน ว่าเคอะไซกู
 เท่าไร ว่าไคเมิน อะไร ว่าเมียนงาย ทำงาน ว่าเขิมเวียก อย่า ว่ายของ
 อย่าทำ ว่ายของเขิม ทำเร็ว ว่าเขิมไว ซ้ำ ๆ ว่าค้อย ๆ ถึง ว่าเขอะ
 อยู่ด้วยกัน ว่าคะเรง หมคแล้ว ว่าไคยแล้ว ยังเหลือ ว่านลือ ยัง
 ไม่มา ว่านอินนี้ บ้านนี้เรียกบ้านอะไร ว่าแนชรุกงาย ทางนี้ไปไหน
 ว่าตรงแนอะเตาเตาค็อก ไปไหนมา ว่าตะเตาชาค่อน กินเข้าแล้วฤ
 ว่าชาของแล้วเค กินแล้ว ว่าของแล้ว อยู่สบายฤ ว่าเปาะกุกูเค
 อยู่กับใคร ว่าสะกุกกับงาย มีลูกกคน ว่าสยโกนซี มี ๒ คน ว่ายโกนขา
 นัย ๑ มวย ๒ ยาร์ ๓ แย ๔ ยวน ๕ เิง ๖ ไค้ะ ๗ ษะ ๘ ทาม
 ๘ จิน ๙ ๑ จิต ๑๐๐ มุยปร่า ๑๐๐๐ มะจิตปร่า

คำพูดภาษาท่าสะพาน

กิน ว่ายะแคะ แ่นกิน ว่าตะมอคะตาล หิน ว่าตะมอ กรวดทราย
 ว่ายะชาค ภูเขา ว่ากอง ย่า ว่ายวี คง ว่ายะคิม หุง ว่าเทวิน ทาง ว่า
 ครวง ไร่ ว่าประมัย นา ว่าเมือร์ หญ้า ว่ายัต คา ว่าตะงาค คันไม้
 ว่าเคิมลอง ผลไม้ ว่าไปล่ลอง คอกไม้ ว่าเขอลอง บ้าน ว่าซุก เรือน
 ว่าเขิม เรือ ว่าคักก น้ำ ว่าตาก น้ำฝน ว่าตากเมอ น้ำค้ำ ว่าตากเมิต
 น้ำสง ว่าตากชุก ขี้ผึ้ง ว่าจิง น้ำมัน ว่ายัก แม่น้ำ ว่าตากมะใน ห้วย
 ว่าท่าเราะ หนอง ว่าสยง บ่อน้ำ ว่าตากเขิม ลม ว่ากัยย เมฆ ว่าสอก
 ยวก ฟา ว่ากริม ฟาผ่า ว่าแกรแคะ ฟารัง ว่ากริมแกร ฟาแลย ว่า
 ชะแลเลียบแคคไค้ะ อาทิตย์ ว่าตะงัย จันทร์ ว่ายะเกิต ดาว ว่าปะตวั
 ไฟ ว่าอรุณ วัน ว่างัย คิน ว่ามิง เดือน ว่าคัย ยี่ ว่ากะมอ คน ว่า

บะนุข ช้าง ว่ารวบ ม้า ว่าแสะ โค ว่าชคิม ควาย ว่ากระบือ กวาง
 ว่ายย ฟาน ว่าโกรย หมู ว่าเบิก แรก ว่าเรศ หมี่ ว่ายะเกา เสือ ว่า
 เกลือ เนื้อ ว่าตะมิง นก ว่าเจม เต่า ว่าเต็ก ปลา ว่าครือ กา ว่า
 กชาก ไก่ ว่าเอียร์ จรเซ ว่าย้าตาก งู ว่ายิ มด ว่าชะโมก ปลวก
 ว่ากนตุ๊ก คนแก่ ว่ามเนยกระ คนหนุ่ม ว่ามเนยเนา เต็ก ว่าตะกวน
 ยี ว่ายอ ย่า ว่าเย พ่อ ว่าเยื่อ แม่ ว่ามะ ลุง ว่าเฮาะ อ้าว ว่าอ
 พิหญิง ว่าเอ พชาย ว่าเฮาะ น้อง ว่าอ้อ ลูก ว่ากวน หลาน ว่าเท
 ผัว ว่าต้อ เมีย ว่าเตวีย เขย ว่าปะเซา สใภ้ ว่ากะมัน พ่อตา ว่าสะกีย
 แม่ยาย ว่าสะกั ผม ว่าชอก ขน ว่าชอกมัว เล็บ ว่ากระเนียบ ฟัน
 ว่ายัง ลัน ว่าเขยค หนิง ว่าชวก เนื้อ ว่าจัก กระตัก ว่ากระเคื่อง
 ปาก ว่าม่วง คา ว่ามัต หัว ว่าตุย หู ว่าตะระยัต หน้ำ ว่าตะระงู คิว
 ว่าสกีว แก้ม ว่าละขอก จมูก ว่ามู คาง ว่าตะเฮย คอ ว่าพระรอก
 แขน ว่าลวด ขา ว่ายล น้อง ว่ายัว เต้า ว่ายิง มือ ว่าคิ เหว ว่าตวย
 คอก ว่าระเขย เข่า ว่าตะเกา นิ้ว ว่าตะยวต ออก ว่ากรัก นม ว่าเต้า
 ท้อง ว่ากลาก หลัง ว่าก ที่นั่ง ว่าเตริต เข่าเปลือก ว่าแระ เข่าสาร
 ว่าแพ เข่าสีก ว่ายัว แกง ว่าสอว หม้อ ว่าแระ ฝ่า ว่าสนอย เสือ
 ว่าฮาว เกลือ ว่าเขาะ เหล็ก ว่ามาน เงิน ว่าเงิน ทองคำ ว่าเยียง
 ทองแดง ว่าทองแดง ทองเหลือง ว่าไกล ตะกั่ว ว่าตราก ค้าย ว่า
 ปลาย ไหม ว่าไหม มีด ว่าเขยค พร้า ว่ายรา ขวาน ว่าตะเมือ คาย
 ว่าดาว เสียม ว่าเวียม ยัน ว่าฉนาค นำไม้ ว่าทองยัด หอก ว่าหอก
 ฆ้อง ว่ากอง กลอง ว่าสกอว ฆ้องลาฎุม้าพ้อ ว่าพาย ฆ้องเส้นยร

ว่าไปรม ไห ว่าตวง ชัก ว่าไอ เจ้า ว่าไซ บ่าว ว่ากะทิว นาย ว่ายะ
 เพื่อน ว่าเลี้ยว ขวา ว่าชะมา ซ้าย ว่าชะเอี้ยว นัน ว่าโซ นี ว่าแน
 เหนือ ว่านึ่ง ใ้ ว่าเก็ก ตวันออก ว่าตงยัยเย็บ ตวันตก ว่าตงยัยลุด
 บน ว่ายะรอง ล่าง ว่าเคียบ มาก ว่าไคอื่น น้อย ว่าเกย เป็น ว่ายะ
 จำ หนาว ว่าชะแคะ ร้อน ว่าไ้ชะ อ่อน ว่าเค้น แฉง ว่าคง เบี่ยง
 ว่ายะตาก แห้ง ว่าซัง สูง ว่ายะรอง ต่ำ ว่าเคียบ ใหญ่ ว่ากระคิ เล็ก
 ว่าเก๊ะ ไกล ว่าเคียบ ไกล ว่าชะงาย ยาว ว่าไ้ชะ สั้น ว่าและ ชาว
 ว่ายวก เหลือง ว่ามะเลือง แดง ว่าคิม คำ ว่ากะฮ้า ก็ ว่าเนียม
 ชั่ว ว่าร้าย เปรี้ยว ว่ายัว หวาน ว่างาม จืด ว่ายลาง เค็ม ว่าเก้
 ขม ว่าคัง ฝืด ว่าจืด ฝืดว่าฮันร์ หอม ว่าชะหอม เหม็น ว่าโคร
 เย็บ ว่ายี้ ไซ้ ว่าไ้ชะชะแค เน่า ว่าไ้ชะ ปวด ว่าตมะง คัน ว่าตมะง
 เกา ว่าเกว็อค เม่า ว่ายู่ สุก ว่าชะเอิก วัค ว่าเมิด โกรธ ว่ากระแช
 กลัว ว่ากะม่า เข้า ว่าชอก สาย ว่ายี้ เทียง ว่าเยะ บ่าย ว่าชะงาย
 เคียง เป็น ว่ายี้ เเคือนหงาย ว่าตมะเกิด เเคือนมีค ว่าตมะงิม ทรง ว่า
 จินคัง นั้ ว่ากัว นอน ว่าก๊วย ยืน ว่าเยิง เเคิน ว่าค้อก ว่าง ว่าชะเยาะ
 เเค้น ว่ายต หลับ ว่างัน คัน ว่าไร หาย ว่าตรวาค คอน ว่ายะ พาย
 ว่าอุม พายเรือ ว่าอุมค้วก ไข่ ว่าค้อก มา ว่าวั้ง หยุต ว่าหะตุ กิน
 ว่าจอง

คำสປวน

เคี้ยว ว่าจา เคี้ยวหมาก ว่าจาหมาก กลืน ว่าลัน เลี้ยว ว่าชะฮาก
 สุกขา ว่าชะฮัก อายน้ำ ว่าโฮมคาก อม ว่าฮ้อก ทำงาน ว่าเยิมเวือก

ทอผ้า ว่าตานกระดาง ค้าขาย ว่าเต็ก รบพุ่ง ว่าจี้ ขี้บร้อง ว่าแรง
 ร้องให้ ว่าเชื่อม หัวเราะ ว่าระฮาว กอด ว่ากระเขาะ ถัก ว่ากั๊ย ท่อขี้
 ว่าวัก ฟัน ว่าเกาะ แหว่ง ว่าเจ็ด บึง ว่าเตน แย่ง ว่าเติม รั้ว ว่ารั้ว
 ถือ ว่าเตน ขัน ว่าขัก ลง ว่าชะเคียบ ขุดดิน ว่าจ๊ะยะแคะ ตักน้ำ
 ว่ายึกตาก คำเข้า ว่ายะแแห ปลูกไม้ ว่าตะวัง ไหว้ ว่านย กัม ว่าโกม
 เอน ว่าเจียง เลี้ยว ว่ายิด กลั๊ย ว่าวัง หมอน ว่าเจียน หลับคา ว่าลิมมัต
 ลิมคา ว่าปละมัต บึงพัน ว่าเคียนขึง หาว ว่าชาย เรอ ว่าเรือม
 ชาเจียน ว่าเคื่อะ ใส ว่ากระซอก สอด ว่ายอกเฮย จาม ว่าจ๊ะะ หยิก
 ว่ากระปลวก ช้อน ว่าคอร์ ถอน ว่ากระเทิน พุก ว่าเว้า ว่ามาง คีต ว่าเกิม
 ตกใจ ว่าคักยะเฮิม คีใจ ว่าเนี่ยมเฮิม อดยากได้ ว่างวนยิต ขอ ว่าขอ
 ให้ ว่าเชื่อม ส่ง ว่ายวน รั้ว ว่าจ้อก เรือก ว่ากระเสาะ ถาม ว่าตะงา
 มี ว่ายิด ไม่มี ว่าตะยิด ได้ ว่าเคา รู้ ว่าตุก เห็น ว่าโต ได้ยิน ว่าคัง
 จริง ว่าแมน เท็จ ว่ามัว ฤา ว่าลา ทำไม ว่าเมิมงาย อยู่ที่ไหน
 ว่าโกซุงกาย เร้ว ว่าไว ซ้ำ ว่าย่อง อยู่ ว่ากู ถึง ว่ายี่ ขย่ำ ว่ายอง
 ขย่ำทำ ว่ายองเมิม หมก ว่าไตต ยังมี ว่านขี้ต คนใด ว่าผู้ตะงาย
 ไปไหนมา ว่าช้อกโกซุงแอ อยู่กับใคร ว่าโตโกตตะงาย อยู่สบายฤา
 ว่าถูเนี่ยมลา สบายอยู่ ว่าถูเนี่ยมมิ กินเข้าแล้วฤายัง ว่าของขี้แฉวณะ
 เอินของลา กินแล้ว ว่าของลา ยังไม่ได้กิน ว่านะเอินของ ทางนี้ไปไหน
 ว่าตรงแนชะค้อกกายแอ นับ ๑ มุข ๒ บาน ๓ แปะ ๔ ปวน ๕ เจิง
 ๖ เควา ๗ ปะ ๘ ทาม ๙ จิน ๑๐ จิต ๑๐๐ มกล่า ๑๐๐๐ จิตกล่า

ภาษาชำระเว

ข้าชาติระแวนั้น เป็นข้าชั้นกลางตั้งอยู่ตามภูเขาสันกลางระหว่าง
 น้ำเซซานฝั่งเหนือ กับน้ำเซกของฝั่งใต้ อยู่ตามปลายน้ำที่เป็นแคว
 แยกจากลำน้ำเซกของ คือแม่มีอนางงเซสยักเส่นียคตลอดไปถึงภู
 ย่าป ภูเขาคี่เกิดหินอ่อน อย่างที่ฝรั่งเรียกว่าโซบะโตน ญาติไทย
 เรียกว่าหินอ่อนเขมรนั้น ออกไปต่อแดนกับข้าสลาง ซึ่งเป็นข้าแนว
 เขายันทัตชันนอกต่อแดนญวน ข้าชาติระแวนรूपพรรคก่อนข้างเล็ก
 โดยมาก แต่่น้ำใจก็ขละคร้าย ผู้ชายมักคตหน้าพินเบองชน แล
 สักนำหมกเป็นคันทาเวียงกนที่หน้าผาก เกล้ามวยผมเบองหลัง
 มักใช้แผ่นลานทองเหลืองรวักเป็นกระบี่หน้า แลขัตมีคเหน็บกำมทอง
 เหลืองหล่อเป็นรูปเขากวาง ผู้ใหญ่แลงอน แต่ตัวมีคเล็กนิกเคียว
 นุ่งห่มใช้ผ้ามาจากข้ากระเสง แต่พินของชำระแวนนั้นใช้เข้ลอกน่องทุย
 แลกรองให้อ่อนตัวใช้แทนผ้า ย่านเรือนที่อยู่ มักปลอกเรือนสงพอน
 ปลายทอก เคยขวนค้ำหลังคาแขน มงใยไม้อย่างหนึ่งเรียกว่าใบเสย
 เครื่องหุงต้มใช้หลามด้วยขอกไม้ไผ่ แลรองกินด้วยใบไม้ หากิน
 ด้วยการทำไร่ตัดหวายคตผง ข้าพวกนี้เป็นแต่ข้าไพร่ ชนเมืองอติยอ
 ย้าง เมืองแสนปางข้าง เมืองจำป่าคักคักข้าง ข้าชาติระแวนทลง
 มาอยู่ใกล้แม่น้ำโขงมักเรียกว่าข้ากระแหวก แต่เป็นชำระแวนชาติเคียว
 กันนั่นเอง ภาษาคำพูดของชำระแวน ก็มีแจ่งอยู่ต่อไปน้

ภาษาชำระเว

กิน ว่าแบระ หิน ว่าตะมอ กรวด ว่าพาคเขริยว ทวาย ว่าพาค
 ภูเขา ว่าจันตู่ ย้า ว่ายวี คาง ว่ากรัง ทุง ว่าเทวีน ทาง ว่าครวง ไร ว่ามีอ

หน้่า ว่ายั๓๓ ไม้ ว่าล๓อง ผลไม้ ว่า๓ะวงั๓ ค๓อกไม้ ว่าย๓ด๓อง บ้าน
 ว่า๓ร๓ก เร๓อน ว่า๓นาม น้่า ว่า๓ตาก น้่าฝ๓น ว่า๓ตากม๓ื่อ น้่าค้าง ว่า๓ตากม๓ื่อ
 น้่าฝ๓ง ว่า๓ตาก๓๓๓ ๓ฝ๓ง ว่า๓ย๓ริง น้่าอ๓ย ว่า๓ตาก๓ระ๓ดาว น้่าม๓ัน ว่า๓ย๓ก
 แม่๓น้่า ว่า๓กา๓เล ๓ว้๓ย ว่า๓เส๓นา๓ะ ๓น๓อง ว่า๓ล๓ง บ๓ื่อ ว่า๓กร๓อม๓าก ๓ม
 ว่า๓กระ๓ย๓อ เม๓ฆ ว่า๓ปะ๓ะ๓ัว ฟ้า ว่า๓แ๓กร ฟ้า๓ริง ว่า๓กร๓วม๓แ๓กร ฟ้า๓แล๓ย ว่า
 ๓แล๓เลีย๓บ ฟ้า๓มา ว่า๓แ๓กร๓แ๓๓ ๓แก๓ค ว่า๓ไ๓้๓ะ ๓า๓ท๓ิ๓ย ว่า๓๓ะ๓เ๓ย ๓ิน๓ท๓ร ว่า
 ๓เก๓๓๓ ค๓าว ว่า๓ปะ๓ะ๓วล ฟ้า ว่า๓อ๓ณ ๓ด๓าง๓วัน ว่า๓เ๓ย ๓ด๓าง๓ค๓น ว่า๓ม๓ิง บ
 ว่า๓ม๓อ ๓เ๓๓น ว่า๓เค ๓เ๓๓น๓น ว่า๓เค๓น๓าว ๓เ๓๓น๓น้่า ว่า๓เค๓น๓เ๓น ๓น ว่า๓ะ๓น
 ๓้าง ว่า๓รว๓ ๓้่า ว่า๓แ๓๓ะ ๓๓๓ ว่า๓กร๓๓๓๓ ๓ระ๓ย๓ื่อ ว่า๓ระ๓ย๓ื่อ ๓วง๓ ว่า๓ย๓
 ๓าน ว่า๓โ๓ร๓ย ๓ม๓ุ๓ย๓๓๓ ว่า๓เ๓ว ๓เ๓๓ ว่า๓ย๓ร๓ก ๓ม๓ุ๓ย๓๓น ว่า๓จ๓น ๓เร๓ค ว่า
 ๓ระ๓ม๓ื่อ ๓ม๓ิ ว่า๓ะ๓เ๓๓ ๓เ๓๓ ว่า๓ก๓ล๓๓ ๓เ๓๓ ว่า๓ย๓๓๓ ๓ก ว่า๓เ๓๓ ๓เ๓๓ ว่า๓อ๓น
 ๓เ๓๓ ๓ล๓๓ ว่า๓๓ร๓๓๓ ๓ก ว่า๓ะ๓๓๓๓ ๓เ๓๓ ว่า๓เ๓๓๓๓ ๓จ๓๓เ๓๓ ว่า๓ระ๓ย๓ื่อ ๓ู ว่า๓ย๓
 ๓ะ๓๓๓๓ ว่า๓ะ๓เ๓๓๓ ๓ค๓ ว่า๓โ๓๓๓ ๓ล๓๓๓ ว่า๓ะ๓เ๓๓๓๓ ๓น๓เ๓๓ ว่า๓เ๓๓๓๓๓
 ๓น๓๓๓๓ ว่า๓แ๓๓๓๓๓ ๓เ๓๓๓๓๓๓ ว่า๓ก๓น๓แ๓๓ะ ๓๓๓๓, ว่า๓ะ๓ก๓ล๓๓ ๓ย๓, ๓๓๓,
 ว่า๓ะ๓ระ๓๓๓๓ ๓อ๓๓ ว่า๓เ๓๓ ๓แม่ ว่า๓เม๓ะ ๓ง ว่า๓ม๓๓ก๓ล๓๓ ๓ย๓ ว่า๓ม๓๓๓๓๓๓ ๓น้่า
 ว่า๓เ๓๓๓๓๓ ๓า๓ว ว่า๓เ๓๓๓๓๓๓ ๓ล๓๓ ว่า๓ก๓น ๓ฟ๓๓๓๓ ว่า๓อ ๓ฟ๓๓๓๓๓๓ ว่า๓โ๓๓
 ๓อ๓๓๓ ว่า๓เ๓๓๓ ๓ฝ๓ว ว่า๓ก๓ล๓๓ ๓เ๓๓๓ ว่า๓ระ๓๓๓๓ ๓เ๓๓ ว่า๓ปะ๓ะ๓๓๓ ๓เ๓๓๓ ว่า๓ะ๓ม๓ัน
 ๓ล๓๓๓๓ ว่า๓ม๓๓๓ ๓ม๓๓ ว่า๓๓๓๓ ๓น๓๓ ว่า๓๓๓๓๓๓ ๓เ๓๓๓ ว่า๓ระ๓๓๓๓๓ ๓น๓๓๓๓ ว่า๓ย๓
 ๓๓๓๓๓ ว่า๓๓ะ๓๓๓๓๓ ๓น๓๓๓๓๓๓ ว่า๓๓๓๓ ๓เ๓๓๓๓๓๓ ว่า๓ะ๓๓๓๓๓ ๓ก๓๓๓๓๓๓๓ ๓๓๓
 ว่า๓ย๓๓๓๓ ๓๓๓ ว่า๓ม๓๓๓ ๓ว้๓ว ว่า๓๓๓ ๓๓๓ ว่า๓๓๓๓๓๓ ๓น้่า ว่า๓๓๓๓๓๓ ๓ค๓ว ว่า๓เ๓๓๓

มีค แก้ม ว่าตะอ็อก จมก ว่ามู คาง ว่ากาง คอ ว่ากอง แขน ว่า
 ลวค มือ ว่าคื ฝ่ามือ ว่าตะปางคื นิ้ว ว่าตะปวค ศอก ว่าเกียง เจ้า
 ว่าตะโกว ขา ว่าบลู แข้ง ว่าปวค เท้า ว่ายั้ง ฝ่าเท้า ว่าตะปางยั้ง
 เขว ว่าตะนอย ชก ว่ากรีก นม ว่าเตาะ ท้อง ว่ากลาก หลัง ว่ากระ
 นอง เข้าเปลือก ว่าแจ เข้าสาร ว่าแพ เข้าสูก ว่าออเงิน ผัว ว่าหะนัย
 เสือ ว่าอาว เกลือ ว่าเขาะ เหล็ก ว่าตะมือ เงิน ว่าปวค ทองคำ ว่า
 เยียง ทองเหลือง ว่าฮาวัน ทองแดง ว่าจะระ ตะกั่ว ว่าตะวัก ฝ้าย
 ว่าปวาย ไหม ว่ากลี มีค ว่ายี้ค พร้า ว่ายวรา คาย ว่าดาว ยัน ว่า
 ซีนาค นำไม้ ว่าชะรวว ฆ้อง ว่ากกอง กังสดาน ว่าทว กลอง ว่าสกลิล
 พริก ว่ามะเรต มะเขือ ว่าคัลย ส้ม ว่ายุ เลือกมัน ว่ายุม หมาก ว่า
 ค้องมาก พลุ ว่าบลู ขา ว่ายา สุนัข ว่ายิตยา ขี้ ว่าไอ เจ้า ว่าไซ
 เขา ว่าแม นาย ว่าแมกระ ทาษ ว่ากระคอ เพื่อน ว่าแมแดง ซ้าย
 ว่าจะมา ขวว่า จะเอี้ยว น้ ว่าชะแน โน้น ว่าชะเคาะ นอก ว่าตะมิ ใน
 ว่ากระนง เหนือ ว่าระงาย ใต้ ว่าติไจระ ควันออก ว่าตะงัยลย ควันตก
 ว่าตะงัยคัก มาก ว่าโตนเอน น้อย ว่าแกะ เย็น ว่ากลิน ร้อน ว่าไคระ
 ช้อน ว่าคัน แขง ว่าแนะ แห้ง ว่าเขรณ เขียก ว่ากะตาก สูง ว่าโก
 คำ ว่าและ ใหญ่ ว่าคิ กว้าง ว่ากลง ยาว ว่าโกโคระ สั้น ว่าและและ
 ไกล ว่าทัย ไกล ว่าจรงาย ชาว ว่าย้อก เหลือง ว่าจระ คำ ว่ายุง คื
 ว่าเนียม ไม้คื ว่าอินเนียม เปรี๊ยว ว่ายุ หวาน ว่างาม จีต ว่าบลาง
 เค็ม ว่าฮัม ขม ว่าคัง ฝาด ว่าชะเลน เผ็ด ว่าฮัน หอม ว่าชะออม
 เหม็น ว่าโครไจระ เสียงคัง ว่าฮัม เสียงเบา ว่าฮัน เจ็บ ว่ายิ คัน ว่า

เทียบ เมฆ ว่าบุญ สุข ว่าบำ ทุกข์ ว่าอภัย รัก ว่าเมตตา ซึ่ง ว่าทิศเมตตา
 โกรธ ว่ามา เกลียด ว่ายะมะเมธา กลัว ว่าคั่ง เข้า ว่าเค็มขี้ สาย
 วาตะงษ์ขรุ้ง เทียง ว่ายงตะงษ์ บ้าย ว่าปลัดตะงษ์ เข็นคำ ว่าขี้ เคือน
 หงาย ว่าบวาง เคือนมีต ว่ากล่า คค ว่าเวง ทวง ว่าขำ นัง ว่าโครม
 นอน ว่างัน เติง ว่าตอก ยืน ว่ายง จึง ว่าระยาว ไป ว่าค้อก มา
 ว่าหิ หยุต ว่าปริง กินเข้า ว่าของเฮาะ เคียวหมาก ว่าจายลู คัมน์
 ว่ายิดคาก ร้องเพลง ว่ามวนมวน ร้องให้ ว่ายาม หัวเราะ ว่าจะฮาว
 กอด ว่ากระปู รุย ว่ากระตุ้ เจ้าชื่อไร ว่าชรดกกายใส อยู่บ้านไหน ว่า
 อุกชรดกกายไซ จะไปไหน ว่าตะบักกายชะต้อก สบายคืออยู่ๆ ว่านิยม
 เค้ะเขิมงวย กินเข้าแล้วฤยง ว่าอะของเลยโอของบักแลนาว มีบุตร
 คน ว่ามันไซชะบิกวน ทางนี้ไปไหน ว่าตรงแนชะต้อกกาย นับ ๑ มีย
 ๒ ยาร์ ๓ แป ๔ ปวน ๕ เเชิง ๖ เทรา ๗ เปอ ๘ ทาม ๙ เงิน
 ๑๐ จิก ๑๑ มียกล้า ๑๒ มียชะลิก

ภาษาข่าปะเลา

ข้าชาติหนึ่งซึ่งเรียกว่าข่าปะเลานั้นเป็นข่าน้ำ อยู่ตามชายคลองสอง
 ฝั่งฟากแม่น้ำเซซาน ซึ่งเช่นแม่น้ำแควแยกจากน้ำเซกของไปทางฟาก
 ตะวันออกเฉียงเหนือ แต่แควใหญ่กว่าเซกของ เพราะเป็นแม่น้ำทราย
 มีหาดทรายมาก ฝั่งกว้างแค่น้ำขึ้น ขนาดแม่น้ำนั้นเท่ากับลำแม่น้ำ
 เจ้าพระยาที่เมืองอ่างทองตามตำบลที่ใกล้ ๆ ฝั่งแม่น้ำมีบ้านข่าปะเลา
 อยู่เป็นคอน ๆ ภูมฐานบ้านเรือนของข่าจำพวกนี้ผิดกับข่าพวกอื่น คือ
 มักอยู่เป็นหมู่ ๆ ในคองไม้ใหญ่ที่มีห้วยน้ำลำคลองคอกค้อมอ้อมวงถูกเข้า

ไปจากฝั่งน้ำใหญ่ บริเวณบ้านนั้นมักมีไม้ใหญ่ล้อมแควคดงเป็นเขตร
วงชวากหนามรอบนอก แล้วขั้วตัวตาฆ่าค้อมรอบในแควจริงถึงหมู่บ้าน ๆ
นั้นปลูกเรือนมีหัวแหลมสูง ออกใต้ค้อมลงคดงกันยาวเรือ ยกพื้นสูงแต่
เดี๋ยวฝาดำ ๆ ใต้กระโถเรือนค้ำมีหัว หินจวด้านหนึ่งออกหารั่วบ้าน
อีกค้ำหนึ่งเข้าใน กลางบ้านเรียงกันเป็นหลัง ๆ วงไปรอบบ้าน ใน
ท่ามกลางบ้านมีโรงใหญ่สำหรับประชมผลแลรับแขก ฤๅทำการพิธี
เส้นไหว้ต่าง ๆ มีกลองสัญญาณแขวนไว้ในโรง แต่มีที่นั่งสำหรับเป็น
หลักผูกกระเชอ เมื่อจะนำเส้นนั้นไว้ตรงหัวโรง ท่างโรงประมาณ ๕ ศอก
๖ ศอก ยกไม้เป็นเขอนล้อมคางวนนี้ นิยตเป็นของศักดิ์สิทธิ์อีกกลา
กรายล่วงเกินไม่ได้

การนั่งหม่อมของข้าพวกนี้ ผู้ชายนั่งผ้าเตี่ยว มีชายห้อยนำห้อยหลัง
ผู้หญิงนั่งดูอย่างเดียวกับข้าชาติอื่น แต่ผู้หญิงมักชอบเอาผ้าแดงฉีก
เป็นแถบน้อย ๆ เย็บตามดูงั้นเป็นสาย ๆ ลาย ๆ รอยตัวเป็นอย่างงาม
ผู้หญิงมักพอใจสวมกำไลดวกทองเหลืองซ้อนกันหลาย ๆ วง เมื่อขยิบ
แขนกระทบกันดังกราว ๆ คล้ายละครชาตรี การหากินประะกอบการทำไร่
แลเลี้ยงสัตว์มีสุกรแลไก่เป็นต้น ภาษาของข้าพวกนี้คำพ้องก็คล้ายกับ
ข้าสุแลชำระแหว แต่ผิดเพี้ยนกันไปบ้าง ต่อเมื่อล้าคัยคำสนธิกันเข้าแล้ว
เป็นภาษาหนึ่งไม่เข้าใจกัน

ภาษาข้าทะเลานั้นมีทั้งระกล่าวต่อไปนี้ กิน ว่า เคย หิน ว่า ทราย
กรวด ว่า พาคติ ชาย ว่า กระชก ภูเขา ว่า จันต บ้า ว่า ปรี ทุง
ว่า เครีน ทาง ว่า ตรง คันไม้ ว่า เต็มรอง หน้ ว่า ฮิต นา ว่า ชะแษ

ไร่ ว่า ปรักแจะ บ้าน ว่า สรภ เวื่อน ว่า นาม น้ำ ว่า ตาก น้ำฝน
 ว่า ตากมื่อ น้ำค้าง ว่า ตากมิด น้ำฝน ว่า ตากสีก น้ำมัน ว่า บุง
 ห้วย ว่า ปรัก หนอง ว่า สะกุก บ่อน้ำ ว่า ตากสูง แม่น้ำ ว่า ตากกระงัย
 ลม ว่า คะยือ เมฆ ว่า กระแ พัว ว่า กริม พัวรัง ว่า แกรรกริม
 ฟันแลบ ว่า ทะลือ แดก ว่า ไค้ ธาติคัย ว่า ทะงัย จันทร์ ว่า ไช
 กาว ว่า ตั้ว ไฟ ว่า อุณ วัน ว่า งัย คีน ว่า มัง เคือน ว่า ไช
 บัวว่า กระมื่อ มนุษย์ ว่า พระนือ สักว่า ทะระลึง ช้าง ว่า รวย ม้า ว่า แซะ
 โค ว่า โค กระบือ ว่า ระเบือ หมู ว่า จรุก แรค ว่า กระหมีบ หมี
 ว่า ตะโก้ว เสือ ว่า ถลือ เนื้อ ว่า กระลึง นก ว่า แจน เต่า ว่า เต็ก
 ปลา ว่า ครี กว ว่า กระฮาก ไก่ ว่า เบียร์ มด ว่า หมวด งู ว่า ยัย
 คนแก่ ว่า พนือกระ หนุม ว่า จันเฮว เต็ก ว่า พนือแคะ บู้ ว่า เปอะกระ
 ย่า ว่า ยะกระ ตา ว่า ยกถอ ยาย ว่า ยกครี บิดา ว่า เปอะ มารดา
 ว่า เมอะ ลุง ว่า มิกระถอ มิกระครี น้ำ ว่า มิด ฮาว ว่า มิดเปอะ
 พี่ชาย ว่า ฮู พี่หญิง ว่า โม่ น้องชาย ว่า เฮอะกระถอ น้องหญิง
 ว่า เฮอะกระครี ตัว ว่า กระถอ เมีย ว่า กระครี เขย ว่า ของ สใไว้ว่า
 มาย หลาน ว่า มวน ผม ว่า ฮ็อก เล็บ ว่า กระจอก ฟัน ว่า บุง
 หนัง ว่า สะแปก เนื้อ ว่า จัก กูก ว่า กระตัง คีตะ ว่า คย หู ว่า กระยัก
 หน้า ว่า มิด ตา ว่า กระลึงมิด จมูก ว่า มู คาง ว่า คัง คอ ว่า ของ
 แขน มื่อ ว่า คี ขา ว่า ปรู เท้า ว่า จิง คอก ว่า ตะเลา เข่า ว่า บัว
 นิ้ว ว่า กวนคี่ ฮก ว่า ครัก นม ว่า เตาะ หลัง ว่า กระนง ห้อง ว่า
 ปศิว เข้าเปลือก ว่า แจะ เข้าสาร ว่า แพ ฝ่า ว่า สนอย เสือ ว่า ฮาว

เกลือ ว่า เปาะ เหล็ก ว่า ตะมื่อ เงิน ว่า ปรัก ทองคำ ว่า เจียง
 ทองแดง ว่า ทองสะวัน ทองเหลือง ว่า สะฮักเ๊ะ ตะกั่ว ว่า ทวาก
 ค้าย ว่า มะ ไหม ว่า สุก มีก ว่า บัก ขวาน ว่า รุง เลี่ยม ว่า จอย
 คาย ว่า คาว ขึ้น ว่า กระเพลิง นำไม้ ว่า ซะรา ฆ้อง ว่า กอง กลอง
 ว่า สะกัยร์ ม้าล้อ ว่า ทาย ซอ ว่า ตะมื่อ แคน ว่า แคน ฉิ่ง ว่า ไอ
 ทาน ว่า ไช เขา ว่า มุก เหว ว่า ปุย หมูเจ้า ว่า โพงไซ พวกเขา
 ว่า โพงแม ย่าว ว่า กระตอ นาย ว่า ยะเพีย ผู้ใหญ่บ้าน ว่า แครยละ
 เพื่อน ว่า กลอ ซ้าย ว่า ตะเอี้ยว ขวา ว่า ตะมา นั้น ว่า สะเต๊ะ
 น้ชะ ว่า แนะ โนน ว่า เต๊ะ นอก ว่า เกรว ใน ว่า ตะนง เหนือ
 ว่า เบ็ง ใต้ ว่า กันตรอม ตะวันตก ว่า จัยลิต ตะวันออก ว่า จัยยีย
 คอน ว่า ตะกูว์ ลุ่ม ว่า ตะนงกรวม มาก ว่า เอิน น้อย ว่า เกย เอิน
 ว่า กลิม ร้อน ว่า โตะ อ่อน ว่า คน แขง ว่า ตะเย็ก เบี้ยก ว่า เคียก
 แท้ง ว่า แกร่งเกรง สูง ว่า รุง คำ ว่า แพ ใหญ่ ว่า ตี เล็ก ว่า
 แก๊ะ โกลั ว่า เจิม โกลั ว่า จะงาย กิ่ง ว่า ตะเย็ก หย่อน ว่า ตะคัย
 กลม ว่า ปอม แขน ว่า ตะคิง ยาว ว่า โทะ สั้น ว่า ตะละ ชาว ว่า
 ป้อก เหลือง ว่า เหลือง แคง ว่า ตะเซ็ เขียวๆ คำ ว่า ฮายุง ก็ ว่า เนียม
 ซัว ว่า โตเนียม เปรี๊ยว ว่า ๆ หวาน ว่า งาม จัก ว่า ปะตาง เค็ม ว่า
 งาม ขม ว่า คาร์ ผาค ว่า จัวค เผ็ด ว่า ฮา หอม ว่า ตะฮอม เหม็น
 ว่า เตะ เจี้ย ว่า จี คั้น ว่า ตะเกียค เมา ว่า ฟู สนุก ว่า ชอก รัก
 ว่า เม็ด ซัง ว่า ใต้เม็ด โกรธ ว่า ม้า กลียค ว่า เมอะ กลัว ว่า ตุง
 เข้า ว่า ปราก สาย ว่า งามจริง เคียง ว่า งามจะ บ้าย ว่า งามยัต

เย็น ว่า กลิม เเค็ซหงาย ว่า ไชตรี เเค็ซมัท ว่า ไชมิง นัง ว่า กุส
 นอน ว่า เกษ เเค็ซ ว่า ทะแระ ยิน ว่า จง วิ่ง ว่า ขาว เเค็ซ ว่า ป่วง
 หลับ ว่า ลีบ ตัน ว่า แร หาย ว่า อะแระก คอน ว่า ปุน ไป ว่า แระ
 มา ว่า จี หยต ว่า กู กิน ว่า ของ กินหมาก ว่า จามลู่ สุกขายหฺร
 ว่า ยกยัค อายหน้า ว่า ซกเค็ยก อมหน้า ว่า ปอมเค็ยก ทำไร ว่า กอเมิน
 ไถนาว่า ปะจัวแซ คำขาย ว่า ปออะหรวก วยคัก ว่า ปะระนิม ร้องเพลง
 ว่า ปะมวน ร้องให้ ว่า ยิม หัวเราะ ว่า จะเฮา คำราม ว่า เเค็ซิม ชู ว่า
 ยองมาง กัก ว่า กัย กชค ว่า กะอ ทบคิ ว่า ชัก ฟัน ว่า เกาะ แทง
 ว่า ชู ถีบ ว่า ทัก ยิง ว่า ยัน จีบ ว่า วย ชัน ว่า คัก ลง ว่า คัย
 คักหน้า ว่า จิกเค็ยก ตำเข้า ว่า ทะแระแระ ไหวว่า จะอั้ง กราย ว่า
 อ้าเข็ย ยกชน ว่า ปะคัก วางลง ว่า ปะคัย เลี้ยว ว่า ราง กลับ ว่า จี
 หมน ว่า เคน หลับตา ว่า ลีบมัท ลิมตา ว่า ยิกมัท อาเจียน ว่า คี
 ไอ ว่า กะอ้อก คาย ว่า ปะยัค หยิก ว่า กะเค็ค ช้วน ว่า กวิต พค
 ว่า มาง พุกความ ว่า มางคะคิ นึกคิก ว่า คัก จำ ว่า จี ทรง ว่า
 คักขันไต ตกใจ ว่า สลึง ขยาดไต ว่า มัทไต ขอ ว่า ลา ให้ ว่า อ้า
 ลัง ว่า จน วย ว่า วย เรียก ว่า เกลา ขาน ว่า ทะเมา ถาม ว่า ตะงา
 ทอบ ว่า ฮาย มีว่า ยัค ไม่มีว่า ไทยัค ไต้ว่า เตะะ ไม่มีไต้ว่า ตะตะะ
 รั้ว ว่า เนาะ ไม่มีรั้ว ว่า ตะเนาะ เห็น ว่า ไค ไต้ยิน ว่า คง มีตุว่า
 ยัคหฺเรย ทำไม ว่า เกิดใจ เมื่อไร ว่า ตะงัยเงะ เหาะ ว่า เงะ เท้าไร
 ว่า ยาละงัย อไร ว่า งัย อย่างไร ว่า ปะแจะ ทำงาน ว่า เข็มการ
 เร็วๆ ว่า หัก ช้าๆ ว่า ยันยัน อยู่ ว่า ชู ถึง ว่า ยัหะ อย่างทำ ว่า

ของแป้น กลยี่ ว่า ขัว หมกสน ว่า แผลกลอย ยังเหลือ ว่า นะชีว
ยังไม่มา ว่า ปะทัน แล้ว ว่า เลย เลย ว่า เอย นัย ๓ มย ๒ ปลา
๓ แป ๔ ปวน ๕ เซิง ๖ เทวา ๗ เปอะ ๘ ทาม ๙ แจน ๑๐ จิต
๑๑ คคโคตรอง ๑๐๐๐ ทรงครอง

ภาษาป่าคำพวน

ข้าคำพวนนั้นเป็นข้าอยู่ปลายน้ำเซซาน ขึ้นในชำระแควเข้ามาหา
ข้าปะเลาแลข้ากระเทาะข้ากระลมซึ่งเป็นเทือกเทือกก็ขึ้นกับข้าปะเลาเป็นข้า
ขึ้นใน นอกข้าคำพวนออกไปเป็นข้าชะโงง (ซึ่งสยามประเภทเรียกว่า
ชอลอน) แลข้าพวนซึ่งมีภาษาคลายกันกับข้าคำพวน เว้นแต่เรียก
นามต่างไปตามนามภูเขาคงอยู่นั้น ค่อนั้นเขตรข้าเหล่านี้จึงลงข้าจะราย
คำพูดภาษาป่าคำพวนมีแจ้งดังต่อไปนี้

ภาษาป่าคำพวน

คินว่าคิน หินว่าเขมา ครวว่าฮาว ทราวว่าปะเตะ ภูเขว่ามูล
ย้าว่ายวี ทุงว่าเซย ทางว่าตลง คันไม้ว่าทวง หล้าว่าละเย็ค ไร่ว่า
เมน ย้านว่าสวก เรือว่าคก น้ำว่าเคือก น้ำฝนว่าโย น้ำค้างว่าระงวน
น้ำผงว่าระสก น้ำมันว่าป่ง หนองว่าตะขัง บ่อว่าตะขังเคือก แม่น้ำว่าเคือก
ติ ลมว่ายา ไฟว่าชะเนียบ ไฟร้องว่าตะคธว์ แคนว่าไต่ระ ฮาพิศย์ว่า
มการ จันทรว่าไป คาวว่าจ่าลอง ไฟว่าอน วั่นว่ากระคน คินว่ามั่ง
เคื่อนว่าไซ ข้วน่า มนุษย์ว่ามนุย ช้างว่าระแวะ ม้าว่าแชะ โคว่าทรง
กระซื่อว่ากะปู้ หมูว่าสะแก แรคว่าละมิ หมิวว่าตะเกา เสือว่าขอก
เนงว่าข่า นกว่าเซม เค้าว่ากอย ปลาว่ากา กาวว่าเอือก ไก่ว่าเวียน

มคิดว่ามะโศท คนแก่ว่าโคกกระ คนหนุ่มว่ากันหลาสุ เต็กว่าชีชวา บู้
 ว่าโคกกระ บิดาว่าบู้ มารดาว่ามะ ลุงว่าอูวะ ย่าว่ายะ น้าว่ายลชก
 อาว่าเนะ ลูกชายว่า กอนคำ พี่ชายว่าเมย ลูกหญิงว่ากอน น้องว่า
 กัน พี่หญิงว่าเนย น้องชายว่าโอะ น้องหญิงว่าโอกัน ลีว่ากลาว
 เมียว่ากะมัน เขยว่าผู้ชวา สใไว้ว่ากำฮัน หลานว่ามอน ผมว่าสวก
 ขนว่าสวก เลี้ยวว่ายะไต ฟันว่าชะมัน ลีนว่าเขยก หนิงว่าฮังการ หนือ
 ว่าฮ่า ปากว่าปรัน กระตูก ว่าไต หัวว่ากอน หูว่าครุน หน้าว่ามัต
 คว่ามัต คิ้วว่าแกลง แก้ม ว่าแมง ริมว่าโมะ กางว่ากาง คอ
 ว่าโก๊ แขนซ้ายว่าคี่ ขวว่าง มื่อว่ายังคี่ เท้าว่ายังยอง เอวว่าฮัง
 เกียง ศอกว่าตะแกง เข่าว่าตะกล นมว่าคอก หลังว่าฮิงเกาะ ท้องว่า
 แฮ็ด นิ้วว่าไคย น้าอกว่าเตาะ เย็นว่ากริม ร้อนว่าโตะ ซ่อนว่ารูน
 แสงว่ากน เขยกว่ากะจุย แห้งว่าอาวัน สูงว่าของเมย ต่ำว่ายะ ใหญ่
 ว่าคี่ เล็กว่าคิง กว้างว่าย่ำจี่ ไกลว่าเคี่ยม ไกลว่าตะงาย กลมว่า
 กอม แบนว่าโตแซก ขาวว่ากรวง ลีนว่าคิง ขาวว่าปาก เหลืองว่า
 กระเซย แดงว่ากระโฮ เขียวว่ากลัด คำว่าโม คีว่าตะ ชั่วว่าอุกะ
 เป็รียว่าโยะ หวานว่าอาาน จืดว่าสาย เค็มว่าไปร้ ขมว่าคิง ผาคว่าจัต
 เผ็ดว่ามรัค หอมว่าซอละยอม เหม็นว่าเฮย เจ็บว่าอะ บัวคว่าอะกอน
 แสบว่าฮาง คินว่าตะปวย เมว่านิน สนกว่าสนุก ทุกข์ว่ากระชัค
 รักว่าปลก ชิงว่าชิงอวค โกรธว่าจรวก เกลียดว่าระเอีย กล้าว่าเคน
 กลัวว่ายุ เข้าว่าอันลือ เทียงว่ากะคานปวง ย่ำว่างาค เย็นว่าบายมิง

เตือนหงายว่าคาร์ไป เตือนมีคว่าไปกะมิง คคว่าจก ที่นั่งว่าโคตค
 เข้าเปลือกกว่าปลา เข้าสารว่าแผล ผั่วว่าตะแสง เสือว่าอ่าว เกลือว่าเปาะห์
 เหล็กว่าเทิง เงินว่ายร้อต ทองว่ามาย ทองแดงว่ากของกะชี่ ทอง
 เหลืองว่ากอง ตะกั่วว่าเครียก ค้ายว่ายาร์ ไหมว่าเรียข มีคว่าซัง
 ขวานว่าซุง จอบว่าจวบ เลียมว่าเลียม คายว่าคาว ยืนว่ากำเพลิง
 นำไม้ว่าสระระ หอกว่าหอก ฆ้องว่าโอง กลองว่ากวง ทายว่าตะเวค
 ข้าวว่าเอ เจ้าว่าอัน เขาวว่าเค กูว่าอะ มิงว่าอัน มีคว่าจัง เพื่อน
 ว่าจัง ซ้ายว่าสะเยา ขาวว่าสมา นั้นว่าเนาะ นี้ว่าอา โนนว่าปะนัระ
 นอกว่ายาลำปลิง ในว่าลำปะกะนง เหนือว่าขำขัง ใต้ว่ายาเคะ ควัน
 ตกว่าตา ควันออกว่าลัท คอนว่าคกวัน ลุ่มว่ายะตะะ มากว่าเอียง
 นั่งว่ายั้งฮวย นอนว่าเคย เตินว่าลำ ยืนว่าคาว วึ่งว่าฮำฮวย หลับว่า
 กะพลัก ทินว่าเขว หายว่ากุก คอนว่าควง ถ่อว่าตอร์ตูก พายว่าอมตูก
 ไปว่าลำ มาว่าไซ หยคว่าแบะ กินเข้าว่าควงปรวน กินหมากว่าย่อง
 มล กินยว่าอ็คชิต อานนำว่าสมเคียด อมนำว่าอ็คเคือก กลิ่นว่าสะวัน
 เลียมว่าเยก ทำไรว่าชะวะมิน ทอผั่วว่าตันเยียะ ค้าขายว่าโปร วยคัก
 ว่าละ ร้องเพลงว่าเยีย ร้องให้ว่ายำ หัวว่าอะโก คำรามว่าอังกอม
 กอคว่าคววก กักว่าเกาว คีว่าเยียก ฟันว่าเกาะ แทงว่าจระ ยิงว่าขัน
 แย่งว่าอลาด ยุคว่าตุนยี่ ขันว่าคาว ลงว่าจัน ชุกคินว่าชะระตะ
 ตักนำว่าอเคียก คำเข้าว่าเบกเยียร์ ปลูกไม้ว่าควย ยกขันว่าย็อคคว
 วางลงว่าอหิน กัมว่ากย เงยว่าเงย เอนว่าเอียน เลียมว่ากลอ หมุน
 ว่ามุน หลับคว่าพันฮอยมัต ลืมคว่าควา ยิงฟันว่าชะโน หาวว่าคิงฮาย

เรอว่าคิงเฮอริ์ รากว่าคัก ไชว่าซึก จามว่าฮเซ เค็ยวว่ากะซึก หยิก
ว่ากะหีบ ช้วนว่าปลาก ถอนว่าควัก ถอนนำว่าซันปะเตา ถอยหลังว่า
ซึกปะธา พุกว่ากาบ พคความว่ากันซาร์ นึกว่ากระจิง ทรงว่าไฟ
ตกใจว่าเลขุข อยากไ้ว่าโยค ขอว่าปอร์ ให้ว่าฮอ ส่งว่าฮวน รัยว่า
ยวก เรียกว่าเฮว ขานว่าเคิน ฉามว่ายวน คอยว่าแยมะยั้น มีว่าคิ
ไม่มีว่าอูคิ ไ้ว่าคิเต ไม่ไ้ว่าโอะติ รู้ว่ายัง ไม่รู้ที่ไ้ว่าโอยัง เห็นว่าปุย
ไ้ยีนว่าอูปะคะยั้ง ไ้ฟังว่าอูติกะตั้ง จริงว่าเตราะ ไม่จริงว่าไอเตราะ
คิฎว่ากะกิล คิชีว่ากะกิล ทำไม่ว่าประจำอิลา ที่ไ้ไหนว่าลำปะเนอ เท่าไร
ว่าเอียงแซก อะไรว่าอิลา อย่างไรว่าเกิง ทำงานว่าปะสะเนอ เร็ว ๆ
ว่าอะรัน ซ้ำ ๆ ว่ามฮน อยู่ว่าอะวาย ถึงว่าลำเต็ค หมกสันว่าบีและ
ยังเหลือว่าควายฮิง ยังไม่มาว่าควายเซ็ค แล้วว่าแก นัย ๑ ว่าโมน
๒ ว่าเชื้อ ๓ ว่าเปง ๔ ว่าปรวน ๕ ว่าซึละ ๖ ว่าตะเลิม ๗ ว่าตลาว ๘ ว่า
เป็ละ ๙ ว่าตังฮาม ๑๐ ว่าเซนซึค ทางนี้ไปไ้ไหน ว่าของนาจำอิลา

ข้าอาลั๊ก

ข้าอาลั๊กนั้นเป็นข้าอยู่แนวเขายันทักซันในปลายน้ำเซกองต่อแดน
สาละวัน อยู่ตามภทวฤๅษะหวัฏกงกิงแฉวในข้าสลางเข้ามามี ๑๒ ตำบล
บ้านคือ บ้านกระซังทอน กระซังมะโล กระซังเพี้ยค่าน กระซังแสนคูน
กระซังไ้รัก กระซังปะฮอ กระซังโคชนัก กระซังซาเล็ยว กระซัง
ตะนาง กระซังโคชายอก กระซังตะลา กระซังห้วยเค็ยบ ภายนอก
ข้าอาลั๊กออกไปเป็นข้าทะเล็ยง ข้าย่า ข้าตรง ข้าดาว ข้ากันต
ข้าเพ็อง ไปในแดนสาละวัน เป็นข้าโม ข้าตะปุต แลอื่น ๆ อีกหลายอย่าง

ข้าอาตมิกั้นเพศพรรณแลความประพฤติกคล้ายคลึงกับข้ากระแสง แต่พูด
 ภาษาไม่รักกัน ข้าชาตินี้เป็นชาติอผู้ภรรยาแต่ภรรยาภหลวง เป็นช่าง
 ทอผ้าผมอคิดว่าข้ากระแสง ย่อมลีเป็นนาเงินแก่แลเส้นค้ายใหญ่เส้นเสมอ
 เทียมผ้าใบ เนื้อผ้าอ่อนนุ่มคิดว่าผ้าทอข้ากระแสงทอ แต่ทั้งกายก็คล้ายกัน
 กับข้ากระแสง ใช้ค้ายโล่ห์เป็นอาวอ โล่ห์ของข้าอาตมิกั้นเป็นโล่ห์กลม
 ทำด้วยหนังหุ้มกระดาน ลงรักน้ำเกลี้ยง มีทองเหลืองทำเป็นข้อมกลาง
 เหมือนข้อมมือ สำหรับรับอาวอให้พลากไปไม่ลงคม นัยคือไฟ ถ้าไฟ
 ใหม่บ้านเรือนแล้วค้ำไม้ได้ แลมีข้อห้ามไม่ให้เอาถ่านไฟมาชคเขียน
 ในบ้านเรือน เพราะถือว่าไฟเป็นสิ่งทอนเคราะห์ให้ความสว่าง ทำอาหาร
 ให้สดแลให้พืชผลในการเผาไร่ เมื่อถึงเดือนหกเดือนเจ็ดต้องทำพิธี
 ขยชาไฟแล้วเผาไร่กำหนดใน ๗ วัน มลทอถือออกอย่างหนึ่งคือผู้ไม่ได้
 เลียงสุกรไม่ให้พูดลงสุกร ผู้ไม่มีกระบือไม่ให้ชนเรือนผู้มีกระบือ ถ้า
 เรือนใดมีคนป่วยใช้แลตายลง คนในเรือนนั้นจะออกจากเรือนคนไปเรือน
 ผู้อื่นไม่ได้ ต้องระวังข้อยู่กับที่ถวน ๗ วัน แล้วจึงจะออกจากเรือนได้

คำพูดภาษาข้าอาตมิกั้นตั้ง

กินว่าประแน แผ่นกินว่าจักเตะแน หินว่าตะมอ กรวดทรายว่า
 ประหาก ภูเขาว่ากอลล์ บัวว่ายวี ตงว่าปรีกระถิ่ง ทุงว่าชะรุ ทางว่าตุง
 คั้นไม้ว่าเคิมลอง ใบไม้ว่าทะเลดอง ลูกไม้ว่าปะไล ตอกไม้ว่าผกาตอง
 ต้นหญ้าว่าบัก ไร่ว่ากง นาวว่าตะรา บ้านว่ากะโก เรือนว่าบิ เรือว่าตก
 น้ำว่าตาก น้ำฝนว่าตอกมี น้ำค้างว่าตอกมีค น้ำฝนว่าตอกสค น้ำมัน
 ว่าซง ห้วยว่าเนง หนองว่าเกรง ข้อยว่าตากคำ แม่น้ำว่าตากยาว

เมฆว่ามก ลมว่ากระเบา ฟัวว่ากล้ม ฟัวร้องว่าปรากรม แดกว่าหระวัง
 อาทิตยว่าปวา พระจันทร์ว่ากะชัย ดาวว่าปรอง ไฟว่าอิน วนว่ากะงัย
 คันว่ามิง วนว่ากะงัยเน พรุ่งว่ากะงัยกรม มวันว่ากะงัยกะบรา
 วนว่ากะงัยอันเตาะ วนชั้นว่ากะงัยกะวีย เกือนว่ากะชัย บัวว่ากะนำ
 คนว่าปะงาย ช้างว่าโรย ม้าว่าแชะ โคว่ากร้อก กระบือว่ากะระบิว
 หมาว์ว่าจอ หมูว่าจู้ แรดว่ากะมี หมิวว่ากะเกา เลื้อว่ากะโทะๆ กวาง
 ว่ายุย ฟานว่าโกรบย นกว่าเจเน เต่าว่าเต็ก ปลาว่ากา กาว์กะอ๊ก
 ไก่ว่าเฮร์ มดว่ากะโมค ปลวกว่ากะเคร์ งูว่าบิ คนแก่ว่ากะกองกะหวั
 คนหนุ่มว่าอาโร เก็กว่าคอบ บี้,ตา,ว่าตา ย่าว่ายะ ยายว่าเนา พ่อ
 ว่าเข็ญ แม่ว่าเมะ ลุงว่ายือ ย่าว่ามา น้าว่ามา อาว่ายือ ลุงว่ากอน
 หลานว่ามอน พี่ว่าเนา น้องว่าอช ผัวว่ากะเวา เมียว่ากะไร เขย
 ว่าปะชาว สัวว่ากะหมัน พ่อตาว่าเข็ญกะไร แม่ยายว่าเมะกะไร ผม
 ว่าลือก เลี้ยว่ากะเน ฟันว่ากะแนน ลันว่ากะเปค หนิงว่ากะกา เนือ
 ว่าเซก กระตูกว่ากะติง ปากว่ากาง หัวว่ากือ หูว่าตุ หน้าว่าเกรง ตา
 ว่ามัต คิ้วว่ากะนุมีต แก้มว่าปาว จมูกว่ามู คางว่ากะเปย คอว่าหระอง
 แขนว่าคั ศอกว่ากะเปา ขาว่าบรู น้องว่าโยย เข่าว่ากะโย คันว่ายึง
 มือว่าคั นิ้วว่าปะโตป เหวว่ากะเกง ออกว่ากะเตาะ นมว่าเตาะ ท้อง
 ว่ากราก หลังว่ากะนุ เข้าเหนียวว่าปายเคท เข้าใจว่าปรง เข้าเป็ลือก
 ว่าปะไซ เข้าสูกว่าปาย ผ้านุ่งว่าปะจอก ผ้าห่มว่ากะโกก เลื้อว่าเลื้อ
 เกลือว่าเขาะ เหล็กว่ามาง เงินว่าปรอก ทองคำว่าเข็ญ ทองเหลือง
 ว่ากอง ทองแดงว่ากะเกา ตะกั่วว่าตราบ ผ้ายว่ามะ ไหมว่าสุก บ้าน

ว่าตะโงน มีคั่วกริ พร้าว่าปลา ขวานว่างู เสียมว่าจอบ ทายว่าคาว
 เซนว่าคะเซ หอกว่าตาก ขันว่าฉนาค น้ำไม้ว่าอาถ ฆ้องว่าคันทวน
 กตองว่าระกัน ขี้ว่าคุดุน นายว่าตะกอง ย่าว่าคอบ ทายว่าคัก เพ็ช
 ว่าเสียวเอา เจ้าว่าไม ของเจ้าว่าตะไม เขาว่าโกเฮน ของข้าว่าตะเอา
 นายบ้านว่าตะกองกระไก ซ้ายว่าจะเอี้ยว ขวาว่าจะมา น้าว่าหะเงิน หลัง
 ว่าปะโตน นอกว่าปะติ ในว่าปะเน บนว่าปะเบ็ง ล่างว่าปะเอือก เห็น
 ว่าหะเบ็ง ใต้วว่าหะเอือก ครันตกว่าปะหะริค ครันชอกว่าปะตะงัยปรัอก
 นีว่าเน นันว่าติ โนนว่าฮาเว คำว่าแตะ สูงว่าจะโรง มากว่าจะนี น้อย
 ว่าเกาะ ๆ เย็นว่าหะอ็อค ร้อนว่าอยู่ย อ่อนว่าชะคัน แขงว่ากัง เยือก
 ว่าสุ แห้งว่าอกเกาะ หนักว่ากะทุก เบาว่าอะเอือก ใหญ่ว่าตะมิ เล็ก
 ว่าเกาะ ๆ ไกลว่าเคียบ ไกลว่าจะงาย ยาวว่าจะโรง สั้นว่าและ ๆ
 ขาวว่าขอก แทงว่าโบริง ทำว่าตะง่า คีว่าเลง ชั่วว่าจะตะ ผิดว่าลิก
 ถูกว่าทรอ เปรี้ยวว่าจิว หวานว่างาม จืดว่ากระตะ เค็มว่ายัง ผาด
 ว่าหาค เผ็ดว่าอาร์ หอมว่าชะโฮม เหม็นว่าโต เจ็บว่าอิ แสบว่าปะชา
 คันว่าตะปอก เมว่าปะยุ สุนกว่าสงอม รักว่าชริง ชั่งว่ามิง โกรธ
 ว่าเกาะเกลิม กสิว่าเก็ด กล้าว่าเตอ ข้าว่ายือไม เร็ว่าแมน ๆ
 น้ำเหล้าว่าตากตะไป สายว่าตะงัย เทียงว่าครองตะงัย ย่าว่าตะเว
 เย็นว่าเขอะ เค็อนแจ้วว่าอังกชัย เค็อนมีคว้ามังโรค คคว่าตะกอง
 ซือว่าแยร์ นังว่าตะโอย นอนว่าติก เคนว่าคาง ยินว่ากะเยว เล่น
 ว่าเตรียง โจนว่าจรมุ หลับว่าฮาแง ตันว่าเงาะ หาบว่าแคะ เจ็ย
 ว่าเปอะ ไข่ว่าคาง มาว่าอิ ถินว่าจา หมว่าชะบุง ถิ่นว่าถิน หยุด

ว่าชะง่า กินข้าวว่าพ่าย อาน้ำว่าโฮมตาก สูญยาว่ายอกหัก
 กล้วยหมากว่าพามาก ทำงานว่าเจาะเวียง ทอดผ้าว่าปะตานตะโกย
 คำขยาว่าโลด รมคึกว่าระเหมาะ ขี้ล้าว่ามะหม่อย ร้องให้ว่ายีน หัว
 ร่อว่าระฮาว ชูว่ายุ ถวดว่ายึกกรุน กักว่ากั๊ย รุขว่ากะโจ๊ะ คำว่าตะยัก
 ฝันว่าคิต แทงว่าคัย ถึยเตะว่าชะตัก ยิงว่าเปนนาค แยกว่ายัง
 ขี้ว่าหยวย ชนว่าคัก ลงว่ารยุ ขุดกินว่ากั๊วตะแน ปลูกไม้ว่ารยุ
 เติมลง คักน้ำว่าจิกตาก คำเข้าว่าปะไซน ยกชนว่าเหยือก วางลง
 ว่าเปาะ กั๊มว่าโอน เงยว่าปะตักกือ เอนว่าตะเตียง เลี้ยวว่าสะแกล
 กลั๊ยว่าเลอะ หมุนว่าเลี้ยว หลัยทว่ากะเหยียมมีก ยิงฝันว่าเลนจะแงน
 ทาวว่าทวย ใส่ว่ากะฮ็อก จามว่ากาเงะ เคี้ยวว่าเกน คายว่าละ
 หยิกว่าระเก็ด ช่วนว่ากอก ถอนว่าชวด พุดว่ามะโนว พุดสาวว่ามะโน
 ระฮาว พุดควมว่ามะโนจะบุก ตกใจว่ากลิลิมก ด้ใจว่าเกลตมเกลตม
 อยากได้ว่างอนคัย ขอว่าแจ็ก ใ้หัวอ้า รัยว่าโจก ลั่งว่าปะเลอะ
 เรียกว่าโยลง ขานว่ากะเคิง ตามว่าเหละ คชยว่ากะเคอ มี
 ฎว่าไคหยื่อ ไม่มีว่างั๊วไคย ไคแล้วว่าคัยสา ยังไม่ใ้ว่ายื่อคัย
 รัยฎว่าเง้าหยื่อ ไม่รัยว่ายื่อเง้า รัแล้วว่าสาเง้า ใ้ยีนว่าสาตอง ไม่
 ใ้ยีนว่ายื่อตอง เห็นว่าไคน์ ไม่เห็นว่ายื่อไคล์ ตูว่าแมน แม่่นว่ากิด
 ไม่แม่่นว่ายื่อคิต มากกว่าปานไค อย่ำทำว่ามะเขาะ หมตแล้วว่าทูก
 ษา ยังเหลื่อว่าไซว ฝวักย็เมี่ยว่าเกลาตะไคว เจ้าอยู่บ้านไหนว่าไคเต
 แมเราะ อย่ำมาเลยว่ามีคางคังเน กินเข้าแล้วฎายังว่าซาของ โฮม
 ยังไม่กินว่าโฮมของ กินแล้วว่าซาของ กินกั๊ยอะไรว่าระเหมาะระ

ทางนี้ไปไหนว่าคุณเนฮาค อ๋อสบายดีฤกว่าที่คิดเฝ้าะ เจ้าอยู่ก็ไม่ต้อง
 ใช้ฤกว่าไม่ต้องขี้ขะเหยียด ให้เจ้าไปนำเราว่าไมคางยื่อเฮ สาวยานนม
 ถักคนว่าอโรโกเพคะมารา สาวคนนังงามนักรว่าโรโกเพคะคิดเคื่อ เจ้ามี
 เมียบแล้วฤกว่าไมพะนุชช่ายื่อ เจ้าอย่าซักเจ้าซัดคนลว่าเพคะพะพะไฟ
 กังกอก ๑ ว่ามวบ ๒ ว่าปลา ๓ ว่าไป ๔ ว่าโยน ๕ ว่าปะตำ ๖ ว่าเตรา
 ๗ ว่าเปาะ ๘ ว่าซาม ๙ ว่าจีน ๑๐ ว่าจิก ๑๐๐ ว่ามะกล่า ๑๐๐๐ ว่าพัน
 ร้องเพลงว่าคอบขัวร์ ร้องให้ว่ารัง หัวร่อว่าจะฮาน ชั่วว่าเซียบ กตทว่าโกด
 กักว่ากัก ตีว่านบ ฟันว่าคัก แทงว่าเจ็ด ดีบเตะว่าคัก ยิงว่าเปน แบ่ง
 ว่าเขียบค จีบว่ารังบี ชันว่ารังก ลงว่าขง ชุกคินว่าเจียวตะแนะ ตักนักรว่า
 ยึดคาก คำเข้าว่าคัยบว ปลูกไม้ว่าเปคหลง ยกชันว่าเตง วางลงว่า
 เลย กัมว่าครู เงยว่าขัวร์ เอนว่าออร์ เลียวว่าแะ กลับว่าคาแะ
 หมนว่ากอง หลับคาวว่าลัมมิก ลิมคาวว่าเบ็กมิก ยิงฟันว่าเหล็ของ
 ทาวว่าฮาย เรอว่ากะฮาร์ รากว่าค๊ะ โอว่ากะฮอก จามว่าเซค เคียว
 ว่าย่าย คายว่ากะฮาก ทยิกว่าจะกัก ช่วนว่ากรท ฉอนว่าเต็ก
 พกว่าเซียบเว พกสาวว่าเซียบเฮอะอันเตร พกควมว่าเซียบออร์ คิดว่า
 ช้อนอก ตกใจว่าไค้ กัใจว่าเนียมนอก อยากไค้ว่าเอ็กเบ็ก ขอว่า
 เลียก ให้ว่ายูน รัยว่าเจอ สั่งว่ายูน เรื่อกว่าโร ชานว่าเวเตน ตาม
 ว่าลา มีว่าเบ็ค บ่มีว่าเอเบ็ค ไค้แล้วว่าเบ็คเบง ยังไมไค้ว่าชวยตะเบ็ค
 รัยักขอว่าอะมายโม รัแล้วว่าไมทะเลเบง ไม่รู้ว่าเวไม้ ไค้ยินใหม่ว่า
 ไมเซียงเบง ไค้ยินว่าเซียงเบง ไมไค้ยินว่าเวเซียง เห็นใหม่ว่าไมไค้เบง
 ทอย เห็นแล้วว่าไค้เบ็ง ไม่เห็นว่าเวไค้ แม่นว่าคะเบง ช่นแม่นว่า

เวคะ คือใหม่กว่าเคียงเว คือแล้วว่าเคียงเบง ไม่ก็ว่าเวเคียง อะไรว่า
 นารัก เมื่อไต่ว่าชายเมณ ทำไมว่าตอจัก เจ้าอยู่ที่ไหนว่าไมโกคะเนย
 เท่าไต่ว่ากาไม เรอว่ากระถัน ซัก ๆ ว่าแงน ๆ อยู่ว่าโก ซอคว่าเกิน
 ออย่าทำว่าซื่อซัด หมคแล้วว่าหลกเบง ยังเหลือว่าโกเบง สักกับเม็ยว่า
 นายเทวโกกอกเคิม แล้วว่าเบง เตยว่าเดินร์ เจ้าอยู่บ้านไหนว่าไมโก
 คะเวียงเมย ไปที่ไหนมาว่าจิวลั้งแอตาเจอะ มีเม็ยแล้วฤว่าเจอเบงเทร
 หอย กินเข้าแล้วฤยังว่าไมจงจระหอย ไม่กินว่าหอยจง กินแล้ว
 ว่าจงเบ็ง ทางนี้ไปไหนว่ามะจิวครองไม ไปทางนี้ว่ามะจิวครองนา กิน
 เข้ากับอะไรว่าไมจงซำจักษ์ กินเข้ากับปลาว่าโอจงซำกา กินเข้ากับ
 เนื้อว่าโอจงซำยิต กินกับนกกว่าจงซำเบง เจ้าอยู่ที่ไมเก็บใช้ฤว่าไม
 โกคะเวียงนาเวอิเวร้อน เจ้าจงไปกับเราว่าไมจิวซำไอ ออย่ารบกันไมก็ว่า
 เคะคะคอบัลเคอรัยบัล ออย่าซัดเจ้าซัดนายว่าเคคะเคยบัลเลอะเลยคะคัล
 ๑ ว่ามุย ๒ ว่าขาร์ ๓ ว่าแป ๔ ว่ายวน ๕ ว่าปะกัน ๖ ว่าเตรว
 ๗ ว่าปะ ๘ ว่าทาน ๙ ว่าเซน ๑๐ ว่ายิต ๑๐๐ ว่าเวียง ๑๐๐๐ ว่าพัน

ข้ากระเสง

ข้ากระเสงนั้นเป็นข้าชาติหนึ่งซึ่งอยู่แนวเขาแดนระหว่างเมืองอติขบ
 กับเมืองถ่วงนามต่อกัน คือในตอนปลายน้ำเซขมานตั้งแต่ภหษ
 ใต้เป็นต้นไปจนต่อแดนญวน ข้าชาตินี้ผู้ชายไว้ผมมวยมีซ้องผม
 ซ้องนั้นเอาผมคนมาชวนเกล้าขยวให้สั้นใหญ่เป็นอันมาก แล้วรวย
 เข้ากับผมเดิมให้มวยใหญ่เต็มศีรษะ ที่คอแลข้อมือเอาลวดทองเหล็อง

ขนาดใหญ่ว่า ๓ กระเป๋ยัก มาขดวงเป็นสยริงรักคองย่ำ รักซ้อ
 มือเกอยถึงศอก หนึ่งผ้าเตวมเชิงชายห้อยนำห้อยหลัง บักควย
 ลูกเตอยข้าง บักข้าง ตระก้วยข้าง เช่นเชิงนำผ้า แลชายผ้าห้อยด้วยถู
 ทายแดงฤชณฝ้ายศูณแดงเต็มทั้งนำฝ้านั้นทั้งสองชาย ใช้ आवุคทาย
 เช่น ๆ ทำด้วยไม้หุ้มหนังแพะทั้งชนสัดฐานคล้ายเชนพลกซล มีไม้
 แกนกลางยาวพินชอยเชนข้างหัวข้างท้ายข้างละศอก สำหรับบักทอก
 ๓ กระสอกแดงบนแลล่าง ผักหัดท่าทางว่องไวทุก ๆ คน ผู้หญิง
 แต่งตัวด้วยผ้าดุงขาวนุ่งรักกลาง เบื้องล่างเช่นนุ่ง เบื้องบนเช่นห่ม
 ถ้าไม่ห่มก็กระหลบเบองบนกลับลงไปห้อยคลุมไว้เหมือนนุ่งผ้าสองชั้น
 มีกำไลทองเหลืองทั้งแต่งขนาดใหญ่เทวกำไลก้านบัว รักต้นแขน
 ปลายแขนแลข้อเท้า ใช้ต่างหูทองเหลือง ฤคกระดุกข้าง เขายัง
 เป็นของงามสำหรับผู้หญิง

เรือนที่อยู่ปลูกเป็นเรือนมพินสูงราวสามศอกข้าง สองศอกเศษข้าง
 หลังคาเป็นบนทยามนกลมไม่มีจั่ว คล้ายกับเต็นผ้าใบอย่างหนึ่ง เรือน
 นั้นมีฝาสองห้องเบคโคงหนึ่งห้อง ทำเหมือน ๆ กันทุกหลัง เรือน
 หลังหนึ่งคองมีขึงเขาหลังหนึ่ง ใต้พินขึงไว้ โคงฤหีบสำหรับเตรียม
 ทาย โคงนั้นคักไม้ต้นใหญ่ฤคเป็นเหลี่ยม ชุกเป็นรางเหมือนมาคเรือ
 มีฝาปิด เขาेरร้อยเชือกสำหรับรัคหัวท้าย ถ้าเรือนใดมีคนคกรร
 กัดคน ใต้พินขึงแห่งเรือนนั้นก็มีโคงเท่านั้นใบ ข้าพวงนชำนาญในการ
 คักเหล็ก แลทอผ้าชนิดที่เรียกว่าผ้ากระโศ ไม่ทอด้วยฝ้าย ทอ
 ด้วยข่านฤคเปลือกไม้ชนิดหนึ่ง เขาามาประสะส้างให้เป็นเส้นควยเข้ากัน

เป็นค่ายแล้ว ย่อมโยห้อม เป็นโยไม้ชั้นหนึ่ง สัตว์ฐานคล้าย
 โยชมรกแต่อ่อนนุ่ม เขามาแหม่มก็เหมือนคราม แต่สีแก่จนซีกดำ
 เครื่องทอผ้าไม่ใช่ทุกแลสดึง ไม่มีพม มีแต่ไม้แขนๆ สำหรับ
 ซักเส้นท้ายไว้เป็นตอนๆ เมื่อจะทอนนึ่งท้ายข้างหนึ่งไว้ก็ซัก
 แม่เท้า อีกข้างหนึ่งมีเท้าขยบเขว นึ่งเหยียดเท้าข้างให้ตั้ง แล้วพลิก
 ไม้แขนทั้งสองซีกท้ายไว้นั้นให้ตั้งขึ้นพอเป็นช่องที่จะสอดท้ายพุ่งๆ นั้นก็ไม่
 มีกระสวย เป็นแต่พันกับหลอดไม้ยาวขนาดกระสวยสอดพุ่งไปมา
 แล้วลมีไม้แขนนี้กระทยเข้ามาอย่างกระทยพม แล้วซักไม้อันนั้น
 ออกซีกใหม่ เลือนอันที่ซีกไว้ก่อนเข้ามาพลิกให้ตั้งแลพุ่งอีก ทำเช่น
 นั้นเสมอไปตกเป็นน้ำล้างามาก แต่เอาไครยความเคยแลความชำนาญ
 ก็ทำไครยเร็วแลทอไคร้มากๆ จนเป็นสินค้าสำหรับแลกเปลี่ยนของ
 อื่นๆ แลส่งส่วยด้วย กาวดีเหล็กนั้นไม่มีเหล็กทั้งแลคอนคิม ทั้งแล
 ค้อนใช้กันหิน ค้อนใช้ไม้สักชยน้ำปูนพอกับเหล็กจากเตามาวางบน
 กันหินแล้วเอาหวายสตรัดก้อนลีลาบ้อมๆ ทำเป็นค้อนทบเหล็กพอ
 เป็นรูปมีคางจอบเสียม แล้วก็แต่งด้วยฝนกับหินหยายแลหินเลื่อย
 โดยลำคัยกว่าจะใช้ได้ การตีเหล็กนั้นเป็นการใหญ่ ต้องมีพิธีทำ
 พร้อมกันบละครั้ง คือในเดือนยมีพิธีตีเหล็ก พิธีเบคยัง พิธี
 หมายไร่ คือของที่ไร่ เดือนสามพิธีทำเหล้า พิธีทำเข้าเกวียบ
 เส้นเทวดา เดือนเจ็ดพิธีเส้นเข้าคัม ข้าพวงนถอเทพตาแลถอพระไชย
 เชษฐาธิราช พวกที่ถอพระไชยเชษฐาธิราชเจ้านั้นเป็นข้าไพร่ส่วยชน
 เมืองอัครบอ แต่ยังมีที่เป็นข้าซีกอยู่ภายนอกออกไปใกล้ซีกแดนญวน
 อีกเป็นอันมาก

คำพุดภาษาของข้าชาติกระเสงมัตัง

คินว่ามะเนะ แผ่นคินว่ามะเนะไยร หินว่าตะมอ กรวดว่ากรวด
 ทรายว่าตะแมตง ภูเขาว่าตะนิก บ้าว่าไยร กงว่ากรัง ทุงว่าเสนาะ
 ทางว่าตรอง ต้นไม้ว่าเคิมลอง ใบไม้ว่าตองตอง ลูกไม้ว่าเปอลอง
 คอกไม้ว่าวางตอง หล้าว่าคัก ไร่ว่าเมียน นาวาแปลน บ้านว่าเวง เวือน
 ว่าซ น้าว่าตาก น้าฝนว่าตากเมียบ น้าค้างว่าตากคิน น้าฝนว่าตากสค
 น้ามันว่าเปรียง ห้วยน้าว่าอายตาก หนองว่าตง บ่อน้ำว่าตากลือ แม่น้ำ
 ว่าคลกนึ ลมว่าเกียน เมฆว่างัน ฟ้าว่ากริม ฟ้าริงว่ากริมเกวียต
 ฟ้าแลว่าตราบ แคตว่าขริง ฮาทีคัยว่าตะงัย จันท์ว่าลัน ตาวว่ามัน
 ไฟว่าอุนร์ วันนว่างัย วันนว่างัยกัก พวงนว่างัยสค มรินนว่างัยปรา วานน
 ว่างัยนาก คินว่ามึง เดือนว่าลัน ขิวว่าลน้า คนว่าปะงาย คนแก่ว่าปะงาย
 กระ คนหนุ่มว่าปะงายกระละ คนเด็กว่าปะงายเนะเนะ ซ้างว่าเขคัล มี
 ว่าชะ สุนัขว่าจือ ไควว่ากร้อก กระบือว่าเขค หมูว่าไซก แรกว่า
 จรีต หมิวว่าเกา เสือว่าจือโก กวางว่าเย็น ฟานว่าไยรง นกว่าเจ็น เต่า
 ว่าคอบ ปลาว่ากา กาวว่าฮาก ไก่ว่าเฮียร์ มคว่ามูค ชลวกว่ากรัต งู
 ว่าบิค บัวว่าตะกระ บ่ายบายว่ายะกระ ฟ้อว่าขาย แม่น้ำเนน ลุงว่า
 ยิงขาย บ้าว่าแงยง น้าว่าแงเนน ฮาวว่าแงขาย ลูกว่ากอน ฟัวยัง
 นั้งว่าแง ผัวเวียกกระนาย เมียเวียกเป่ว ลูกเขยว่ากอนปะชาว ลูก
 สไกว่ากอนเตว หลานว่ามอน ผมว่าซก ขนว่าซกมอน เล็บว่าเกวียต
 ฟันว่าบค ลันว่าเขยต หนั่งว่ามึง เนื้อว่าบิค ปากว่าขัวร์ กระตูกว่า
 เตียง หัวว่าคุด หูว่าโคร หน้าว่าการ ตาวว่ามิต คิวว่าสะเหนียงมิต

แก้มว่าตะกวด รุมกว่าเมาะ คางว่าเมย คอว่านอง แขนว่าคี่ แขน
 ขาวว่าคี่ชะเอี้ยว แขนซ้ายว่าคี่ชะมา ขาวว่าเบร่า เท้าว่ายั้ง มีอ่าวย่างคี่
 นิ้วมือว่ากอนติ เหวว่าตะนอย คอกว่ายั้ง เช่าว่าโคน อกว่ายะตา นม
 ว่าโคะ ท้องว่ากลาก หลังว่ากน เข้าเขลิอกว่าฮา เข้าส่าว่าแผ
 เข้าสีกว่ากระสาย ฝ่าว่ามิก เลือว่าอว กลือว่าเบาะ เหล็กว่าชน
 เงินว่าปรัก ทองคำว่าเยียง ทองเหลืองว่าทอง ตะกั่วว่าคราก ฝ้าย
 ว่าปราว ไหมว่าชค มีทว่าถัก ขวานว่ารง รอยว่ารเวย เสียมว่าเสียม
 คายว่าทาว ยันว่าชินาค นำไม้ว่าชะแนน หอกว่าตาก หอกแทงว่า
 ตากกลอง ฆ้องว่าเจียง กลองว่าคอกคี่ ขลุ่ยว่าคูลุน ทายว่าไซน
 นายว่าตะกัล ฉันทว่าไฮ เจ้าว่าไม ของเจ้าว่าแวนไม ของว่าไพน์ นาย
 บ้านว่าเพนตันคัล เพื่อนว่าเฮย ซ้ายว่าชะมา ขาวว่าชะเอี้ยว ข้างนอก
 ว่าลางรา ข้างในว่ากลวง ข้างบนว่าลางเป็น ข้างล่างว่ากะเนาะ นั้นว่า
 ลางอ๊ก โนนว่าลางเตาะ นีว่าลางตี ทิศใต้ว่าลางบี ทิศเหนือว่าลางโคะ
 ควันออกว่าเคโคะ ควันตกว่าเคเกลียข คำว่านาเปะ โคนว่านาเยียน
 มากกว่ายาว น้อยว่ากะเนาะ เย็นว่าปรัง ร้อนว่าชน ช้อนว่าชาก แฉงว่า
 เกกซ์ เขี่ยกว่ายี่บ แห้งว่ากัก ใหญ่ว่าตัน เล็กว่าแงะ โกลัว่าชกิก
 โกลอว่ากาย ยาวว่าวัก สั้นว่าเป๊ะ ขาวว่ายอก เหลืองว่าเวิง เขียวว่ายิน
 แดงว่าโปรง คำว่ามั้ง ๆ คี่ว่าเสียม ชั่วว่าเวเสียม เป็รยิวว่าเบาะ
 หวานว่างาม จืดว่าปะตะ เค็มว่าเจ้ม ชมว่ายั้ง ฝาคว่าชาก เผ็ดว่าฮาร์
 หอมว่าโคร์ เหมือนว่าไซชะ เจ็บว่าคี่ ปวดว่าฮัก แลยว่ารวู้ คันว่าเก็ยค
 เมอว่าโยล สุนกว่ารอน สยขาวว่าเคอมัก ไม่สยขาวว่าเวเสียม นอกว่า

กรอม รักว่าทะเล ซิงว่าวิเชียร โกรธว่าเก็บคนออก กลัวว่าฮอร์ กล้า
ว่าเวฮ์วีร์ เข้าว่าปรางทะเลกินน้ำ สายว่าควน เทียงว่าเงงตงยี่ ช่ายว่า
คาแเวะ เย็นว่าชะ เตือนแจ้งว่าเคตะเลีย เตือนมีคว่าเคนคิ ตรงว่ารวค
คคว่าโงท ฟังว่าโท นอนว่าเลค บินว่าบิร้ เติ่นว่าจิ่ว วึ่งว่าลู่ เติ่นว่า
ตะโลง หลั้วว่าเยี่ยย คั้นว่ายี่ร์ หายว่านรอก วานว่าคอนเจีย ไปว่าจิ่ว
มาว่าจี หยุทว่ายั้ง กินเข้าว่าของกระสาย กินน้ำว่าเซตาก อายน้ำว่า
โฮมกาก สับบว่าเสกคลิก อมว่าโอะ กลิ่นว่าลัน เลี้ยวว่ายาละ ทำงาน
ว่าโตะเมียด ทอผ้าว่าคานทะเล คำขายว่าคักสองตะนอย วยคักว่า
กอยัน

ข้าชาติสลัง

ข้าชาติสลังนั้นเป็นข้าอยู่สันเขาระหว่างปลายน้ำเซสุกันปลายน้ำเซ
ชานขึ้นไปหาสันเขาแค้นค้อแดนญวน ตั้งแต่ภยมรภยภยทางขึ้นไปถึง
หนองฟ้าหนองยศ จนถึงหนองไก่โศกซึ่งเป็นที่รวมปลายน้ำทั้งสามแม่
คือ เซชมาน เซสุ เซชาน ในบริเวณเหล่านี้เป็นที่บังเกิดของคำทราย
เป็นอันมาก ข้าสลังนั้นเป็นข้าช่วยของคำร้อนของคำซอหาแลกเปลี่ยน
พิศคุด่าง ๆ ทั่วของคำ กับประพฤติเป็นโจรเที่ยวค้ำบ้านจับขี้เลยข้า
ทางผายญวนมาแลกเปลี่ยน เป็นค้เวรกันกับข้าจราย ข้าสลังนั้นคือ
ชาติที่เราเคยไต่ขึ้นชื่อในหนังสือพิมพ์ครั้งหนึ่งเรียกว่าข้าเซแคง ๆ คือ
เพี้ยนไปจากชื่อข้าสลังนั่นเอง ซึ่งตามหนังสือพิมพ์เมื่อปี ร.ศ. ๑๓๗
ปรากฏว่ามีฝรั่งเศสคนหนึ่งชื่อมอองลีเออเมรินาไปตั้งเป็นประเทศราชแล
ตั้งตัวเป็นกระษัตริย์เคียบ ๆ แล้วก็เลยล้มละลายไป ข้าสลังนั้นเป็นข้า

๗๘
ช่วยทองชนเมืองอศัยอส่วนหนึ่ง เป็นข้าบ่าที่ไม่ชินกับใครส่วนหนึ่ง ข้า
พวกนี้ไม่ได้ ไร่ผอย ทั้ภมมคาลัยมมมทาคไทย ผู้ขายนึ่งเดี่ยวห่ม
เสือกัก ผู้หญิงนึ่งดูง แด้ใช้เปลือกไม่มี่เปลือกทั้นน่องแลตั้นกรู้เา
มาทขทำให้อ่อนตัว แล้ลักร้อยท้วยบ้านพอไม่แยกกรากกันไ้เท่า้น
ข้าพวกนี้ทอผ้าไม่เป็น เว้นแต่ที่อยู่ใกล้ข้ากระแสงข้าอาลิกก็ใช้ผ้าฝมอ
ข้ากระแสงแล้ข้าอาลิกย้าง ใช้ผ้าเทศต่าง ๆ ที่ลูกค้าลาวเอาไปแลก
เอาไปขายย้าง อวูธข้าพวกนี้ชำนานูหอกซั้แล้หอกฟุง นำไม้ก็ใช้
แต่มีก้ใช้ในการยิงสัตว์ไคยมาก ใช้รบไม่สู้ชำนานูนักเหมือนข้าย่าเหิน
เมื่อเวลาจะเข้าศึกมีก้ใช้เปลือกไม่พอกพั้นคี่เศแลกายให้หนา ๆ เป็น
เกราะกันอวูธข้าศึก

คำพูดภาษาข่าเสलगมีดังนี้

ดินว่าตะแม หินว่าโม กรวททรายว่าหอย ภูเขาว่างก ข้าคงว่า
ชะลึง ทุงว่าทรัน ทางว่าตอง คันไม้ว่าลอง ลูกไม้ว่าไปลลอง ใบไม้
ว่าลาลอง คอกไม้ว่าวางลอง หญ้าว่าคางยา ไร่น่าว่าเหยียก เมือง
ว่าแมง บ้านว่าไปล เรือนวาเหยีย เรือว่าปลง น้ำว่าคาก น้ำฝนว่า
คากเมีย น้ำค้างว่าคากแหยบ น้ำฝนว่าคากลุด น้ำมีน้ำว่าคากแครง
ห้วยว่าววยคาก หนองว่าเสน่า ช่อว่าคากลอ แม่น้ำว่าคากปลอง ลม
ว่ายาด เมฆว่าไซก ฟ้าว่าเตร ฟ้าร้องว่าเตรย้งกรำ ฟ้าแลบว่าปะยัด
แตกว่าไ้ตะ อาทิกย์ว่ามูงัย จันทร์ว่าคัย ดาวว่าลุง ไฟว่าอณ วันว่างัย
คืนว่ามี เกิดนว่าคัย บัวว่าทะน้ำ วันนว่างัยเครา พรุ้งนว่าอาเทระ

มวนว่าตะมา จวนว่านอ จวนขันว่าตะมะรา คนว่าปะนุย คนแก้วว่า
 ปะนุยตะเบาะ คนหนุ่มว่านำคำ เต็กว่าแตก ช้างว่ารวย ม้าว่าเสะ
 ไคว่ากรอก กระจับว่ากระจับ หนูว่าหนู แรทว่าระมาย เสือว่าชะมอม
 เนื้อว่าเกล นกว่าจิม เต่าว่ากอบ ปลาว่ากา กาวว่าาก ไก่ว่าเขี้ยว
 มกว่ามุก ปลอว่าขวก งูว่าขัย ปีกว่าขา มารทว่าม้า ลุงว่ามี ป้า
 ว่ามา อาว่ายอ ลูกว่ากอน หลานว่ามวน พี่ว่าขู น้องว่าออ ผู้ชาย
 ว่าปู่โล ผู้หญิงว่าปู่ใคร ผัวว่ารอง เมียว่านาย เซขว่าของ สใ้ว่านาง
 ยี่ว่ายอ ย่าว่าปะ ผมว่าซก ขนว่าซกชอย เลี้ยว่าเลีย ฟันว่าตะมง
 หนั่งว่าบัส เนื้อว่าคะเม็ค หัวว่ากั๊ต หูว่าบัก หน้าว่าแลง ตาว่ามัต
 ปากว่าตะมุน จมูกว่ามู แก้มว่าตะมอ คางว่ากาง ทอว่ากินทอง
 คิ้วว่าเกรียงมัต แขนว่ากวง คอกว่ากัก มือว่าคั นิ้วว่ากระนอย ขาว่า
 ขลุ น้องว่าปวย เท้าว่ายง เข่าว่ากรัง เหวว่าตะมอย อกว่ากรอก
 นมว่าตุ ท้องว่าปะตก หลังว่ารอง หนึ่งว่ากะต่าย เข่าเปลือกว่าเมา
 เข้าสารว่าเพ เข้าสูกว่าปอน เข้าเหนียวว่าปอนเกาะ เข้าเจ้าว่าปอนโก
 ฝ่าว่ากะมาน เสือว่าอาว เกล็ดว่ายอ เหล็กว่ามาม เงินว่าเงิน ทองคำ
 ว่ามา ทองแดงว่าระงาว ตะกั่วว่าถั่ว ค้ายใหม่ว่าปราย มีคว่าจิง ขวาน
 ว่าจอง จอบว่ากะมาง เสียมว่าคตัก คายว่าลาว ขันว่าหะนาค นำไม้
 ว่ามะเนง หอกว่าหอก ฆ้องว่าทอง กลองว่าคัล ระฆังว่าผาย บัวว่าวง
 ทาษาว่าทิก ข้าวว่าไอ เจ้าว่าเฮา เซว่าเกา ของข้าวว่าตะไค นายบ้าน
 ว่ายะไปล ซ้ายว่าจองเอี้ยว ขวาว่าจองมา ตรงหน้าว่าจองมัต ฮ่อง
 หลังว่าจองรอง ข้างนอกว่าจองกง ข้างในว่าจองกลำ ข้างบนว่าจองแข

ข้างล่างว่าของลา เห็นอว่ของแปง ไ้ว่าของลาร์ ควันตกว่าของงัย
 ตะยิม ควันออกว่าของงัยลต น้ว่าอัน น้ว่าปะอิน ไ้ว่าไอ คำว่า
 โทร สูงว่าแบ มากว่ายอมน น้อยว่าซอซี เย็นว่างาม ร้อนว่าชู้ อ่อน
 ว่ายี้ แขงว่าโก เย็นกว่าตะแยะ แท้งว่าซิง หนักว่าถลึง เขาว่าแหก
 ใหญ่ว่าคี้ เล็กว่าเกง ไ้ล้ว่าปะเตง ไ้ล้ว่างาย ยาวว่าแบ สั้นว่าและ
 คับว่าวัก หลวมว่าชัว ขาวว่าขอก เหลืองว่ายิง เขียวว่ายี้ แดงว่าคม
 คำว่าปรัง คิวว่าลิ้ม ชั่วว่าชอ ผิดว่าเย้คะตาย ถูกว่าตาย เป็รีย
 ว่ายี้ระ หวานว่านาม ใจว่าสาย เค็มว่าเซน ชมว่ายิง ผาคว่าเจ็ก
 เล็ดว่าชาน หอมว่าไซง เหมือนว่าชุกมอ เจ็บว่าหยิ ยัวกว่าตะกั้ง
 แสบว่ารวี คันว่าโละ เมว่าขอล สนุกน้ว่าแนบ สบายว่าว้ายเซาะ
 ทุกข์ว่ามารโม วิกว่าระกาโย ซึ่งว่าชล ถลัวว่าย ถลัวว่าเย้คะน
 ช้าว่าตะควย เร็วว่าประปรัน เข้าว่ามะมัน สายว่างัย เทียงว่ามั่งงัย
 ประกัน ย้ายว่ามั่งงัยตรง เย็นว่าแซ เกือนสว่างว่าตาชัย เกือนมึก
 ว่าชัยนาม คุกว่ายง ตรงว่าตะปะ นิ่งว่าพัน นอนว่าคาค เคนว่าจิว
 ยืนว่าคิน แล่นว่าเคา โทคว่าโยน หลบว่ากักเขีย ตันว่ากะลึง ไปว่า
 จิว มาว่าวลาญ กินว่าจา อมว่าปุม กลืนว่าเลน เลี้ยวว่าเซ เคี้ยวว่า
 ระบาย หยุคว่าลอย กินเข้าว่าของขวน คิมเหล้าว่าไฮคิบ อายน้ว่า
 โสมคาก สบายว่าหุกยา ทำงามว่าแจ่มเช็ด ทอผ้าว่าเซมหัก คำขาย
 ว่าเต็กเช็ด วยคี้กว่าจอปลง จั๊บร้องว่าตอน ร้องไห้ว่ายิม หัวร้อว่าออก
 กอคว่ารบ ถักว่ากัย คิวว่าข่า พันว่าถอ แดงว่าเพ็ด ยิงว่าเป่ง แยะ

ว่าโหระทึก จับว่ารบ ขันว่าอว ลงว่าโยน ขกตินว่าเจ็ยคคะเนะ ปลูกไม้
 ว่าขีต ตักน้ำว่าอินคาก คำเข้าว่าแป้เมมา ขี้ข้างว่าคอกกรอย ขี้หน้าว่า
 คอกแสะ ยกขันว่าเปาะ วางลงว่าเปาะชยอหม กัมว่าเซมคก เงยว่าวงย
 เอนว่าถัก ถ็ยว่าเอเก ถลัยว่ายะคัล หลัยคำว่าสุ่มิต ลัมคว่าแหลค
 มีค ทาวว่ากะธาย เรอว่ากะธอ โอว่ากะธ็อก จามว่ากะไร พุกว่าไค
 พุกขี้หนึ่งว่าไคขุมครุก เหวจากความว่าไคปลายเขา ตกใจว่ากลีชะชอม
 คีใจว่าเล็ยมชะชอม ธยากไต้ว่าระ ขอว่าจอน ให้อ่าอาม รัยว่าจก
 เรียกว่ากราว ขานว่ากะยอน ฉามว่ากะชอม คอยว่ากะยอน มีฎว่า
 เอนะ ไม่มีว่ายะเอ ไคแล้วว่ายะออย ยังไม่ไคว่ายะยะ รู้ว่าคอะ
 เห็นว่าเซาชวย ไคยินว่ายัน คว่าเก แ่นว่านอน ไม่แต่ว่าแซไว อะไร
 ว่าระนะ กินเข้าถัยอะไรว่าของขังนะ กินถัยปลาวว่าของขังกา กินถัยฉัก
 ว่าของขังกระเจี๊ยะ กินเข้าเปลว่าของซอน อยู่ที่ไหนว่าบายปะเฮา ไปที่ไหน
 ว่าจิวดะเฮา อยู่ถัยใครว่าบายปะทาวเฮา อันไคว่างายมอย ทางนี้ไปไหน
 ว่าคองจิวกันมวย สบายฎว่าแม่ไอ จามนั้กว่าเล็ยมโย มีภรรยาแล้ว
 ฎาขังว่าของเฮาขายออย แต่กัว่าคำมะเอ เก็ยวันว่านั้ ทำอะไรว่าเจี๊ยะนะ
 ราคาเท่าไคว่าคำตะมอย มากปานไคว่าขอมคอมอย ถึงว่าตุ ยังไม่ถึ
 ว่าขีตุขี้ ออย่าทำว่ามามะเจยวค หมคแล้วว่าขีคออย มีว่าไว กินเข้า
 แล้วฎาขังของขังนออย ยังไม่ถึนถึนว่าขังของอิ กินแล้วว่าของออย นั้
 หนึ่งตงสิย ๑ มวย ๒ ยา ๓ แป้ ๔ ฆวน ๕ ยะคำ ๖ เทวา ๗ แป้
 ๘ ทาม ๘ แจน ๑๐ บัค ๑๐๐ มวยแรง ๑๐๐๐ มวยเบา

ข้าจราย

ข้าชาติจรายนั้น เป็นข้าแนวเขายันต์ทิศชั้นนอก อยู่ตอนปลายน้ำเขษานต่อแดนข้าสวางลงไปหาข้าระแคว์ปลายน้ำเขษังคั้น เพศภาษาก็คคล้ายคลึงกันกับข้าระแคว์ ผิดกันแต่ข้าจรายถือวิถีเรื่อง ข้าระแคว์ถือผีแลนกว้าง ข้าชาติจรายนั้นเป็นชาติกัลป์หาญ ชำนาญในการจู่ฆ่าแลชกั้ทอกแหล่นแม่่นยำ เคยเป็นทหารเจืองมาแต่โบราณ ของสำคัญขงเจืองซึ่งยังเป็นที่ยศานับถืออยู่จนทุกวันนี้ คือทวยฤ็พระขรรค์มอขยทหอเจืองคำยลบ้านกลอง เรียกว่าเสด็จเทิง ผลหมากยงกั้มเสด็จหวายอยู่ทศายลบ้านยองบ้านแกวง เรียกว่าเสด็จลุ่มเสด็จกลาง เช่นที่สำหรับประสมเส้นไหมเสมอทุกบ่ อนงข้าพวกนมักเป็นคู่เค็ยรบกันกับข้าสวางเือง ๆ ไม่ใคร่ขาด

แต่ข้าระแคว์นั้นอยู่ต่อข้าจรายลงไปข้างทิศใต้ ปลายน้ำเขษังคั้นแลข้ามเนินดินสันเขายันต์ทิศ ซึ่งลาวเรียกว่าเขาพนมยุงพนมยงพนมเวียงลงไปตามน้ำกองขกกองปะนัง ซึ่งเป็นปลายน้ำลงไปในแดนญวนแขวงเมืองฝูเวียน ข้าระแคว์เช่นข้ามีผีวพวรรณสวาคคล้ายญวน ใช้เครื่องภาชนะต่าง ๆ มาแต่ญวน แลมีขนขรรคมณียมเว็ยบร้อย ทำบ้านเรือนที่อยู่เป็นเรือนทิมแถวยาวหลายสิบห้อง อยู่เป็นหมู่ ๆ มีนายบ้านเรียกว่าปะตง ๆ บ้านใดก็มียศอย่างแลอำนาจสิทธิขาคยังคั้บยัญชากันในบ้านนั้นเป็นคำยล ๆ ไม่ขึ้นลงแก่กัน เว้นแต่ปะตงบ้านใดที่มีกำลังน้อยจึงจะไ้ข้าไ้ศรยปะตงบ้านใหญ่ที่อยู่ใกล้เค็ยงเป็นหมู่เค็ยวกัน

คำพหูพจน์ภาษาข่าจรรยาแลชำระแค้นนั้นมีแรงดังต่อไปนี้

ภาษาข่าจรรยา

คืนว่าชิม แผลนคืนว่าจะลัน หินว่าปะเคา กรวดว่าจ้อ ทรขายว่าจัว
 ญูเซว่าจิกะนุง บ้าว่ากะลีย ทุ่งว่าจอน ทางว่ายะลัน คันไม้ว่าโลง
 หนุว่าเล็ก นาวว่าจอน ไร่ว่าชวา บ้านว่าปะลีย เรือนว่าปะชาง น้ำว่า
 ยา น้ำฝนว่ายาจะลัน น้ำค้างว่ายาทะนึ น้ำผึ้งว่ายานี้ น้ำมันว่าละมัวะ
 ห้อยว่าจาน หนองว่าละนาว บ่อน้ำว่ายาชัย แม่น้ำว่าจะลานเฟรง ลม
 ว่ายิน ฟัวร้องว่าชิม แศคว่าชะยะ อาทิศัพท์ว่ายะเฮือย จันทรว่ามุลัน
 คาวว่าปะตุ ไฟว่าอาพูย วันว่าชะลีย คินว่ามะล้า เคือนว่ามุลาน บัวว่าถุน
 คนว่ามะนุย ช้างว่าละมาน ม้าว่าอาแซ ไคว่าละมอ กระจมื่อว่ากระเป่า
 สุกว่ากะปุย แรดว่านวะ หมิวาปะเคา เลื่อว่าละมิง เนื่อว่าเจม นก
 ว่าจิ้น เถ่าว่ากวา ปลาว่าจระถาร กาวว่ากะฮัก ไก่ว่ามะนุ มคคว่าคำแปย
 ญูว่าลัว คนแก่ว่ามนุยกะชา คนหนุ่มว่ามะนุยกะคำ เต็กว่าอนะ บัวว่าออย
 ย่าว่าไนยะ บิดาว่าวามา มารคว่าเมาะ ลุงว่าฮา บ้าว่ามี น้ำว่านอง
 ฮาวว่าแมค ลูกชายว่าอนเกย พี่ชายว่าแฮ ลูกหญิงว่าคำเนย พี่หญิง
 ว่าอวยวง น้องหญิงว่าอโตมะแน ลัวว่าเกย เมียว่าเมนัย เขยว่านกะเตา
 สใ้กว่านปะเคา หลานว่ามอณ ฒมว่ากะบด ชนว่ามะเลา เล็บว่าเกา
 ฝันว่ายังไค ลันว่าละ หนิงว่ากะเล็ก เนื่อว่ายา ปากว่าใจค์ กระจุกว่า
 กลาง หัวว่าเกาะ หูว่าตะงา หน้ว่าไทย ตาว่าชะระ แก้มว่าแมง
 จมูกว่าตุง คางว่ากาง คอว่าคอก แขนว่าตะงาน ขาวว่าปลา มีชื่อว่า
 เกียง เท้าว่าเจิง เหวว่ากะชิง คอกว่าแฮ เข้าว่าอุค ออกว่าตะตา

นมว่าเส้า หลิงว่าหลอง ท้องว่าปะตี เข้าเปลือกว่าแค เข้าสารว่าปรวัย
 เข้าสุกว่าไซ ผัวว่าๆ เสือว่าฮาว เกล็ดว่าชะภา เหล็กว่าคิง เงินว่ายวัค
 ทองว่าเจียง ทองแดงว่ากอกยกะ ทองเหลืองว่ากชง ตะกั่วว่าเล็ก
 ค่ายว่ากะพาย ไหมว่าสุต มีคว่าทอง ขวานว่าจวง รอยว่าจอบ เสียม
 ว่าเสียม ทายว่าดาว ยันว่ากำเปลิง นำไม้ว่าชระ หอกว่าๆ ฆ้องว่าจิง
 กลองว่าสักรี้ ทายว่ารัน ข้าวว่าเกา เจ้าว่าอิ เขาวว่าอะนัง เรว่าไป
 กว่าเกา มิ่งว่าออง มีคว่าเจียง เกล็ดว่ามิตเจียง เพื่อนว่ากะเนง ซ้าย
 ว่าเนี้ยว ขวานว่านัวะ นั้นว่าตระนั้น นัวว่าตะมะ โนนว่านั้น นอกว่าตะกะ
 ในว่าตะโฮก เหนือว่าปะเงาะ ใต้ว่าปะโยะ ควันตกว่ายังเขยละ ควัน
 ออกว่ายังเฮียะกระเขียะ คอนว่าตะกวน ลุ่มว่าปลา มากกว่าโล นั้ยว่า
 เขียะ เขินว่าฮวด ร้อนว่าเริน อ่อนว่าอูน แสงว่าคิง เขียวว่าปชา แห่ง
 ว่าก้อ สูงว่าลอง ต่ำว่าแปน ใหญ่ว่าปลอง เล็กว่าเค็ง กว้างว่าปลอง
 ไกลว่าแะ ไกลว่าทราย กลมว่าเมียะ บาวว่าโกลง สั้นว่าคุด ขาวว่า
 โกะ เหลืองว่ากะเนง เขียวว่าซัค คำว่าคำ คีว่าจัก ชั่วว่าข่อจัก
 เปรี้ยวว่าซ้า หวานว่ามี จืดว่าป่า เค็มว่าซัค ขมว่าผิ ฝาคว่าขัน เผือก
 ว่าซัง หอมว่าเขาเซียม เหม็นว่าเขาสาย เดียวว่าลัวะ ยั่วคว่าลัวะ แสบ
 ว่าซาง คันว่ากะคำ เมว่าลัวะ สุนกว่าละนุก ทุกข์ว่าหินจาย รัคว่า
 เจียง ช้างว่าเจ็ด โกรธว่าเจ็ด ขลาคว่าชย กลั้วว่าชุย เข้าว่าปะกัว
 เคียงว่ายังเขื่อยคิง ข่ายว่ายังเขื่อยคน เขินว่าครำการ เกือนหงายว่า
 ปลายนแะ เกือนมีคว่าปลานคำ นิ่งว่าป๋ นอนว่าติ เกินว่านาว ยันว่า
 ตเค็ง ริงว่าทะ หลับว่าลือย ตันว่าตนร หายว่ากุก คอนว่าเคียค ถ้อ

ว่าเกอะตูก พายว่าเกอะตูก ไปว่านาว มาว่าลำ หยคว่าตอ กินเข้าว่า
 ชาเซย กินหมากว่าของมะลู สยข่าว่ายหัตต์ ขาน้ำว่าน้ำมะเนย อมน้ำ
 ว่าสนยา กลิ่นว่าสน เลี้ยวว่าปะละ ทำไรว่ามะฮัว โตนว่าคาล ทอผ้า
 ว่าขามกัน คำขายว่าขอ รบคักว่าปะละ ร้องเพลงว่าแะ ร้องให้ว่าเหย
 หิวร้อว่าทาว คำรามว่างาค กอคว่าโกย กักว่าแะ ตีว่ามาง ฟันว่า
 เกาะ แทงว่าเกอะปะ ยิงว่ายั้น แ่งว่าปะชา ยุกว่ายะเตอะ จัยว่ามะ
 ซันว่ากิ ลงว่าคูน ซุดกินว่ากลอยแะ คักน้ำว่ายักยา ทำเข้าว่าคัยปะไต
 ปลูกไม้ว่าตะลา ยกขนำยของกั วางลงว่ายของตุน กัมว่ากาเกาะ เงย
 ว่าเงย เอนว่าแะ เลี้ยวว่าจิง หมอนว่ายาม หลับคว่ายัก ลืมคว่า
 ยักพา ยิงฟันว่าตะกอย หาวว่าคิงอาย เรอว่าเอย รากว่าปะตา ใอว่า
 กะตูก เคี้ยวว่าแะของ หยิกว่ากะแะย ช้วนว่ากวาก ถอนว่าซอก
 ถอนนำว่านาวปะนัย ถอยหลังว่านาวปะวง พุดว่าเหยย พุดความาว่าเหยย
 ซัน นึกว่ากระจิง ตรองว่าเงิต ตกใจว่าเลอะไต อยากใ้ว่าตะเหยง
 ขอว่าเกา ใ้ว่าเหยย ลั่งว่าเหยย รัยว่ามะโตะ เรียกว่าเขย ขานว่าฮค
 ถามว่ากันยา คอยว่ากันยาจิคคุด ชีว่าแอะ มีว่าเมา ไม่มีว่ายิเมา ใ้
 ว่าเมา ไม่ใ้ว่าชะเมา รัยว่าเทา ไม่รัยว่ายิเทา เห็นว่าย ใ้ยินว่ามี
 จริงว่าเยอะ ไม่จริงว่ายิเยอะ คักฎว่าเหยยม ทำไมว่าเยกก่อ เมื่อไรว่า
 คัชะรอย ที่ไหนว่าคัอง เท่าไรว่าคัม อะไรว่าหิมออกลาต อย่างไรว่า
 เซกจ้อลาต ทำงานว่ามงนอย เร็ว ๆ ว่านั้น ๆ ช้า ๆ ว่าลัว ๆ เขียง อยู่
 ว่าโตะ ถึงว่านิมดิน อย่ำทำว่าล้าดิน กัยว่าฮอม หมกสั้นว่ายิระเยอ
 ยังเหลือว่าเคาะโล ยังไม่มาว่ากาคาย แล้วว่าเงิงเยอ

ภาษาขำระแดวี่

คินว่าตัน หินว่าปะเตา กรอทว่าปะเตาเกยค ทราวว่าลันจัว
 ภูเขว่าจี่ บ้าว่าเพ็ค ท่งว่ายังแลตาค ทางว่าลาน ตันไม่ว่ากะเข
 หญาว่าลาจ นาวว่ามา ไร่ว่าปะมา บ้านว่าข้วน เรือนว่าสาญฎฆาง
 เรือว่าตก น้ำว่ายา น้ำฝนว่ายาจาน ฝนตกว่าจานละ น้ำค้างว่ายาทัน
 น้ำผึ้งว่ายานอย น้ำมันว่ายาป่ง หิ้วว่าคอง หนองว่ายานาว แม่น้ำ
 ว่ายาขปลอง เมฆว่าตะ ลมว่ายีน ไฟว่ากำ ไฟแลยว่ากำขยิด แดกคว่า
 ขะเบียงะ อากิตยว่ายังลอย จันทรว่ามุลัน ดาวว่าปะตุ ไฟว่าปุย วันว่า
 ทรววย คินว่ามะลัน เค็อนว่าแค บัวว่าถุน คนว่ามะนุษ นกว่าจิม
 ช้างว่าละมาน ม้าว่าแชะ โคบ้านว่ามอ โคมีว่ากะลุ ควายว่ากระปาว
 หมูว่าอน แรดว่ามี หมิว่าเกา เสือว่าละโมง เนื้อว่าเจม เค้าว่ากุดระ
 ปลาว่ากักร์ กาว่าอาก ไก่ว่ามะน มกว่าคัว งูว่าลา คนแก่ว่ามะนุษคา
 หนุม่าไปค้ำ สาวว่ามเนลา เต็กว่ามนยเค็ยค บัวว่ายะ ย่าว่ามิยะ
 บิดาว่ามา มารทว่ามิ ลุงข่าว่าวา น้ำอาว่าเม็ค ลูกชายว่าเกย ลูกหญิง
 ว่าเนบ พี่ชายว่าอะยอง พี่หญิงว่ามาย น้องชายว่าอะไต น้องหญิงว่า
 อไตมะเนน ลัวว่าอู เมี้ยวว่ามู เขยว่าแอ สใ้กว่าแอมะเน หลานว่า
 มอน ผมว่าขุก ขนว่ามะเสา เลี้ยวว่าเกา ฝันว่าอะไต หนึ่งว่ากเล็ก
 กระตูกว่าถกลาง หิ้วว่าเกาะ หูว่าตะงา หนัว่าไท คาวว่าปะเตา คิวว่า
 มะเลาปะเตา แก้มว่าโยง ฆมูตว่าคุง คางว่าถาง คอว่าโคย แขนว่า
 ตะงาน ขาวว่าปะเลา มือว่าเค็ยง เท้าว่าเล็ง เหวว่าอึง ศอกว่าแชะ
 เช่าว่าอด หัวมือว่าเค็ยงตะงาน ออกว่าขมอด นมว่าเซา หลังกว่าเวียง

ทองว่าเคียน ที่นั่งว่ามะเอะ เข้าเปลือกว่าปะแค เข้าสารว่าปราย ผ้ำ
ว่าซัน เลือว่าอาว เกลือว่าหะลา เหล็กว่าคิง เงินว่าปรัก ทองว่าเจียง
ทองเหลืองว่าโก ตะกั่วว่าละ ค้ายว่ามะลาย ไหมว่าสุต มีคว่ากวง
เคียด ขวานว่าห้วง เลียมว่าจอย ทายว่าทาว ยันว่าทาว นำไม่ว่านำ
หอกว่ากระฐู หม้อว่าจิง กลองว่าจิงเกิม ทายว่ารณ เจ้านายว่าไยว่า
ปลวง นายค้ายลว่านุษยปลวงฤขยันปลวง มีครว่าเจียง เพื่อนว่ารำ
ฉินว่าอิ ท่านว่าไม เขาว่าไป กูว่าเกา เองว่าออง เราว่าฝงเกา เขา
ทั้งหลายว่าฝงออง ซ้ายว่าเคี้ยว ขวานว่านวะ นั้นว่านิน นีว่านฤเน
นอกร่ากะ ในว่าจะอก เหนือว่าปะโยะ ไต้ว่าปะติ ควันออกว่าปะเงาะ ควัน
คกว่าปะย คอนว่าเกาะ ลุ่มว่าแตะกู มากกว่าล น้อยว่าเข็ย เข็นว่า
ซัวก ร้อนว่าเริน อ่อนว่าอน แขงว่าคิง เขยกว่าเข็ยะ แห้งว่าท สูง
ว่าโตรง คำว่าแะ (แจ) ใหญ่ว่าปลอง เล็กว่าเคียด ไก่ตัวว่าแจ
ไกลว่าคาย คิงว่าคิง หย่อนว่าอนเข็ย กลมว่าแยะ ยาวว่าตรง สั้นว่า
กุก ขาวว่าโกะ เหลืองว่าขยิ แดงว่าละ คำว่าจ ที่ว่าหัก ชั่วว่ากุก
เข็ยว่าซำ หวานว่ามี จีคว่าปลา เค็มว่าคิง หมว่าฉิ เผ็ทว่าซัง หอมว่า
เขามะเจ็ย เหม็นว่าเขา เจ็ยว่าลวะ คินว่ากระคิน คุขว่ามะฮาก ทุกซ์
ว่าคะมะฮาก รักว่าคัย ซังว่าปะคัย โกรธว่าฮอน เกลือทว่าเฮาะ
ขลาคว่าชุย เข้าว่าชะรวยซิม เท็ยว่าชะรวยคิง ย่ายว่าชะรวยและ เป็น
คำจำกัดความ เดือนหงายว่ามัตันคิง เดือนมืดว่ามัตันมัต นั้งว่าค นอน
ว่าคิ เดินว่านาว ยันว่ากุงเค็ง วังว่าลาน หลับว่าซัด ตันว่าก หายว่า
โน คอนว่าเจ็ย ไปว่านาว มาว่าวิก เจ้าไปไหนมาว่าคิของนาวของวิก

หุกุแลอญั่วตัก เ้าอยู่บ้านไหนว่าเคี้ยววันของตัก กินเข้าว่าอใส่ กิน
 หมากฤเคียวหมากว่าเข็องฮัง สุกขหรือฤฤกลองยว่ายเข็ต ขาน้ำว่า
 ยามะใน อมน้ำว่าน้ำยา กลิ่นว่าอิต ทำไว้ว่าะตาคัน ไถนว่าะตาส
 วยคักว่าวางขอน ร้องเพลงว่าคัก ร้องให้ว่าเห็ย หัวว่าลาว คิว่าจำ
 สัยพินว่าเกาะ เท้าดิ้วว่าเจ็งจ๊ะะ บึงว่าขัน จัยว่ามะโลค ขึ้นว่ากิ ลงว่า
 คุน ชุคคินว่าคอบลิน ตักน้ำว่ายคียา ต้าเข้าว่าคัยประแด ยกขึ้นว่ากสะ
 โไลง วางลงว่าลูป กัมหน้าว่าคัประตาท เงยว่าตักแชน กลั้วว่าอิก
 หมนว่าโกประล้ง หาวว่าเก็ยงยักูล เวอว่าเฮอะ รากว่าโฮะ โฮ้วาคุก
 ฆามว่าถาน หยิกขวนว่าโกล ถอยนำว่านาวตะใน ถอยหลังว่าคุดคุดอน
 พุกว่าลาต พุกควมว่าลาตคคิ คิว่าคคินึง ตรวงว่ามินล้ง ตั้งใจว่า
 ลาวเยอ อยากไคว่าเล็ยง ให้ว่าปลัย ลังว่าอวน รัยว่ามะ เรียกว่า
 เบ็ยว ขานว่าอนล้ง ถามว่ามุล้ง มีว่าเมา ไม่มีว่ายะเมาเอ รู้ว่ามี
 ไม่มีว่าชะมีเอ เห็นว่าชุ ไคยินว่ากะมี จริญว่านิต ไม่จริญว่าชะนิต คิว่า
 จัก ไม่คิว่าชะจักเอ เมือไรว่าคุดหะร่า ที่ไหนว่าคิ เท้าไรว่าคุดเกาะ
 อะไรว่าคิ เร็วว่าชะยานเบ็ยะ ช้าว่าชุกเบ็ยะ อยู่ว่าตัก ถึงว่าไค้ะ
 ออย่าว่าลูป ออย่าทำว่าลูปะ หมกสันว่าอายกาง ยังมีว่าเมาขีเบ็ยะ ยัง
 ไม่มีว่ากาฮีเว็ยะ แล้วว่าละ มาแล้วว่าอิตและ เลยว่าลูป นัย ๓ ว่า
 ๓ ๒ ทวา ๓ เคา ๔ ป่า ๕ มา ๖ น้ำ ๗ ประ ๘ ประขัน ๙ ทวาขัน
 ๑๐ ประ

ข้าพระนอง

อนึ่งตามลำนน้ำเซบียงคันทันในชำระแคว้แลจรายเข้ามานั้น เป็น
 ค่ายลบ้านข้าพระนองตลอดคามาจนถึงปากน้ำเซบียงคันทันออกค่อนน้ำเซบียงใน
 แขวงเมืองเชียงใหม่ ข้าพระนองนั้นเพศภาษาแลบ้านเรือนที่อยู่ก็ไม่
 ห่างไกลกับข้าพะเสานัก ผิดกันแต่สำเนียงแลคำพศภาษาบางคำซึ่ง
 เพี้ยนเสียงหนักเบาต่างกันเป็นต้นว่า คันทันเรียกว่าไต หินว่าชะมอ ข้า
 เรียกว่าขี้ คันทันไม่เรียกว่าสี่ หญ้าเรียกว่าโสมม ไร่ว่ามิ นาว่ามือ บ้าน
 ว่าขวัน เรือว่ายี่ น้าว่าตาก น้าฝนว่าตากมี น้าค้ำว่าตากอม น้า
 ผังว่าตากสค น้ามีนว่าข่ง ห้วยว่าคอง หนองว่าตะบั้ง บ่อว่าตะบั้งเตือก
 คนว่ามะนี้ ช้างว่าระแะ ม้าว่าแฮะ โคว่าลอก กระบือว่ากะปี่ หมูว่า
 รุก แรดว่ามิ เลือว่ากล ปลาว่ากา ไก่ว่าเขียน กาวว่าฮาก เข้าว่า
 แผ ผัวว่ากะแซง เกล็ดว่าเปาะ เหล็ดว่าแตก เงินว่ายรัก ทองว่าไม
 มีคว่ามลา ขวานว่าโจง คบว่าทาว ขันว่าทาว ทั้งนี้เป็นภาษาข้า
 พระนองพอเป็นอย่างทีสังเกศโดยสังเขป ฯ

